

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra sociologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Eliška Huráňová

DVA POHLEDY NA TOTÉŽ MĚSTO

**Porovnání metodologických přístupů sociologie města a sociální
geografie**

Two Views on the Same City: Comparison of Methodological
Approaches of Urban Sociology and Social Geography

Praha 2014

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Vinopal, Ph.D.

Na tomto místě bych chtěla poděkovat PhDr. Jiřímu Vinopalovi, Ph.D. za odborný dohled nad touto prací, podnětné komentáře a vřelý lidský přístup. Také bych chtěla poděkovat mé rodině a blízkým přátelům za podporu, kterou jsem u nich našla po celou dobu studia.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá porovnáním metodologických přístupů české sociologie města a sociální geografie. Cílem práce je zjistit, zda si sociologové udržují specifický a od jiných oborů odlišný pohled na urbánní problematiku. V současnosti je poněkud složité od sebe rozlišovat ryze sociologické a sociálně geografické vědecké aktivity. Vzhledem k tomu je výzkumná část této práce zaměřena na analýzu závěrečných prací studentů, u nichž je zřejmé, jaký obor svými pracemi obhajují. Porovnání prací je založeno na sledování jejich témat, teoretických východisek, použitých metod, technik a povah závěrů. V závěru této práce jsou shrnuty výsledky výzkumu doplněné o komentář k současnému stavu sociologie města v Česku.

Klíčová slova: sociologie města, urbánní sociologie, sociální geografie, město, metodologie

ABSTRACT

This thesis deals with the comparison of methodological approaches of Czech urban sociology and social geography. The aim of the thesis is to ascertain whether sociologists have maintained their specific view on urban issues different from that of other disciplines. Currently, it is rather difficult to distinguish between purely sociological and socio-geographic research activities. Therefore, the research part of this thesis is focused on the analysis of diploma and dissertation theses. In the case of students, it is clear which discipline their theses represent. The comparison of theses is based on observation of their topics, theoretical assumptions, methods, techniques and the nature of conclusions. The concluding part of the thesis summarizes the results of the research, supplementing them with the comment on the current state of urban sociology in the Czech Republic.

Key words: urban sociology, social geography, city, methodology

OBSAH

NA ÚVOD	7
STRUKTURA A CÍLE PRÁCE	9
1. MĚSTO MEZI OBORY	10
1.1 SOCIOLOGICKÝ ČASOPIS - PUBLIKOVANÉ ČLÁNKY O MĚSTĚ	10
1.2 KONFERENCE – MEZIOBOROVÁ SETKÁNÍ NAD MĚSTEM	13
1.3 SHRNUÍ – VZTAHY MEZI OBORY	17
2. METODOLOGICKÉ PŘÍSTUPY ČESKÉ SOCIOLOGIE MĚSTA A SOCIÁLNÍ GEOGRAFIE	19
2.1 OBECNĚ K SOCIOLOGII MĚSTA A SOCIÁLNÍ GEOGRAFII	19
2.1.1 Základní vymezení sociologie města (urbánní sociologie)	19
2.1.2 Základní vymezení sociální geografie	22
2.2 HISTORICKÝ VÝVOJ PŘÍSTUPŮ ČESKÉ SOCIOLOGIE A SOCIÁLNÍ GEOGRAFIE K MĚSTU ...	25
2.2.1 Sociologický přístup k městu v čase	25
2.2.2 Sociální geografie a její přístup k městu v čase	30
2.3 SHRNUÍ K METODOLOGICKÝM PŘÍSTUPŮM	32
3. VÝZKUM – ANALÝZA ZÁVĚREČNÝCH PRACÍ STUDENTŮ SOCIOLOGIE A SOCIÁLNÍ GEOGRAFIE	34
3.1 STUDIUM SOCIOLOGIE A SOCIÁLNÍ GEOGRAFIE NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH	35
3.2 ZÍSKÁNÍ A VÝBĚR ZÁVĚREČNÝCH PRACÍ K ANALÝZE	36
3.3 KVANTITATIVNÍ CHARAKTERISTIKA ZÁVĚREČNÝCH PRACÍ	38
3.4 ANALÝZA ZÁVĚREČNÝCH PRACÍ	42
3.4.1 Analýza tematických okruhů – stanovení a charakteristika kategorií	43
3.4.2 Kvalitativní porovnání vybraných diplomových prací podle kategorií hlavních témat	48
3.4.3 Kvalitativní porovnání disertačních a rigorózních prací	60
4. SHRNUÍ VÝZKUMU	66
ZÁVĚR	69
POUŽITÉ ZDROJE	70
SEZNAM TABULEK, GRAFŮ A SCHÉMAT	77

PŘÍLOHY	79
PŘÍLOHA 1: PŘEHLED VEDOUCÍCH ZÁVĚREČNÝCH PRACÍ PODLE OBORŮ – ÚDAJE O POČTU VEDENÝCH PRACÍ CELKEM A POČTU VEDENÝCH PRACÍ PODLE TYPU PRÁCE.....	79
PŘÍLOHA 2: SEZNAM ANALYZOVANÝCH ZÁVĚREČNÝCH PRACÍ – SEŘAZENO ABECEDNĚ A TŘÍDĚNO PODLE OBORU A ŠKOLY.....	80

NA ÚVOD

Město je předmětem zájmu více než jedné vědní disciplíny. Ve stejný čas na něj může pohlížet urbanista, architekt, geograf, ekonom, historik, právník, psycholog, environmentalista nebo sociolog, a ať už se jedná o odborníka z jakéhokoliv nastíněného oboru, pak v každém případě může město figurovat ve středu jeho zájmu při plánování výzkumů a vytváření vědeckých teorií.¹ Důvodem, proč by se městem měli zabývat odborníci z různých oborů, je dle mého názoru především to, že jim zastupování konkrétního oboru umožňuje nahlížet na město odlišně od ostatních.

Téměř od úplného začátku mého univerzitního studia mi vždy byla bližší témata, která se nějakým způsobem týkala města, byť pouze okrajově. Na město jsem se pak zaměřila i ve své bakalářské práci, v níž jsem se zabývala optimálním životním prostředím z pohledu obyvatel. Ve chvíli, kdy jsem stála před otázkou, jaké téma si vybrat pro diplomovou práci, jsem nakonec přes zvažování různých možností opět zůstala u městské tematiky.

Během psaní bakalářské práce jsem si všimla určité nepřehlednosti, co se týče metodologie a výzkumů souvisejících s českou sociologií města. Vzala jsem si proto za cíl vytvořit v rámci diplomové práce přehled metodologických postupů a zhodnotit používané metody v rámci této sociologické subdisciplíny na českém území. Během úvodní rešerše textů jsem však narazila na to, že je obtížné rozhodnout už jen o tom, zda ten či onen odborný text, v němž se pojednává o městě, lze jednoznačně označit za sociologický či nikoliv. Mnohem více mě pak začaly zajímat otázky: V jakém vztahu je současná sociologie města k jiným vědním oborům? Má jako vědní disciplína svoji přítomnost a budoucnost, nebo upadá její samostatnost a stává se doplňkem disciplín se silnějším postavením? Od těchto elementárních otázek se nakonec začal odvíjet obsah mé diplomové práce.

Jiří Musil, klíčová osobnost české sociologie města, se v rozhovoru, který zaznamenal Libor Prudký, vyjádřil ke své životní profesi mimo jiné takto: „V dnešní nesmírně složité společnosti by každý sociolog, který má zájem o to, aby svými poznatky pomohl řešit nějaký společenský nebo sociální problém, měl co nejdůkladněji rozumět určité oblasti, určité části společnosti. Měl by být v tomto ohledu profesionálně zdatný, měl by být odborníkem – specialistou. To je jeho pevná základna, jeho speciální mapa, která mu

---

¹ Jiří Musil rozděluje zájem o město ve svém příspěvku (v *Malém sociologickém slovníku* z roku 1970) mezi ekonomii, architekturu, urbanismus, demografii a geografii.

umožňuje účinně komunikovat s jinými obory, které se danou oblastí také zabývají, ale i z jiného pohledu. Dokonce bych řekl, že musí základně rozumět i těmto jiným pohledům. Ověřil jsem si to mnohokrát právě na sociologii města, která nemůže účinně fungovat bez intenzivní komunikace s architekty, urbanisty, ekonomy, ale také právníky“ [Prudký 2009: 20].

Jiří Musil, stejně jako já, viděl smysl ve specializování se na sociologii města a na takové problémy, na něž lze z její perspektivy nahlížet. V závěru citace, kterou jsem výše uvedla, vybízí k mezioborové komunikaci, z níž by sociologové měli získat něco navíc, ale rozhodně netratit na úkor svého oboru. Jeho postoje mi jsou v těchto bodech názorově blízké a utvrzují mě v záměru neřešit sociologii města samu o sobě, ale řešit ji v porovnání s jinými obory. Zajímají mě vyhlídky české sociologie města a zejména pak to, zda si stále drží svůj specifický pohled na město.

STRUKTURA A CÍLE PRÁCE

Samotný název této diplomové práce o ní napovídá, že je více zaměřena pouze na dva vybrané pohledy na město. Tím je myšleno porovnání optiky dvou oborů, a to sociologie a sociální geografie. Výběr těchto oborů značně ovlivňuje obsah a celou strukturu práce, a proto jej odůvodňuji hned v následující kapitole.

Z hlediska času je v práci nejpodstatnější přítomnost a pak vyhlídky do budoucna. Přesto pokud poznáváme stav něčeho v přítomnosti a chceme odhadnout stav budoucí, pak je vhodné zohlednit to, co dané přítomnosti předcházelo. Na popis výběru zmíněných oborů tak navazuje jejich obecné vymezení a shrnutí jejich historického vývoje v českém prostředí, které spočívá v představení hlavních osobností těchto oborů a v čase se měnících přístupu k městské tematice.

Cílem práce je zjistit, zda si sociologie města udržuje svůj specifický pohled na město. Dalo by se očekávat, že sociologický pohled bude více zaměřen na sociální prostředí a geografický na fyzické. Abych si mohla nějakým způsobem odpovědět, zda se skutečně tyto pohledy liší a v čem, rozhodla jsem se pro analýzu závěrečných prací studentů. Vystává-li otázka, proč právě pro ně, pak hlavním důvodem bylo zjištění a následná úvaha, že zatímco u jiných odborných textů je jednoznačné přiřazení k tomu nebo onomu vědnímu oboru mnohdy zcela nemožné, tak pokud student chce získat titul vázající se na určitý vědní obor, pak by se měla jeho závěrečná práce vztahovat k tomuto oboru, nikoliv k jinému, a tím lze eliminovat zmiňovanou nejednoznačnost v přiřazení. Absolventské práce jsem volila i proto, že jejich autoři budou po ukončení studia rozvíjet obor pravděpodobně podle toho, co si osvojili a co se naučili během studia na vysoké škole. Svým způsobem na nich závisí budoucnost oboru jako taková.

Dále je popsán a odůvodněn výběr prací, které byly zahrnuty do analýzy. Jednalo se o práce diplomové, rigorózní a disertační. Porovnání prací proběhlo na více úrovních. Nejprve na úrovni podobnosti zkoumaných témat a poté na úrovni samotného obsahu prací. Porovnání obsahů podobně zaměřených prací z obou oborů umožnilo srovnat metodologické přístupy právě dostudovaných sociologů a geografů, co se týče městské tematiky, a to porovnáním výzkumných cílů (otázek), teoretických východisek, metod, technik a povah závěrů, k nimž studenti docházeli.

Práci uzavírá shrnutí hlavních poznatků nabytých ze zmíněné analýzy a jejich vztahování k současné situaci oborů a otázce jejich vyhlídek do budoucna.

1. MĚSTO MEZI OBORY

V úvodních částech práce píš, že je město předmětem zájmu více vědních oborů a já jsem dospěla k rozhodnutí porovnávat metodologické přístupy sociologie a sociální geografie. Toto rozhodnutí nebylo nahodilé a v této kapitole uvádím faktické podněty, které mě k němu dovedly.

1.1 Sociologický časopis - publikované články o městě

Prvním momentem, který mě nasměroval na souvislost zmíněných dvou oborů, bylo uvědomění si skladby autorů článků v *Sociologickém časopise*. Na úvodní straně webu zmíněného časopisu² je dané periodikum popsáno tak, že „přináší stati zabývající se otázkami teoretické sociologie, články zkoumající transformační jevy a sociální procesy probíhající v postkomunistických společnostech, přehledové články zpracovávající vývoj v široké paletě oborů sociologie a příbuzných sociálních věd, informace ze sociologických výzkumů, metodologické statě, eseje, materiály k dějinám české sociologie, vynikající studentské práce, recenze české i světové sociologické produkce, anotace odborné literatury, informace o dění v sociologické obci, zprávy z konferencí, polemické příspěvky, kulaté stoly věnované sebereflexi české sociologie, a také dokumenty, jež nesměly být publikovány z různých důvodů v minulosti.“ Z tohoto popisu mi vyznívá, že obsah časopisu by měl být převážně sociologický. V případě čísel, která vyšla po roce 1993 a jsou zaměřena na urbánní tematiku, pak bývá obsah sociologicko-geografický. Tím myslím, že k němu podobnou měrou přispívají jak sociologové, tak i geografové.

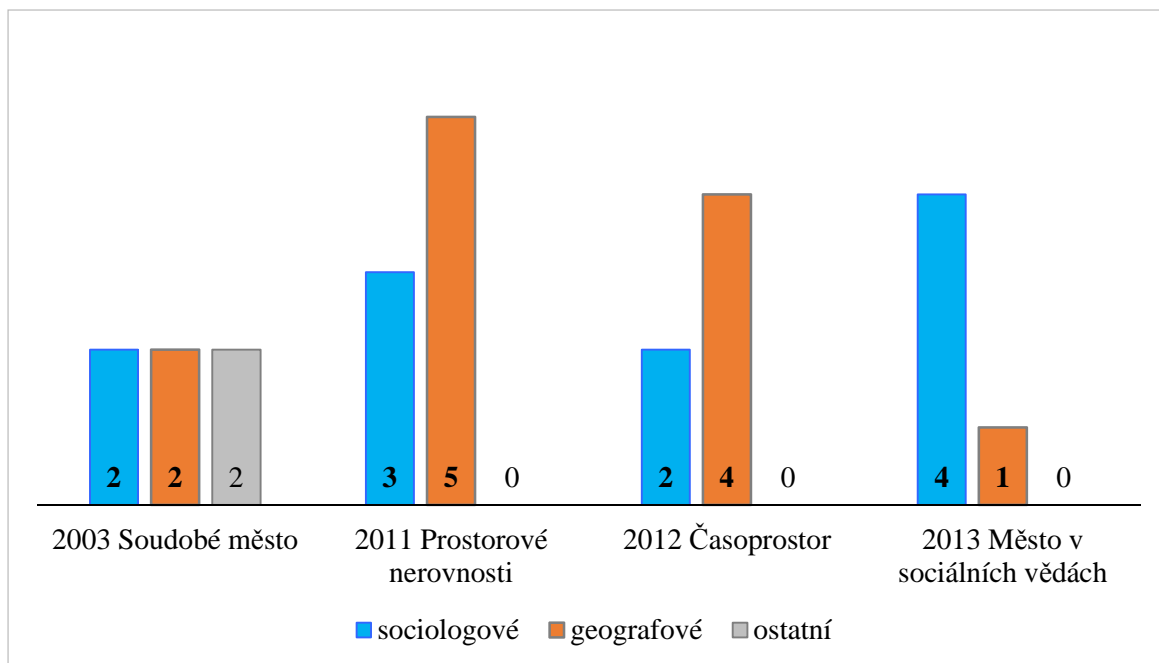
Od roku 1993 vyšla čtyři čísla časopisu, jejichž obsah se převážně týkal města. Články v čísle z roku 2003 se věnovaly soudobému městu a proměnám společnosti, v roce 2011 se týkaly prostorových nerovností, v roce 2012 byl jejich hlavním tématem časoprostor a v roce 2013 jím bylo město v sociálních vědách. V těchto vybraných číslech jsem se zaměřila na autory článků, které jsou v části časopisu nazvané „stati“ nebo v části zpráv „z empirických výzkumů“. Tyto dvě části zabírají, co se týče rozsahu (počtu stran textu), většinu obsahu časopisu a přispívají k odbornému uchopení dané problematiky. Zbytek časopisu bývá věnován recenzím a různým komentářům. Zatímco články z prvních dvou částí přinášejí něco nového k tématu nebo jej upřesňují, tak další recenze a jiné komentáře

---

² Adresa úvodní strany webu Sociologického časopisu je: <http://sreview.soc.cas.cz/>.

jsou oproti nim stručným shrnutím nebo krátkou reflexí již publikovaných článků a knih, nebo v minulosti proběhlých událostí (např. konferencí). Skladba autorů, kteří vytváří nové povědomí o daném tématu, nikoliv jej pouze reflektují, je vidět v Grafu 1.

Graf 1. Počty článků sociologů, geografů a ostatních odborníků v číslech Sociologického časopisu, která jsou zaměřená na urbánní tematiku

Zdroj: vlastní šetření.

Poznámka: Je uveden počet článků pouze z části časopisu „stati“ a „z empirických výzkumů“.

V čísle z roku 2003 bylo celkem 6 takovýchto článků, z nichž dva napsali sociologové (Jiří Musil a Annett Steinführerová), dva geografové (Luděk Sýkora a Martin Ouředníček), jeden etnolog (Zdeněk Uherek) a jeden ekonom (Jiří Novobilský).³ Číslo o prostorové nerovnosti z roku 2011 obsahovalo více článků geografů než sociologů. Většina těchto geografů působila nebo působí na *Katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze (KSGRR PŘF UK)* – konkrétně se jedná o Martina Ouředníčka, Janu Temelovou, Jakuba Nováka, Pavlínu Netrdovou, Petru Špačkovou, Lucii Pospíšilovou a Ninu Dvořákovou. Z tří sociologických článků byly dva, jejichž autory⁴ spojuje také jedna instituce, a to *Masarykova univerzita v Brně*. V roce 2012 přispěli počtem článků k tématu časoprostoru více geografové než sociologové, kteří naopak měli více článků o městě v sociálních vědách v čísle z roku 2013. Sociologický

³ Autory jsem přiřadila k jednotlivým vědním oborům podle jejich vzdělání (jaký obor vystudovali) a praxe v oboru. Toto rozřazení se mi zdálo jako nejpřesnější, ale i tak není zcela jednoznačné.

⁴ Mínění autoři: Barbora Vacková, Lucie Galčanová, Michal Nekorjak, Adéla Souralová, Klára Vomastková.

časopis publikoval napříč zmíněnými čísly celkem 11 článků sociologů a 12 článků geografů. Přestože se jedná o časopis zaměřený na zveřejňování aktivit sociologů, pak v otázce města v něm dostávají podobný prostor jak sociologové, tak geografové. Na sledovaných člancích se dohromady podílelo 15 sociologů a 20 geografů⁵. Minimálně deset⁶ z přispívajících geografů vystudovalo obor sociální geografie a jedenáct pracovalo nebo pracuje na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje (na vysokých školách v Praze, Olomouci, Ostravě). Další dva⁷ ze zmíněných dvaceti geografů působí na *Geografickém ústavu* Masarykovy univerzity v Brně a vedou práce studentů studujících sociální geografii a regionální rozvoj. Většina geografických autorů (celkem 13) se tak specializuje na sociální geografii a regionální rozvoj, nebo v rámci tohoto oboru vyučuje.

Ve sledovaných číslech se neobjevovaly články, vyjma dvou v roce 2003, které by byly napsány lidmi z jiného oboru než je sociologie, nebo geografie, respektive sociální geografie. Na základě tohoto zjištění jsem začala uvažovat nad tím, proč tomu tak je a kladla si otázky související se vztahem sociologie města a sociální geografie: Doplňují se tyto vědní disciplíny, nebo jsou jejich poznatky zaměnitelné? Konkurují si, anebo se jedná o mezioborovou spolupráci? Jsou sociálně geografické články v Sociologickém časopise kvůli tomu, že jsou pro sociologii relevantnější než jiné oborové články, nebo to má jiné důvody?⁸

Jiří Musil [2005: 208] hodnotil současný stav sociologie (nejen české) tak, že ačkoliv chybí spolupráce mezi sociologickými subdisciplínami, tak lze „pozorovat prohlubování spolupráce přes hranice klasicky vymezených oborů, jako např. u sociologie města se sociální geografii, antropologií měst, teorií územního plánování a také ekonomik měst.“ S ohledem na předešlé odstavce se zdá, že pokud česká sociologie města spolupracuje s nějakým jiným vědním oborem, pak jím je sociální geografie. Je však důležité brát na zřetel, že sociologický časopis má omezený prostor, na němž se může projevit nějaké doplňování nebo případná spolupráce oborů.

---

⁵ **Sociologové:** Jiří Musil, Annett Steinführerová, Michal Nekorjak, Adéla Suralová, Klára Vomastková, Josef Bernard, Lucie Vidovičová, Marcela Petrová Kafková, Ondřej Špaček, Slavomíra Ferenčuhová, Barbora Vacková, Petr Mareš, Michal Růžička, Gábor Oláh, Pavel Pospěch. **Geografové:** Ondřej Mulíček, Robert Osman, Daniel Seidenglanz, Tadeusz Siwek, Bohumil Frantál, Pavel Klapka, Petr Rumpel, Josef Kunc, Zdeněk Szczyrba, Jana Temelová, Jakub Novák, Marie Feitrová, Pavlína Netrdová, Petra Špačková, Jan Kubeš, Stanislav Kraft, Lucie Pospíšilová, Nina Dvořáková, Luděk Sýkora, Martin Ouředníček.

⁶ U tří geografů se mi nepodařilo dohledat, jaké obory geografie vystudovali, jedná se o: Jana Kubeše, Daniela Seidenglanze a Ondřeje Mulíčka.

⁷ Daniela Seidenglanz a Ondřej Mulíček.

⁸ Například to, že geografové měli později než sociologové svůj impaktovaný časopis Redakční rada časopisu Geografie se od roku 2007 snažila získat tzv. *impakt faktor*, který byl časopisu prvně přidělen v roce 2011 (informace ze stránek *České geografické společnosti*).

Podobným prostorem, kde mohou zaznívat příspěvky odborníků z různých oborů, jsou vědecké konference, na nichž se vědci mohou nejen setkávat (navazovat kontakty), ale i ovlivňovat sebe navzájem či se domlouvat na společných projektech. Kdo jezdí na konference, které jsou tematicky zaměřeny na město, zda hlavně sociologové a sociální geografové, a jaké je oborové složení příspěvků, které zde zaznívají, je rozebráno v následující podkapitole.

1.2 Konference – mezioborová setkání nad městem

Katedra sociologie a Institut pro výzkum reprodukce a interakce společnosti (IVRIS) uspořádaly od roku 2007 čtyři konference na *Fakultě sociálních studií* Masarykovy univerzity v Brně, které se konaly jednou za dva roky, a poslední z nich proběhla v roce 2013. Přehled s názvy všech dosavadních brněnských konferencí je vidět v Tabulce 1.

Tabulka 1. Přehled brněnských konferencí z Fakulty sociálních studií MU

Rok	Název konference
2007	Město: Proměnlivá ne/samozřejmost
2009	Československé město včera a dnes: Každodennost – reprezentace – výzkum
2011	Třetí město
2013	Město a domov

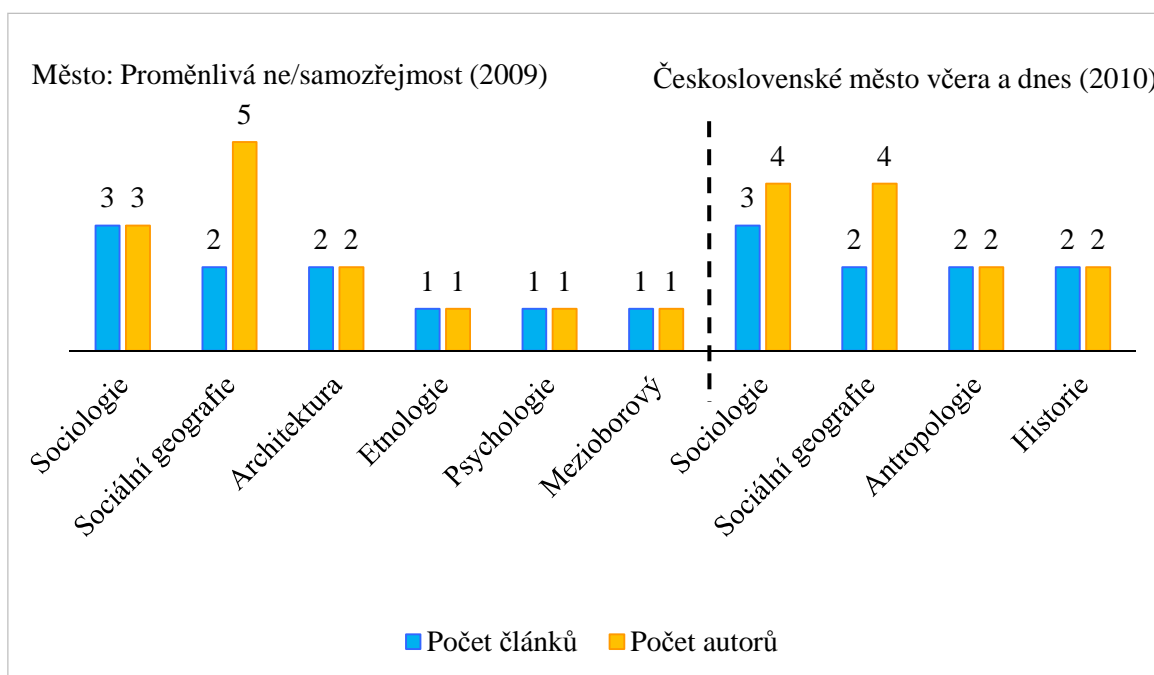
Zdroj: vlastní přehled.

Z vybraných příspěvků, které zazněly na prvních dvou konferencích, byly následně vydány dva sborníky. Na základě první konference vyšla v roce 2009 publikace, která nesla stejný název, a to *Město: Proměnlivá ne/samozřejmost*. O konferenci se v ní píše, že „poskytla priestor pre stretnutie výskumníkov, prednášajúcich a študujúcich geografie, sociológie, psychológie, architektúry, humanitnej environmentalistiky, etnológie a antropológie z Česka a Slovenska, ale aj „neakademíkov“, ktorí na mestom dennodenne uvažujú v rámci svojich profesií“ [Ferenčuhová et al. 2009: 9]. Cílem konference bylo „postaviť vedľa seba odlišné pohľady na mesto ako premet štúdia rozličných oborov“ [Ferenčuhová et al. 2009: 9]. Tématem druhé konference „byla společenská změna sledovaná skrze studium městského prostoru, proměn jeho organizace mechanismů jeho utváření i forem správy“ [Ferenčuhová et al. 2010: 7]. Na konferenci měli možnost představit svou výzkumnou činnost týkající se českých a slovenských měst, lidé „z oborů

antropologie, historie, sociální geografie a sociologie“ [Ferenčuhová et al. 2010: 8]. O rok později vyšla opět stejnojmenná publikace *Československé město včera a dnes: Každodennost – reprezentace – výzkum*.

V obou publikacích je dohromady 19 článků, na nichž se podílelo 25 odborníků. Většina těchto článků spadá pod obor sociologie a sociální geografie. Ačkoliv je mezi přispívajícími autory nejvíce sociálních geografů, tak počet jejich článků je nižší než počet článků sociologů. Souvisí to s tím, že autorství sociologických a jiných oborových článků je spíše individuální v porovnání se sociálně geografickými články, které jsou častěji výsledkem spolupráce kolektivu autorů.⁹ Podrobnější přehled počtu článků a autorů rozdělených podle oborů a konferencí ilustruje Graf 2.

Graf 2. Počet článků a autorů, kteří se na nich podíleli, z publikací dvou brněnských konferencí - rozděleno podle oborů a konferencí

Zdroj: vlastní šetření.

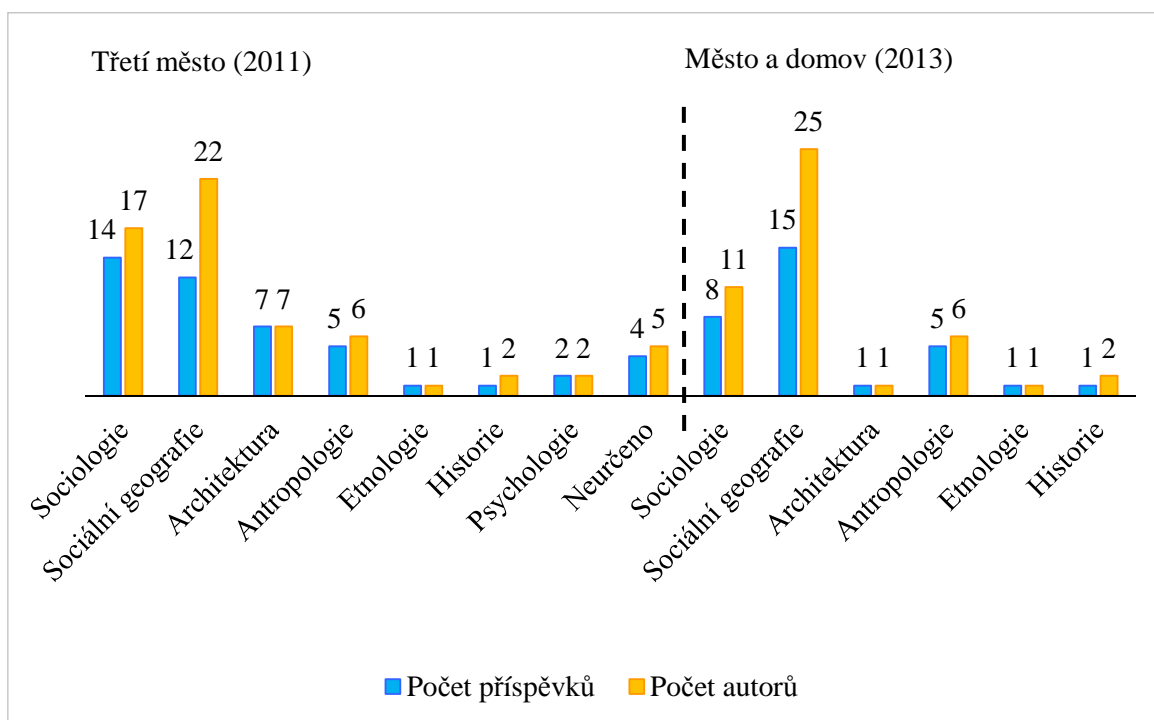
Poznámka: Při rozřazování článků k jednotlivým oborům jsem přihlížela ke vzdělání a odborné praxi autorů. Na mezioborovém článku pak spolupracovali tři autorky – socioložka, etnoložka a geografka.

Z počtu článků a autorů podle oborů je opět patrná oborová převaha dvojice sociologie a sociální geografie, ale je zapotřebí uvážit, že do daných publikací se nedostaly všechny

⁹ Na jednoho sociálního geografa připadá menší počet článků (0,4 článku na jednoho geografa) než je tomu u jiných odborníků (u sociologů je to 0,9 článků na jednoho sociologa a u každého dalšího oboru je to co článek, to jeden autor).

příspěvky, které na konferencích zazněly, a je těžké s jistotou říci, co mělo vliv na to, že se do publikací dostalo více článků právě z těchto dvou oborů. V tomto směru bude o něco přesnější porovnání oborového složení dalších dvou brněnských konferencí, *Třetí město a Město a domov*. Pro toto porovnání jsem roztřídila všechny příspěvky, které zde zazněly. Kolik jich bylo a jaký byl počet zúčastněných odborníků, je vidět v Grafu 3.

Graf 3. Počet příspěvků a jejich přednášejících na posledních dvou brněnských konferencích

Zdroj: vlastní šetření.

Poznámka: Při rozřazování příspěvků k jednotlivým oborům jsem přihlížela ke vzdělání, odborné praxi autorů a k tematickému obsahu příspěvků. Některé autory a jejich články se mi nepodařilo přiřadit ke konkrétnímu oboru, a tak jsem je započítala do kategorie „neurčeno“.

O konferenci *Třetí město* napsal Michal Illner [2011: 187], že zde „bylo kromě úvodní panelové diskuse o spontaneitě a plánovatelnosti vývoje měst a úloze různých aktérů v tomto vývoji předneseno v deseti sekcích téměř padesát příspěvků oborově situovaných do sociální geografie, sociologie, urbánní historie, architektury a urbanismu, kulturologie, dopravních studií, bezpečnostních studií, sociální psychologie i příspěvků zaměřených mezioborově.“ Na této konferenci bylo zastoupeno více oborů než na pozdější konferenci *Město a domov*, na níž zaznělo i méně příspěvků (na konferenci *Třetí město* to bylo celkem 46 příspěvků od 62 odborníků, zatímco na konferenci *Město a domov* to bylo 31 příspěvků od 46 odborníků). K obsahu obou konferencí nejvíce přispívali opět

sociologové a geografové. U příspěvků sociálních geografů se i opakovala častější spolupráce dvou a více autorů.

Ze všech brněnských konferencí je patrné, že sociologové a sociální geografové mají k tématu města co říci.¹⁰ Doposud zmíněné konference ovšem nejsou jedinými mezioborovými setkáními, které proběhly v nedávné minulosti na českém území.

Na základě spolupráce *Centra pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy (CESES)*, *Sociologického ústavu AV ČR*, *KSGRR PřF UK* a *New York University in Prague* se v roce 2008 uskutečnila konference *Společnost, prostor, sociologie*, jíž „se účastnilo okolo šedesáti sociologů, geografů, demografů, urbanistů, sociálních antropologů a dalších odborníků zabývajících se z různých hledisek problematikou soudobých měst a regionů“ [Illner 2008: 455]. Konference byla pořádána k 80. narozeninám Jiřího Musila a o rok později byl vydán sborník *Prostor a společnost: Sborník profesoru Jiřímu Musilovi k osmdesátinám*, v němž jsou sepsány hlavní přednesené příspěvky. Z publikovaných deseti příspěvků je většina sociologická (pět), dva jsou geografické, jeden je mezioborový a zbylé dva jsou z oborů antropologie a politologie.

Sociologický pohled na město byl v roce 2012 zastoupen (Lucií Galčanovou) i na konferenci *Město, které si tvoříme*. Její konání připravilo *Centrum pro kvalitu bydlení (CKB)* v prostorách *Centra současného umění DOX Prague*. O rok později se Galčanová účastnila konference *Město pod pokličkou: Hledejme nové recepty*, kterou pořádala *Nadace Partnerství*.

Poslední tři konference uvádím hlavně pro dokreslení toho, že město je jako téma pro české sociology živé – že se jím zabývají a vyjadřují se k němu nejen formou článků, ale i přednášek na různých konferencích, na kterých jsou slyšet nejčastěji společně se sociálními geografy. Tím nechci říci, že jsou sociologové a sociální geografové jedinými odborníky, kteří se městem zabývají (k městské problematice se vyjadřují i architekti, antropologové, etnologové, historici, psychologové a zajisté i jiní odborníci, kteří zde nebyli explicitně zmíněni), ale chci poukázat na provázanost sociologie a sociální geografie, která mě vedla k tomu, že se více zajímám o porovnávání právě těchto dvou oborů.

---

¹⁰ Na pomyslném třetím místě, co se týče množství příspěvků, by pak byla antropologie.

1.3 Shrnutí – vztahy mezi obory

Z předešlých podkapitol je patrné, že existuje určitá souvislost mezi sociologií města a sociální geografii. Sociologové věnují prostor geografickým článkům ve svém oborovém časopise, jsou společně s geografii hlavními mluvčími na mezioborových konferencích a také s nimi spolupracují v rámci výzkumných institucí.¹¹

Výzkumnou institucí zde myslím již nejednou zmiňovaný Sociologický ústav AV ČR. Podle internetových stránek¹² ústavu se tématem „města a vesnice“ zabývá sedm zaměstnanců, z nichž tři vystudovali sociologii a další mají geografické, demografické nebo demograficko-sociologické vzdělání. Tito lidé pracují buď v oddělení *Lokální a regionální studia* nebo v oddělení *Socioekonomie bydlení*. Obě oddělení mají v popisu, na co se orientují, zmíněné mezioborové zaměření. Oddělení Lokální a regionální studia se zabývá tématy, „která se pohybují na pomezí mezi sociologickým geografickým a politologickým výzkumem.“¹³ V oddělení Socioekonomie bydlení se pak kloubí sociologie s ekonomikou. Články v Sociologickém časopise nasvědčují většímu počtu zaměstnanců (než je zmíněných sedm) zabývajících se městem, nicméně výzkumné projekty, které by se zaměřovaly přímo na město, na ústavu chybí. Zdá se, že v současnosti se empirický výzkum města na této instituci příliš nerozvíjí. Vráťm-li se k Sociologickému časopisu, tak články pražských sociologů byly hlavně teoretické, zatímco články sociálních geografů přinášely více informací z uskutečněných empirických výzkumů.

O provázanosti těchto dvou oborů částečně pojednává článek *Metody geografického výzkumu města*, kterým přispěli sociální geografové do publikace *Město: Proměnlivá ne/samozřejmost*. V úvodu autoři píší, že „v případě hodnocení sociálního prostředí měst je studium geografie města tradičně spojené především s urbánní sociologií“ [Ouředníček et al. 2009: 94]. Dále zmiňují, že pro současnou sociální geografii jsou zdrojem „metodologických přístupů ke studiu města, ale i prostředí a společnosti obecněji“, nejen geografické, ale i sociologické školy a směry [Ouředníček et al. 2009: 98]. Pro sociální geografii jsou sociologické školy, které se zabývají městským prostředím, přínosné svými metodologickými postupy, jakými jsou: 1. zakládání výzkumů na „empirických studiích“, 2. věnování pozornosti „pohybu“ v městském prostředí, 3. zakládání explanace na

¹¹ Naopak působení sociologů na geografických institucích (např. KSGRR PřF UK) nebo publikování sociologických článků v geografických časopisech (např. *Geografie* nebo *Acta Universitatis Carolinae Geographica*) není tak časté.

¹² Adresa internetové stránky Sociologického ústavu AV ČR je: <http://www.soc.cas.cz/>.

¹³ Citováno z internetové stránky ústavu, a to z úvodní strany pro oddělení Lokální a regionální studia: <http://www.soc.cas.cz/oddeleni/lokalni-regionalni-studia>.

„vybraných případových lokalitách“ [Ouředníček et al. 2009: 99]. Sociální geografie je zařazována mezi přírodní vědy a empiricky doložené zkoumání je pro ni tradiční. Autoři článku vyjadřují své přesvědčení týkající se důležitosti empirického bádání v geografii takto: „V geografickém výzkumu města pokládáme shromáždění empirických údajů o studované problematice za základ naší práce a to zejména z důvodu požadavku na korektnost a přesvědčivost předkládaných závěrů práce. Vycházíme totiž z předpokladu, že každé tvrzení by se mělo zakládat na doložitelných důkazech a právě empirický výzkum přispívá k důkladnému poznání městské reality“ [Ouředníček et al. 2009: 100].

V recenzi sborníku, který editoval Martin Ouředníček a jmenuje se *Sociální geografie pražského městského regionu*, poukazuje Michal Illner [2007: 1055] na to, že „výzkum sociálně-prostorové struktury města Prahy byl po dlouhá léta převážně doménou sociologů.“ Od 90. let se sociální geografové začali zaměřovat na témata a metody, které byly do té doby hlavní náplní výzkumů urbánní sociologie. V úplném závěru recenze Illner [2007: 1057-1058] píše, že „oborově je sborník příspěvkem jak k sociální geografii města, tak k urbánní sociologii a zřetelně prokazuje, že tyto institucionálně oddělené disciplíny při bádání konkrétních struktur do značné míry splývají.“

Tím byly řečeny všechny hlavní faktické podněty, které mě nasměrovaly k porovnávání metodologických přístupů sociologie města (též urbánní sociologie) a sociální geografie. Ze sociologických aktivit (ať už se jedná o psaní článků nebo účast na konferencích) týkajících se města, je patrné, že po roce 1990 se město nevytratilo ze zájmu sociologů, přestože se o něj začali více zajímat i sociální geografové, kteří k jeho zkoumání využívají podobné, respektive mnohdy stejné, metody. Cílem mé diplomové práce je ověřit, zda si sociologie udržuje svůj specifický pohled na město. V tomto směru mě zajímá, zda tyto dvě vědní disciplíny splývají, jsou-li jejich závěry zaměnitelné, anebo se jedná o disciplíny, které mají stejný zájem, podobné metody, ale uchovávají si odlišnou optiku, díky níž se nemusí nahrazovat, ale vzájemně doplňovat.¹⁴ Co se týče jiných vědních oborů, tak jsem nezpozorovala nic, co by nasvědčovalo bližšímu vztahu sociologie města s jiným oborem, než je sociální geografie.

---

¹⁴ Mezioborový zájem o město je spojován s úvahami o disciplíně „urbánní studia“, která by měla zaštitit obory, mezi nimiž se ve zkoumání města stírají hranice [Illner 2013].

2. METODOLOGICKÉ PŘÍSTUPY ČESKÉ SOCIOLOGIE MĚSTA A SOCIÁLNÍ GEOGRAFIE

Metodologie je obecně definovaná jako nauka o metodách. „Zdrojem metodologických postupů je především obecná teorie, v níž jsou koncentrovány základní představy o povaze studované oblasti a jejím fungování. Vědecká teorie je základnou, která stanovuje, co je problém, jaký je jeho způsob řešení a jaké je kritérium jeho vyřešení“ [Fajkus 2005: 51]. Pro srovnání metodologických přístupů dvou vědních disciplín je tedy zapotřebí sledovat jejich vědecké metody – teoretické přístupy, obecná vymezení (terminologii), určené cíle zkoumání a metody, které jsou využívány k jejich dosažení. Podle toho je strukturována i tato kapitola.

Začíná obecným vymezením sociologie města a sociální geografie, v němž jsou popsány skrze specifikaci jejich předmětu zájmu a pozici, kterou mají vůči jim nadřazeným nebo podřazeným vědeckým disciplínám. Na této obecné rovině definice oborů přihlížím převážně k tomu, jak jí rozumí čeští autoři. To, jak rozumí oborům obecně, ovlivňuje jejich přístup k metodologickému řešení konkrétních vědeckých problémů a určuje samotný obsah zkoumání a vztahování empirických faktů k obecné teorii.

Na obecné vymezení a ujasnění základních pojmů navazuje přehled historického vývoje přístupů k urbánní problematice. Pozornost je zde věnována teoretickým koncepcím a empirickému zkoumání, které na ně navazovalo. Celou druhou kapitolu pak uzavírá část shrnující metody obou oborů, v níž je důraz kladen na situaci v současnosti.

2.1 Obecně k sociologii města a sociální geografii

2.1.1 Základní vymezení sociologie města (urbánní sociologie)

Sociologie města spadá pod obecněji vymezenou sociologickou disciplínu *sociologii lidských sídel*. Jednotlivými formami sídel jsou města a vesnice. Podle toho rozlišujeme v rámci sociologie lidských sídel dvě disciplíny: sociologii města a *sociologii venkova*. Předmětem zkoumání sociologie města je: struktura obyvatel, rozložení populace na území města, rozložení společenských aktivit a funkcí v prostoru, interakce mezi obyvateli a institucemi, vztah mezi chováním lidí a prostorem, v němž se pohybují, a sémiotika prostoru [Velký sociologický slovník 1996: 1095–1096].

Jiří Musil [2003] sepsal přehled, jakými tématy se zabírali urbánní sociologové v USA a Evropě mezi lety 1900 a 2000. Jednalo se o témata jako: prostorové uspořádání po vzorů teoretických koncepcí *chicagské školy* („humánní ekologie“ - Ernest W. Burgess), „ekologické analýzy“ (například téma sociální segregace), studium komunit, sledování každodennosti, aplikování sociologie města na plánování měst, „procesy homogenizace a heterogenizace prostorů měst“ a proces urbanizace.

Někteří urbánní sociologové se zároveň věnují i otázkám bydlení (jako například Musil). Bydlením se zabývá speciální sociologická disciplína *sociologie bydlení*. Ve Velkém sociologickém slovníku [1996: 1039] je tato disciplína zařazena pod sociologii města a sociologii venkova, respektive sociologii lidských sídel. Zaměřuje se na bytovou politiku, na způsoby institucionálního zajišťování potřeby bydlení, na vztahy mezi rodinami, domácnostmi a bydlením, na místní komunitu v souvislosti s bydlením a na „architekturu obytného prostředí a její sémiotické stránky“ [Velký sociologický slovník 1996: 1039]. Jednou ze složek sociologie bydlení je sociologie architektury. Ve Velkém sociologickém slovníku je kategorizována na dvou místech dvěma různými způsoby. Na jednom místě [1996: 1038] je popsána jako složka sociologie bydlení, která může být jak pod sociologií města, tak i pod sociologií vesnice, a na druhém místě [1996: 1032] je podřazena výhradně sociologii města. Osobně se domnívám, že první zařazení je přesnější, nežli druhé, a to z toho důvodu, že i na venkově lze pozorovat vztah mezi chováním/jednáním jednotlivců, skupin a architekturou, což je hlavní náplň zkoumání sociologie architektury [Velký sociologický slovník 1996: 1032].

V kontextu sociologie bydlení popisuje Musil [2005: 210] sociologii architektury takto: „Na jedné straně je to výzkum bydlení jako výrazu hodnot a kulturních vzorců, čili sociální antropologie bydlení, a to jak v soudobých evropských společnostech, tak i ve společnostech nezápadních. Na druhé straně je to studium rolí, ale také ideových orientací a koncepcí těch, kdo se tvorby obytného prostředí účastní. Jde na prvním místě o zkoumání role architektů a urbanistů, ale také investorů, developerů a dalších profesí.“ Musil [2005] zmiňuje jak urbánní sociologii, tak i sociologii bydlení a sociologii architektury, ale již nezmiňuje, jaká je mezi nimi hierarchie. Tyto hierarchické vztahy evidentně nejsou ve vědecké obci zcela vyjasněny. Kromě toho, že jsem nenašla jejich přesnější vymezení¹⁵, než je zmíněno výše, tak tomu nasvědčuje i Musilovo pochybování o současném stavu sociologické teorie: „Pocit, že sociologie bydlení není v současné době jasně vymezena, je

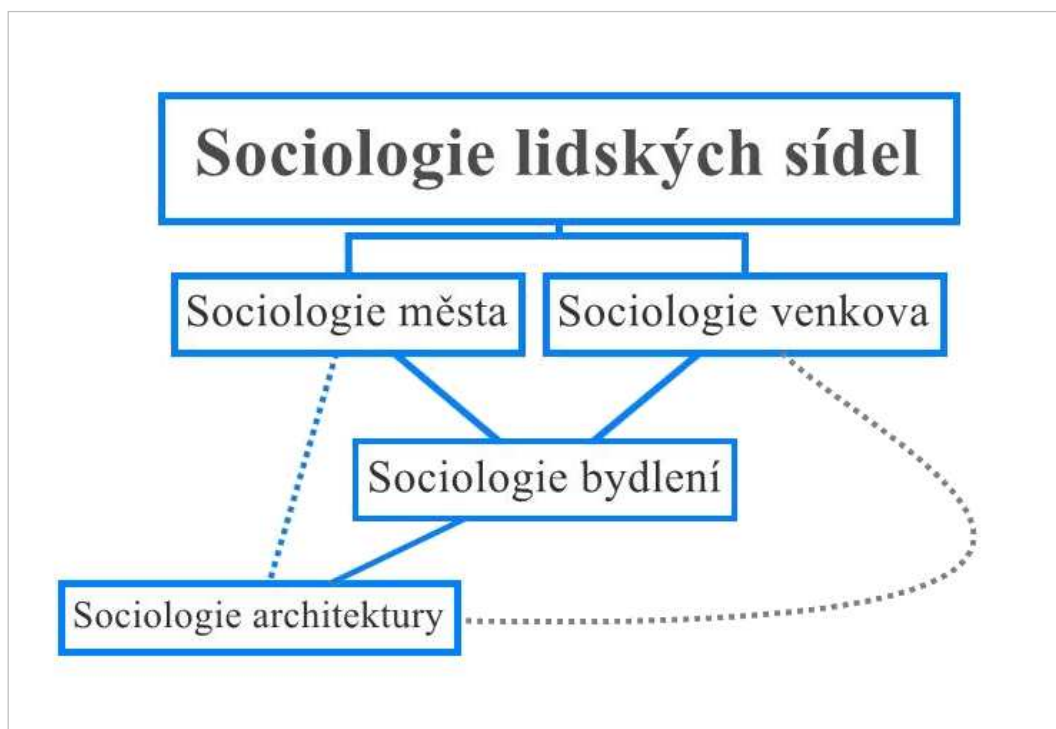
---

¹⁵ Poté, co jsem prošla několik českých i zahraničních textů, v nichž se mi nepodařilo najít systematický popis vztahu těchto dílčích sociologických disciplín.

způsoben podle mého soudu dvěma procesy. První souvisí s vývojem sociologie jako oboru, a sociologie bydlení jako její specializované větve. Dlouholetému členu naší profese nemůže ujít, že sociologie několika posledních desetiletí trpí nedostatkem shody o sjednocující, většinou členů odborné komunity přijímané teorii, nebo shody o široce přijatém paradigmatu. Současně s touto absencí teoretického konsenzu probíhá specializace tzv. oborových nebo problémových sociologií“ [Musil 2005: 208]. Co se týče urbánní sociologie, tak nejen v českém prostředí zaznívají hlasy upozorňující na její krizi v souvislosti s fragmentací sociologie, interdisciplinaritou, a nejasným teoretickým vymezením [May et al. 2005].

Na základě prostudovaných definic dílčích sociologických disciplín, které spadají do sociologie lidských sídel, jsem načrtla schéma zobrazující jejich hierarchické uspořádání (viz Schéma 1). Šedá čára ve schématu zobrazuje vztah, u něž se domnívám, že je logicky platný, ale zároveň je v rozporu s definicí, kterou jsem našla ve Velkém sociologickém slovníku.

Schéma 1. Hierarchické uspořádání sociologie lidských sídel

Zdroj: vlastní nákres.

Podřazení sociologie města a venkova sociologii lidských sídel se jeví jako obecně přijaté a ustálené uspořádání těchto dílčích disciplín. Určité mezery vidím u vymezení

sociologie bydlení a architektury vůči ostatním disciplínám sociologie lidských sídel. Zdá se mi, že čeští sociologové vkládají více úsilí do popisu toho, čím se má disciplína zabývat nebo čím se zabývala v minulosti, jaké metody má využívat a jak se vztahuje k jiným vědním oborům (ekonomii, geografii), ale už méně se snaží o systematizaci a vymezení podobných disciplín přímo v rámci sociologie.

Nepřehledná a nejednotná teorie se netýká pouze české sociologie, ale i světové sociologie obecně. Absence teoretického konsenzu má svůj podíl na vzniku množství „specializovaných oborových sociologií“ – v rámci *Mezinárodní sociologické asociace* (ISA) a *Evropské sociologické asociace* (ESA) jsou evidovány desítky specializovaných sociologií, mezi nimiž dochází k minimální spolupráci [Musil 2005: 208]. Česká sociologie se navíc musí vyrovnávat s dopady způsobenými dlouhodobou „politickou a ideologickou intervencí“ [Miltová, Petrušek, Vodáková 2000: 12]. K této situaci české sociologie píše Miloslav Petrušek to, že „vinou skutečnosti, že jsme žili v jistém vakuu, které nedovoľovalo výslovnou a viditelnou vnitřní diferenciaci, je dnes česká sociologie vlastně stále ještě teoreticky nepřehledná a sit venia verbo beztvářá“ [Miltová, Petrušek, Vodáková 2000: 13]. To je platné pro sociologii jako celek i pro samotnou sociologii města.

2.1.2 Základní vymezení sociální geografie

Obecná definice sociální geografie není ve všech směrech zcela jednoznačná. Samotný pojem sociální geografie není jasně vymezen vůči jiným geografickým pojmům, jako je socioekonomická geografie, antropogeografie a humánní geografie [Velký sociologický slovník 1996: 345]. Ladislav Skokan [1998: 101] dokonce používá zcela jiný pojem, a to „sociogeografie“, která je dle něj synonymem: sociální geografie, kulturní geografie, antropogeografie, ekonomické a sociální geografie, geografie člověka, humánní geografie.

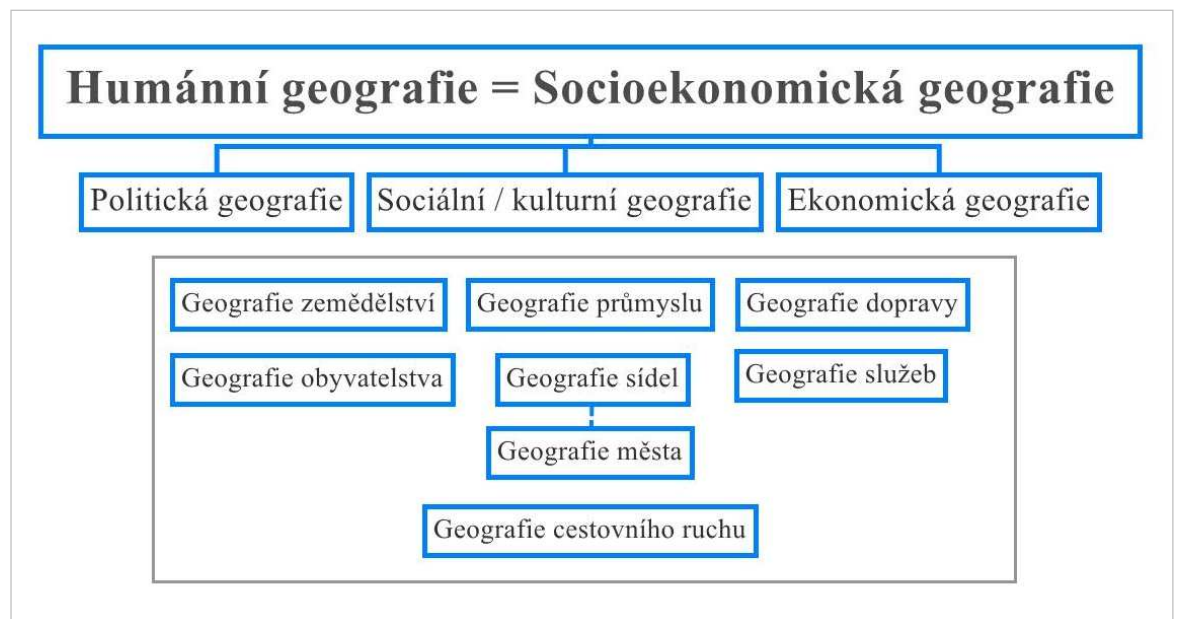
Starší text (z roku 1984) Jaromíra Demka poukazuje na souběžnou existenci více názorů ohledně „systému geografických věd“. Přibližně v tom samém období (v roce 1982) píše Václav Gardavský s Martinem Hamplem [1982: 26], že „označení sociální geografie, resp. sociálně geografický systém používáme namísto označení ekonomická geografie, respektive ekonomickogeografický systém proto, že odpovídající systémy jsou výsledkem všestranné koexistence společnosti v konkrétním prostředí.“

V úvodím slově knihy *Ekonomická a sociální geografie* z roku 2008 se píše, že je určena odborné veřejnosti a vysokoškolským studentům, kteří by po jejím přečtení měli

„získat ucelený přehled o ekonomické a zčásti i sociální geografii, jež se na širší ekonomickou část bezprostředně váže“ [Toušek, Kunc, Vystoupil 2008: 7]. Na začátku knihy jsou vymezeny některé pojmy a jednotlivé geografické disciplíny. Toto vymezení mi přijde z hlediska času nejaktuálnější a pravděpodobně i v současnosti nejpřesnější.

V rámci výše zmíněného vymezení se geografie dělí na dvě základní disciplíny: humánní a fyzickou geografii. Humánní geografie „se věnuje studiu společnosti a lidské aktivity v prostředí“ [Toušek, Kunc, Vystoupil 2008: 9]. Termín „humánní geografie“ (*human geography*) je z terminologie anglosaské geografie, v české geografii se pro něj používá ustálené synonymum „socioekonomická geografie“. Humánní, resp. socioekonomickou, geografii lze dělit na tři dílčí geografie: „sociální/kulturní geografii“, „politickou geografii“ a „ekonomickou geografii“ [Toušek, Kunc, Vystoupil 2008: 9]. Hierarchické uspořádání dílčích geografických disciplín, odvozené z knihy *Ekonomická a sociální geografie*, je zobrazeno ve Schématu 2.

Schéma 2. Hierarchické uspořádání humánní (socioekonomické) geografie

Zdroj: vlastní náčrt odvozený z knihy *Ekonomická a sociální geografie*.

Geografické disciplíny, které jsou ve schématu šedě orámovány, spadají pod humánní geografii a jsou podřazené jejím třem subdisciplínám. Zároveň není určeno, že by některé byly součástí výhradně politické geografie, sociální geografie, nebo ekonomické geografie. Podobně jako je tomu u sociologie lidských sídel a sociologie města, spadá geografie města pod geografii sídel.

Zde by se nabízelo uvažovat o tom, zda není přesnější porovnávat sociologii města s geografii města. Je pravděpodobné, že témata, jimiž se zabývají geografové a která mě zajímají s ohledem na sociologii města, spadají přímo pod geografii města, ale tím, že geografie nemá jasně vymezené hranice mezi svými dílčími disciplínami a sami geografové používají při porovnávání urbání sociologie a geografie pojem sociální geografie (případně sociální geografie města¹⁶), zůstávám u srovnávání sociologie města a sociální geografie zaměřené na město.

Předmětem zájmu sociální geografie je analyzování sociálních jevů v prostoru – sledování vztahů mezi těmito jevy a zákonitostí jejich změn a vývoje [Velký sociologický slovník 1996: 345]. Ve Velkém sociologickém slovníku [1996: 346] je zmíněno, že od 80. let 20. století probíhá „sociologizace“ sociální geografie a jejích subdisciplín. O sociologizaci sociální geografie píše i Martin Hampl [2007: 981], který se domnívá, že „na rozdíl od sociální geografie, která je v posledních desetiletích výrazným způsobem „sociologizována“, k žádné „geografizaci“ sociologie totiž nedochází. Přitom témat ležících v průniku zájmu sociologie a geografie je celá řada.“ V čem spočívá daná sociologizace, je více předmětem následujících kapitol.

Na závěr této je příhodné okomentovat, že česká geografie má stejně jako česká sociologie nepřesně vymezené některé dílčí disciplíny. Z prostudované literatury jsem nabyla dojmu, že geografové své disciplíny různými způsoby klasifikují, ale příliš neupřesňují, v čem se od sebe liší. Jan Kofroň [2012] je názoru, že současná fragmentace geografie nevede k „pluralitě“, ale k „hegemonizaci suboborů“.

Zatímco se česká sociologie potýká s problémy týkající se neexistující jednotné teorie, pak česká geografie „v zásadě s teoriemi nepracuje, maximálně je cituje“ [Kofroň 2012: 2]. Podle Kofroně [2012: 6] je česká geografie „primárně empirická a ateoretická.“ Pro eliminaci svých nedostatků by se měla inspirovat u jiných vědních disciplín. Roman Matoušek [2013: 17] reaguje na Kofroňovu kritiku současného stavu geografie (že je „metodologicky slabá“ a měla by se inspirovat jinými vědními obory) tak, že upozorňuje na opakující se povahu těchto výtek v čase (podobná kritika zaznívala i šedesát let před Kofroňovým příspěvkem do diskuze o stavu světové a české geografie).

---

¹⁶ Sociální geografie města není definovaná jako samostatná geografická disciplína. Jedná se o slovní spojení vyjadřující sociální geografii zaměřenou na výzkum města. Synonymní užívání sociální geografie, sociální geografie města a geografie města najdeme například v kapitole *Metody geografického výzkumu* [Ouředníček et al. 2009].

2.2 Historický vývoj přístupů české sociologie a sociální geografie k městu

2.2.1 Sociologický přístup k městu v čase

Vznik české sociologie se datuje ke konci 19. století. Během své dosavadní existence zažívala nejen fáze rozvoje, ale i útlumu. Období od konce první světové války do závěru druhé bylo pro sociologii příznivé, ale její vývoj byl přerušen na konci čtyřicátých let po komunistickém převratu, kdy byla zcela zakázána. K jejímu obnovení došlo v průběhu šedesátých let, ale jako věda se musela vypořádat s ideologickým zatížením. Místo rozvíjení jednotné vědy se sociologie rozdělila na oficiální a neoficiální (disidentskou, emigrační). Další změny přinesl až rok 1989, po němž odpadla omezení spojená s ideologií minulého politického režimu [Nešpor 2014: 16]. Politický kontext se samozřejmě dotýkal nejen sociologie jako celku, ale i jejích dílčích disciplín, a tedy i sociologie města.

Průkopníkem české sociologie města je Inocenc Arnošt Bláha, který se prvně věnoval městu ve své disertační práci, *Duše malého města*, a poté v habilitačním spisu *Město: Studie sociologická*, který vyšel v roce 1914. Jednalo se o „vůbec první českou teoretickou konceptualizaci městského prostředí“ [Nešpor 2014: 59]. „Metodologicky je Bláhova analýza zakotvena v durkheimovské sociologii snažící se o analýzu jevu pátráním po jeho příčinách, struktuře a funkcích“ [Janák 2009: 1083]. Ve zmíněném habilitačním spisu se zabývá městem jako evolučně vyspělejší formou lidského sídla, než jsou sídla venkovská. Je názoru, že městské prostředí má kladný vliv na fungování společnosti uvnitř jeho hranic. Větší dělba práce a menší samostatnost individua přispívá dle Bláhy k „zespolečenštění“, pod nímž míní kooperující jednotlivce vytvářející nové duchovní, mravní a materiální hodnoty [Bláha 1914]. Jeho optika na město je zaměřená na to, jak město, fyzické prostředí, ovlivňuje společnost. Jeho metodologický přístup lze popsat tak, že se jedná „o programové hledání střední cesty mezi krajností monografií historismu, rozbíjejících obecné zákony v popisu jedinečných situací, a opačnou tendencí filosofie dějin, která spekulativním způsobem stanovuje univerzálně platné pojmy s ambicí zahrnout celé lidstvo“ [Nešpor 2014: 231]. Při zkoumání malých měst využil, na českém území jako jeden z prvních, dotazníkové šetření jako techniku sběru dat. Vyplněné dotazníky, v nichž byly převážně otevřené otázky, zpracoval metodou kvalitativní analýzy [Janák 2006: 14]. Bláha byl profesorem sociologie na Masarykově univerzitě v Brně, jež byla po Univerzitě Karlově druhým místem, kde bylo možné studovat sociologii v období první republiky.

„Někdy se hovoří o Bláhově brněnské sociologické škole a jejím vzájemném vymezování s pražskou sociologickou školou“ [Janák 2009: 1086].

Podobně jako Bláha byl výraznou osobností brněnské školy, byl Josef Král vůdčí osobností pražské sociologické školy. Od roku 1933 do roku 1950 vedl sociologický seminář na Univerzitě Karlově. Školy se od sebe lišily svými metodologickými přístupy a jejich vzájemné vztahy jsou zpětně hodnoceny jako napjaté [Nešpor 2014]. „Zatímco pražští sociologové prosazovali robustní metodologický aparát a orientaci na empirické poznání dosahované především kvantitativními metodami spolu s nehodnotícím pojetím sociologie ve weberovském smyslu, i když by to vedlo k hlubokému poznání jen úzkého výseku sociální reality, jejich brněnští kolegové upřednostňovali co nejširší pojetí sociologického poznání nehledě na jeho hloubku a metodické ukotvení, které by současně směřovalo k vybudování lepší společnosti“ [Nešpor 2011: 107].

Z hlediska sociologie města je zajímavější osobností Zdeněk Ullrich než Josef Král, a to tím, že „vedl většinu výzkumů pražské sociologické školy“ [Nešpor 2014: 245–246]. V 30. letech vedl jeden z nejrozsáhlejších empirických výzkumů v dané době.¹⁷ Výzkum se zaměřoval na analýzu pražského okolí a jeho postupného poměšťování. Vycházel z teorií chicagské školy – především teorie zón.¹⁸ Probíhal v deseti vybraných příměstských oblastech a to sbíráním informací skrze dotazníkové šetření, pozorování a z již existujících statistik. Ullrich využíval tzv. „komponentální metodu“, při níž se komplexní sociální jevy zkoumají skrze poskládání jednodušších dílčích jevů dohromady [Ullrich 1938].

Teorií koncentrických zón se zabýval i Jiří Musil – doposavad nejvýznamnější český sociolog města. K výzkumům, které se týkaly urbánní tematiky, se dostal během padesátých let, a to při vypracovávání studie mapující „úmrtnost města a venkova“ [Ferenčuhová, Galčanová 2013: 812]. Musil upozorňuje, že studie, na nichž se podílel před rokem 1969, vznikaly za omezených podmínek, které byly dány komunistickým režimem. Danou situaci nejlépe vystihují jeho vlastní slova: „omezovali jsme se vědomě na problémy bydlení, na vztahy mezi obytným a širším městským prostředím a chováním lidí a nebyli jsme s to otevřeně upozorňovat na širší sociálně politické důsledky tehdejší bytové politiky a koncepce tzv. hromadné bytové výstavby, reagovali jsme spíše na potřeby a problémy socialistických technokratů a plánovačů. Na Západě se analogické práce tehdy

---

¹⁷ Společně s ním se na vedení podíleli: Josef Král, Otakar Machotka a Jan Mertl.

¹⁸ „V této práci jsou vnitřní zóny rozpoznány podle schématu Antonína Boháče, demografa, který v roce 1923 publikoval velkou studii o Praze“ [Ferenčuhová, Galčanová 2013: 812].

označovaly pojmem „market sociology“, což mělo zdůraznit, že šlo o práce na zakázku a nikoliv práce motivované především zájmem o rozšíření vědění“ [Musil 2004: 590].

Studie realizované „na zakázku“, o nichž Musil píše, se zabývaly tématy jako: prostorová struktura města, „sociální a psychologické důsledky bydlení“, bydlení v kolektivních domech (tzv. koldomech), bydlení ve spojitosti s rodinou, staré městské čtvrti, u nichž se zvažovala revitalizace, a „urbanizace s jejími sociálními souvislostmi“ [Musil 2004: 588–590]. Pozdějším velkým tématem byla sídliště.

Kolektiv autorů¹⁹ z Výzkumného ústavu výstavby architektury (VÚVA) publikoval v roce 1985²⁰ základní poznatky z rozsáhlého výzkumu sídlišť, který probíhal v sedmi městech a zhruba v 7000 domácnostech [Musil 2004: 592]. Jednalo se o průzkum nového typu „obytného prostředí“ typického pro socialistickou výstavbu (architekturu). Hlavní výzkumnou otázkou bylo, jak nové prostředí ovlivňuje jednání, psychiku a sociální život v něm žijících lidí. Teoretickými východisky výzkumu byly převážně texty urbanistů a architektů. Hodnocení sídlišť bylo „zaměřeno především na poznání *vztahu mezi lidmi a novými bytovými soubory*, na to jak fungují sídliště jako sociální útvary, jak žijí lidé na sídlištích, jak reagují na nový typ hmotného prostředí i na novou organizaci sociální infrastruktury“ [Musil et al. 1985: 43]. V otázce metodologického přístupu byl výzkum zaměřen na *komparaci* (porovnání sídlišť s jinými částmi města) a *vývojové hledisko* („porovnávání sídlišť z různých období“) [Musil et al. 1985: 45]. Informace byly sbírány z dostupných statistik, pozorování v terénu a uskutečněných rozhovorů.²¹ Jiří Musil byl vedoucím kolektivu, který pracoval na daném výzkumu a následném zveřejnění jeho výsledků.

Přínos Jiřího Musila pro českou sociologii města je kromě zmíněné výzkumné činnosti i v sepsání několika publikací, které byly stěžejní pro počáteční rozvoj české sociologie města a dodnes jsou citovány. Kromě zmíněné knihy *Lidé a sídliště*, se jedná o publikace: *Sociologie soudobého města* (1967), *Sociologie bydlení* (1971) a *Urbanizace v socialistických zemích* (1977). Poslední z publikací je výsledkem zájmu Musila a jeho kolegů z VÚVA o proces urbanizace. Po roce 1989 Musil napsal společně s Eduardem

---

¹⁹ Na výzkumu spolupracovali: Jiří Musil, Lubomír Kotačka, Irena Lérová, Eva Librová, Libuše Macková, Vítězslav Procházka, Zdeněk Ryšavý.

²⁰ V textu *Poznámky o české sociologii za komunistického režimu* z roku 2004 Musil píše, že kniha *Lidé a sídliště* byla vydána nakladatelstvím Svoboda v roce 1975. Jedná se o chybu – první vydání této knihy vyšlo v roce 1985.

²¹ „Celkem bylo dotázáno 1769 respondentů v nových obytných souborech, 546 ve starších čtvrtích a 204 obyvatel čtvrtí rodinných domků, celkem 2519 dotázaných“ [Musil et al. 1985: 56].

Maurem a Pavlou Horskou knihu *Zrod Velkoměsta*, která je zaměřena na urbanizaci v českých zemích a Evropě.

Doposud jsem měla možnost vyzvednout z historie české urbánní sociologie vlivné autory této disciplíny, kteří se podíleli na rozsáhlejších výzkumech týkajících se města. Najít podobně vlivné autory a výzkumy po roce 1989 je mnohem komplikovanější. Jiří Musil byl samozřejmě aktivní v i v tomto období, ale jeho práce spočívala převážně v psaní přehledových studiích, článcích o sociologii bydlení, přednášení o městské problematice a podílení se na výzkumech, které nebyly výhradně sociologické. Předešlou poznámkou o výzkumech, které jsou nejen sociologické, chci upozornit na mezioborové propojení a hlavní komplikaci pro rozlišení toho, zda článek nebo výzkum, spadá do oboru sociologie města nebo nikoliv.

Zkoušela jsem články a výzkumy po roce 1989 rozdělit podle tří kritérií, která jsou vidět v Tabulce 2., ale všechna tato kritéria se ukázala jako nedostačující.

Tabulka 2. Přehled kritérií

1. Podle působení na instituci – fakultě/katedře univerzity, veřejné výzkumné instituci   2. Podle dosaženého vysokoškolského vzdělání a odborné praxe   3. Podle obsahu textů – článků, zpráv z výzkumu

Zdroj: vlastní přehled.

Při rozdělení podle působení na instituci jsem narazila na to, že někteří autoři nepůsobí na žádné, nebo jsou naopak aktivní na více institucích zároveň. Dalším problémem, který souvisí s prvním i druhým kritériem, je již jednou zmíněný fakt, že například v Sociologickém ústavu AV ČR pracují lidé i s jiným než sociologickým vzděláním. Rozdělení podle třetího kritéria se pak ukázalo jako zavádějící, a to z toho důvodu, že v textech vždy nebývá explicitně zmíněno přiřazení k oboru, proto by mé rozřazení bylo pouze intuitivní.

Jiří Musil [2002: 22] se k české sociologii po roce 1989 vyjádřil tak, že se zabývá „tématy z minulosti“ a přehlíží nové problematiky, a zároveň je opožděná „v přijímání nových přístupů a metod v sociologickém výzkumu.“ Zdá se mu, že v rámci evropské sociologie upadá zájem o některé dříve „prioritní sociologické oblasti“, k nimž patří „sociologie průmyslu, zemědělství, otázky sociální stratifikace, do jisté míry i sociologie města, kde je patrný přesun zájmu z otázek strukturálních, ekologických na otázky sémiotické a kulturní“ [Musil 2002: 21]. Čím se zabývali čeští sociologové mezi lety 1990

a 2000, se snažila zmapovat Lenka Vohralíková [2002] z obsahu tehdejší sociologické produkce.²² Došla k závěru, že „sociologové se věnují velkému počtu rozličných témat, i když mnohdy v omezené míře. Nejvíce se zájem soustředí pochopitelně na sociologické aspekty vývoje naší společnosti, nejčastěji se opakují témata související s vývojem po roce 1989: vlády a politická moc, transformace, stratifikace a třídní struktura společnosti, práce a ekonomický život, sociální politika a sociologické teorie“ [Vohralíková 2002: 151].

Z toho, co již bylo v této práci zmíněno, je patrné, že současný stav české sociologie je neustálený, celkem nepřehledný a sociologická vědecká obec je nesjednocená. Svoji předešlou poznámku bych dokreslila opět Musilovými slovy: „Myslím, že máme málo vážných, profesionálně zaměřených diskusí o klíčových otázkách našeho oboru. V tomto ohledu skutečné společenství českých sociologů neexistuje. Existují samozřejmě pracovní skupiny, ústavy, katedry. Existuje také Masarykova česká sociologická společnost. Ale vážných setkání, která by projasňovala pozice jednotlivých skupin lidí pracujících v oboru, máme skutečně málo“ [Musil 2002: 23]. Česká sociologie tak působí poněkud chaoticky a její současný stav se pojí s mnoha problémy. V následném odstavci zmiňuji několik současných autorů, kteří se specializují na urbánní tematiku, ale rozebírání přístupů k městu v rámci současné urbánní sociologie, nechávám jako předmět mého výzkumu založeného na analýze studentských závěrečných prací.

Na závěr této podkapitoly chci zmínit tři brněnské socioložky, které se specializují na urbánní sociologii a jsou v jejím rámci oproti jiným sociologům více aktivní: publikují knihy a články týkající se převážně sociologie města, podílejí se na organizaci konferencích o městské tematice a vyučují předměty z oboru sociologie města. Jedná se o Slavomíru Ferenčuhovou, Barboru Vackovou a Lucie Galčanovou. Co se týče jejich hlavního zaměření na konkrétní témata, tak Ferenčuhová se ve svých pracích zabývá urbánním plánováním, prostorovou strukturou měst, teoriemi sociologie města, postsocialistickými městy a jejich proměnou. Odborný zájem Lucie Galčanové a Barbory Vackové pak více spadá do oblasti sociologie bydlení, ale píše i o suburbanizaci, veřejném prostoru nebo problematice starých lidí žijících ve městě.²³

---

²² Za sociologické pokládá to, co „píše sociologové“. Do své analýzy zahrnuje Sociologický časopis / Czech Sociological Review, „projekty z oboru sociologie financované Grantovou agenturou ČR“ a publikace Sociologického nakladatelství (SLON) [Vohralíková 2002: 139].

²³ Přehled publikací autorek je dostupný z těchto internetových stránek: S. Ferenčuhová – <http://www.muni.cz/people/40874/publications>, L. Galčanová – <https://is.muni.cz/osoba/galcanov#publikace>, B. Vacková – <http://www.muni.cz/fss/people/22034/publications>.

2.2.2 Sociální geografie a její přístup k městu v čase

Geografie orientovaná na sídla a ne na celé regiony se začala utvářet a vydělovat z geografie jako celku na začátku 20. století [Toušek, Kunc, Vystoupil 2008: 97]. Podobně jako čeští sociologové začali zkoumat město po vzoru chicagské školy, tak i čeští geografové se inspirovali jejím sociálně-ekologickým přístupem.

Takto se nechala inspirovat sociální geografka Julie Moschelesová, která v roce 1937²⁴ napsala stať, v níž rozděluje území Prahy „do tří koncentrických zón stanovených podle podílu dětí do 14 let na celkové populaci katastrálního území nebo jejich skupin bez zahrnutí služebnictva a vojska“ [Ouředníček et al. 2012: 271]. Ve vymezených zónách hodnotila „sociální status obyvatelstva“, k čemuž využila data („o zaměstnanecké struktuře obyvatelstva“ a „počtu domácího služebnictva“) ze sčítání lidu 1930 [Ouředníček et al. 2012: 272]. Prahu pak v roce 1947 rozdělil na tři zóny i Jiří Král, který se neřídil při jejich vymezení statistickými daty, nýbrž je „stanovil schematicky bez respektu k hranicím administrativních jednotek“ [Ouředníček et al. 2012: 272].²⁵

Ohledně ekologického přístupu k městu byly pro sociální geografii přínosné i práce sociologů, a to především Zdeňka Ullricha a Jiřího Musila [Ouředníček et al. 2009: 97]. V šedesátých a sedmdesátých letech 20. století se geografům v pracích sociologů (Musila, Jiřího Večerníka) „empiricky potvrzovaly některé teoretické poznatky o změnách a setrvačnosti vnitřní prostorové struktury měst a o podobném působení industrializace na strukturu socialistických a kapitalistických měst“ [Toušek, Kunc, Vystoupil 2008: 99]. V té době sice probíhala spolupráce mezi sociologií a sociální geografii, ale pro geografii bylo město spíše okrajovým tématem [Ouředníček et al. 2009: 97].

Za přínosné práce jsou v rámci vývoje geografie považovány studie Ctibora Votrubce, který se například na konci padesátých let a během šedesátých let zabýval nouzovými koloniemi [Votrubec 1959] a geografii Prahy [Votrubec 1965]. Tak jako sociologii ovlivňovala ideologie socialismu, tak i geografie jí nebyla nedotčena. Alespoň tomu nasvědčuje Votrubcův text, v němž srovnává špatné metodické postupy amerických geografů se správnými postupy geografů ze socialistických zemí. Podotýká, že, „hlavně v americké geografii, se provádějí hlubší studia mikrostruktury měst, přičemž se často a

---

²⁴ Píše o tom v článku *The Demographic, Social and Economic Regions of Great Prague: A Contribution to Urban Geography*, který vyšel v časopise *Geographical Review*.

²⁵ Jiří Martinec [2010: 186] upozorňuje na nedobré osobní vztahy mezi Moschelesovou a Králem, který se po jejím odchodu do zahraničí začal zabývat stejnými tématy jako ona a nepřál si její návrat na *Geografický ústav* Univerzity Karlovy.

nesprávně postupuje sociologickými metodami. Naproti tomu v socialistických zemích jsou úkoly zeměpisu měst těsně spojeny s praxí a spolupráce s plánovacími a hospodářskými orgány a urbanisty je dnes i pro většinu našich zeměpisců požadavkem už zcela samozřejmým a nutným“ [Votrubec 1965: 7]. V roce 1980 vyšla jeho kniha *Lidská sídla, jejich typy a rozmístění ve světě*, kterou určil „především studentům geografie, územního plánování, urbanismu a příbuzných disciplín, aby v ní čerpali podněty z tisíciletých sídelních zkušeností světa pro svou tvůrčí práci“ [Votrubec 1980: 11]. Zaměřuje se v ní na popis geografických metod a poté na vznik a vývoj měst. Pro obsah této knihy analyzoval 37 měst z celého světa, o kterých zpracovával různé informace z písemných dokumentů, map, plánů, pozemních a leteckých fotografií a dostupných statistik.

Autorem, který přispěl do geografické teorie svou *teorií hierarchie reality*, je Martin Hampl. Jeho odborná činnost začala v dobách komunistického režimu a pokračovala v ní i po roce 1989. Dle Hampla [1998] je uspořádání reality vícerozměrné, strukturované na vícero úrovních. Snaží se tak objasnit problematiku „celkových struktur“ a „povahu vztahu celků a částí“. V souvislosti s tím se zabývá principy integrace a diferenciací. Hampl vytvořil „ucelenou teoretickou základnu pro vysvětlení geografické organizace společnosti“ [Toušek, Kunc, Vystoupil 2008: 99]. Metody, které pak využívá při analýze sídel, jsou kvantitativní (zaměřené na číselné údaje o sídle) i kvalitativní (například sledující měnící se vliv sídla v sídelním systému) [Toušek, Kunc, Vystoupil 2008: 100].

Pád komunistického režimu přinesl sociologům nová aktuální témata, jimiž se mohli zabývat, a tak se během devadesátých let zajímali méně o městský prostor nežli například geografové, etnologové a demografové [Ouředníček et al. 2009: 98]. Pro sociální geografie to byla příležitost k celkovému rozvíjení oboru, ale i prohlubování znalostí v urbánních tématech. V roce 1993 vyšel sborník *Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii*, který měl sloužit jako učební text a seznámit české geografie s geografickými směry ze zahraničí, které byly dříve nedostupné. Luděk Sýkora, po seznámení se s těmito směry během pobytu v Holandsku, kritizuje teorii výše zmíněného Martina Hampla. Jeden z nedostatků jeho teorie vidí v nevhodném způsobu „abstrakce, snažící se o ztotožnění města s určitým „sektorem“ společenského života“ [Sýkora 1993: 91]. Podle něj ani „Hamlova teorie však neumožňuje uchopit město jako specifickou jednotku studia. Spíše představuje rámec a osnovu, pomocí níž lze identifikovat postavení určitého města uvnitř konkrétního sociálně-geografického systému“ [Sýkora 1993: 91].

Po roce 1989 začaly přibývat geografické práce na různá témata. V Tabulce 3 uvádím několik témat, ale zajisté se nejedná o vyčerpávající přehled toho, o co se čeští geografové v současnosti zajímají.

Tabulka 3. Přehled vybraných témat v sociální geografii po roce 1989

Téma	Příklady publikací k tématu
prostorová struktura postsocialistických měst	<i>Sýkora 2001</i>
sociální nerovnosti	<i>Temelová, Pospíšilová, Ouředníček 2012</i>
segregace	<i>Ouředníček 2007</i>
suburbanizace	<i>Ouředníček et al. 2008, Sýkora 2003</i>
revitalizace panelových sídlišť	<i>Temelová 2012</i>
kriminalita ve městě	<i>Jíchová, Temelová 2012</i>
senioři ve městě	<i>Dvořáková, Temelová 2012</i>
časoprostor	<i>Mulíček, Osman, Seidenglanz 2010</i>
gated communities	<i>Brabec, Sýkora 2009</i>

Zdroj: vlastní rešerše publikací.

Škála geografických témat týkajících se města je značně široká. Pokrývá vývoj měst, ale i aktuální problémy jako jsou prostorová segregace, ghetta, gentrifikace, gated communities a pojme i témata jako je životní styl obyvatel, jejich prostorové chování a každodenní život. Podobně jako u sociologie tak i u sociální geografie ponechávám hodnocení současných metodologických přístupů k městské tematice předmětem výzkumné části diplomové práce.

2.3 Shrnutí k metodologickým přístupům

Sociologie města a sociální geografie mají již jednou zmíněné mezery v používané terminologii a ve vymezení svého předmětu zájmu a vztahu k ostatním dílčím disciplínám. V obou oborech je absence paradigmatu, které by bylo široce přijímáno vědeckou obcí, anebo sjednocující teorie (komentováno například v Miltová, Petrušek, Vodáková 2000 a Kára 1993).

V rámci současné urbánní sociologie neprobíhají výzkumy, které by svou rozsáhlostí byly podobné dříve uskutečněným studiím (výzkumu poměšťování Prahy nebo sídlišť). Sociologie se jako věda, podobně jako sociální geografie, v současnosti vyrovnává

s omezeními a nedostatky informací, které sebou nesl komunistický režim. Po roce 1989 se sociologové odklonili od městské tematiky k tématům, která byla nová nebo aktuální vzhledem ke změnám probíhajících ve společnosti, zatímco pro sociální geografii byl pád režimu příležitostí k rozšíření svého pole zájmu, a to i v geografii sídel.

Sociální geografové již dříve zasazovali své empirické poznatky nejen do geografických, ale hlavně do sociologických teorií, přičemž dané zasazení dnes nebývá vždy účelné a smysluplné [Kofroň 2012]. V předešlých kapitolách je zmíněna poznámka Martina Hampla o probíhající sociologizaci sociální geografie a řadě témat, která leží v průniku zájmu obou oborů. Tato sociologizace se uskutečňuje nejen na teoretické, ale i na metodologické úrovni.

Dříve se mezi základní metody sídelní geografie řadily: „metoda terénního výzkumu, geografické srovnávání, metoda ekonomicko-kartografická, statisticko-analytická, kartometrická, historická“ [Votrubec 1980: 18]. Geografové získávali informace především z textových dokumentů, statistik (například demografických), map, pozorování a fotografické dokumentace míst. V současnosti využívají i techniky sběru dat, které jsou používány v sociologii, a to je: dotazníkové šetření, rozhovory, mentální mapy a Delphi šetření [Ouředníček et al. 2009: 102–103].

Odborníci z obou oborů se zabývají vztahem jejich vědního oboru k ostatním a potenciálním přínosem spolupráce oborů, které se zaměřují na město. Zda si skrze oborové prolínání udržují specifickou optiku, je otázkou, na níž hledám odpověď ve výzkumu závěrečných prací.

3. VÝZKUM – ANALÝZA ZÁVĚREČNÝCH PRACÍ STUDENTŮ SOCIOLOGIE A SOCIÁLNÍ GEOGRAFIE

Cílem výzkumu závěrečných prací je zjistit, zda a případně v čem se v současnosti liší sociologický pohled od sociálně geografického, pokud se zaměřují na podobná, respektive stejná, témata. Dřívější sociologické (např. Bláha, Musil) a geografické (např. Votrubec) práce nasvědčují tomu, že sociologové sledují, jak fyzické prostředí města ovlivňuje společnost a geografové se snaží popsat prostředí města jako takové. Otázkou je, zda to platí i dnes a zda to lze očekávat do budoucna.

Mám-li porovnávat tyto dva pohledy (přístupy), pak musím rozlišovat, co je sociologické a co sociálně geografické. Jednoznačné rozřazení výsledků vědecké aktivity mezi dané dva obory je komplikované a obtížně se hledají kritéria, podle kterých by jej bylo možné uskutečnit. Jako východisko ze spekulací o tom, co je v současnosti ryze sociologické a co je sociálně geografické, jsem zvolila orientování se na práce studentů. Jeden z důvodů, proč právě na ně, je zmíněná eliminace nejasnosti v přiřazení k oboru a pak to, že absolventi škol po ukončení studia pravděpodobně rozvíjejí daný obor podle toho, co se do té doby naučili. Představují tak nejen přítomnost, ale i budoucnost oboru.

Výsledky výzkumu vychází z kvalitativní analýzy vybraných diplomových, rigorózních a disertačních prací. Jejich hlavním tématem je vždy město, ale pro jejich porovnání byla zohledněna hlavně dílčí témata. Před samotnou analýzou bylo důležité udělat rozhodnutí, podle čeho závěrečné práce studentů vybírat. Prvním zásadním rozhodnutím bylo vyloučit z výběru bakalářské práce a zaměřit se na práce absolventů vyššího stupně vzdělání, kteří by měli mít v daném oboru větší zkušenosti a znalosti, než jejich kolegové z bakalářských studijních programů. V tomto ohledu považuji pro porovnávání oborů jako takových více relevantní práce zkušenějších studentů.

Vzhledem k zájmu o současný stav oborů jsem vybírala práce, které byly obhájeny mezi lety 2008–2014, tedy v nedávné minulosti a také po tom, co proběhla první brněnská konference o městě a v Sociologickém časopise začalo vycházet více monotematických čísel o městské problematice.

3.1 Studium sociologie a sociální geografie na vysokých školách

V rámci magisterského studijního programu je v současné době možné studovat akreditovaný studijní obor *Sociologie a Sociální geografie a regionální rozvoj* na třech veřejných vysokých školách (Univerzita Karlově v Praze, Masarykově univerzita, Západočeská univerzita v Plzni).

Geografie a jiné geografické studijní obory, než je Sociální geografie a regionální rozvoj, je možné absolvovat i na dalších univerzitách (např. na Ostravské univerzitě v Ostravě lze studovat obor *Geografie a regionální rozvoj*), ale pokud bych do analýzy zařadila práce studentů i těchto oborů, pak by bylo přiřazení k oboru sociální geografie opět zkreslováno. Podobně jsem uvažovala i u sociologických studijních oborů a vybírala jen takové školy, na nichž je možné studovat čistě obor Sociologie. V Tabulce 4 je pak vidět přehled vysokých škol, fakult, kateder a ústavů, kde je možné studovat Sociologii a Sociální geografii a regionální rozvoj.

Tabulka 4. Přehled škol, fakult, kateder a ústavů, kde je možné studovat obor Sociologie a Sociální geografie a regionální rozvoj v magisterském studijním programu

Sociologie	Sociální geografie a regionální rozvoj
Univerzita Karlova v Praze	
Filozofická Fakulta – Katedra sociologie	Přírodovědecká fakulta – Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje
Fakulta sociálních věd – Institut sociologických studií / Katedra sociologie	
Masarykova univerzita	
Fakulta sociálních studií – Katedra sociologie	Přírodovědecká fakulta – Geografický ústav
Západočeská univerzita v Plzni	
Fakulta filozofická – Katedra sociologie	

Zdroj: data MŠMT a Učitelství noviny.

Mezi zveřejněnými magisterskými pracemi Západočeské univerzity v Plzni jsem nenašla žádnou, která by se věnovala urbánní tematice²⁶, a tak mi k analýze zůstaly pouze práce z Univerzity Karlovy v Praze (dále jen UK) a Masarykovy univerzity v Brně (dále jen MU).

²⁶ Digitalizované práce Západočeské univerzity v Plzni jsou dostupné ze stránek: <http://www.theses.cz/>.

3.2 Získání a výběr závěrečných prací k analýze

K získání závěrečných prací jsem využila online repozitáře univerzit, v nichž jsou práce dostupné v elektronické formě. Hledání prací v repozitáři MU bylo snadnější než v repozitáři UK, a to kvůli tomu, že umožňuje třídít práce podle fakulty, pracoviště (katedry, ústavu), studijního oboru, získaného titulu a roku obhajoby, zatímco v repozitáři UK lze třídít pouze podle roku, typu závěrečné práce, fakulty a roku obhajoby, nikoliv podle oboru nebo katedry.

V repozitáři MU jsem prošla abstrakty veškerých prací pro obor Sociologie mezi lety 2008–2014 (postupně pro udělený titul Mgr., PhDr. a Ph.D.), které vznikly na Katedře sociologie pod Fakultou sociálních studií. Těchto prací bylo celkem 289, z nichž se 21 (7 % ze všech) týkalo města. V repozitáři UK jsem nemohla třídít podle oboru, a tak jsem třídila podle fakult (Filozofické fakulty a Fakulty sociálních věd), let a typu práce s tím, že do pole pro klíčové slovo jsem zadávala slovo „město“. Ve značném objemu prací (celkem 4 327) jsem pak hledala práce z oboru sociologie a našla tak celkem 13 (0,3 % ze všech) sociologických prací o městě. Do analýzy jsem nevybrala práce, které tematicky spadaly čistě pod sociologii bydlení. Přeci jen se jedná o disciplínu, která není přesně vymezená a je podřazená jak sociologii města, tak sociologii venkova.

Obdobně jsem postupovala u oboru Sociální geografie a oboru Sociální geografie a regionální rozvoj. Na Geografickém ústavu bylo možné do roku 2012 absolvovat zvlášť obor Sociální geografie a obor Regionální rozvoj. Tyto dříve oddělené studijní obory byly sloučeny v jeden a od roku 2013 již studenti absolvovali pouze sloučený obor Sociální geografie a regionální rozvoj. Doktorské studium lze na Geografickém ústavě absolvovat pouze v oboru *Regionální geografie a regionální rozvoj*. V Tabulce 5 (na str. 37) je vidět časový vývoj počtu absolventů magisterského studia Geografického ústavu MU pro zmíněné obory (použité zkratky jsou vysvětleny v poznámce pod tabulkou).

V repozitáři MU jsem tak prošla abstrakty prací pro obor Sociální geografie mezi lety 2008–2012 a obor Sociální geografie a regionální rozvoj v letech 2013 a 2014 (postupně pro udělený titul Mgr., RNDr. a Ph.D.) z Geografického ústavu. Po tomto třídění jsem ze 71 prací vybrala 26 (37 % ze všech), které byly zaměřeny na město a ne například na leteckou dopravu, geografickou analýzu zemědělství, kvalitu života v regionech, nákupní chování, analýzu pohraničí a jiná témata, která přímo nesouvisí s městem.

Tabulka 5. Vývoj počtu absolventů magisterského studia pro vybrané obory Geografického ústavu MU

Obor	Počet absolventů – magisterské studium						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
SG	3	5	10	4	6	9	0
SGRR	0	0	0	0	0	0	25
RGRR	5	10	12	12	9	11	0

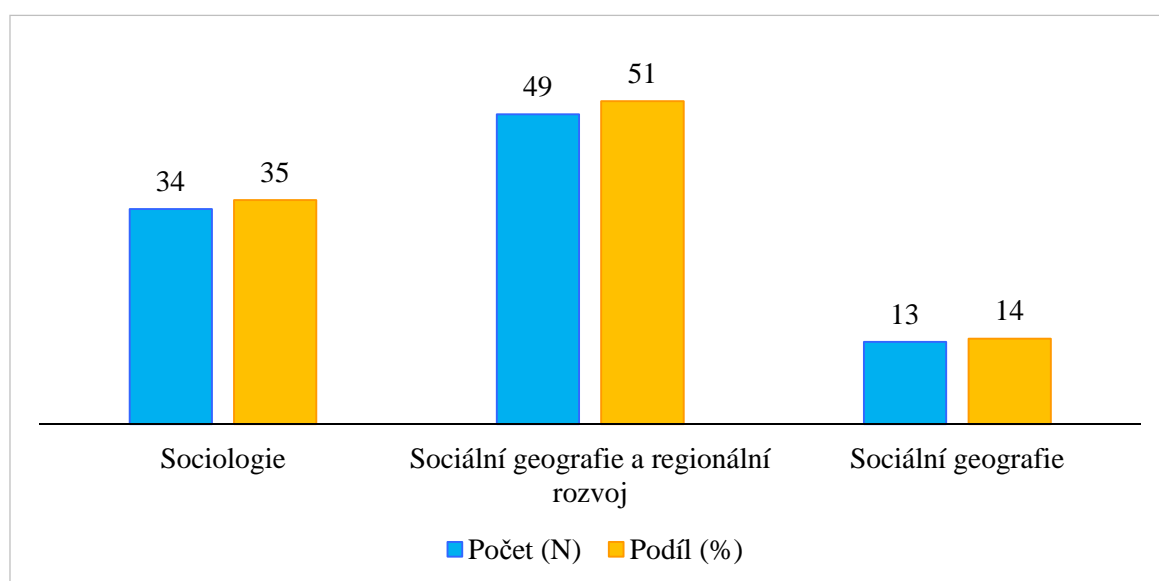
Zdroj: Informační systém MU, data nejsou přístupná širší veřejnosti, na vyžádání mi je zaslal Vladimír Herber z Geografického ústavu.

Poznámka: SG – Sociální geografie, SGRR – Sociální geografie a regionální rozvoj, RGRR – Regionální geografie a regionální rozvoj.

V repozitáři UK jsem opět prošla více prací (celkem 497), z nichž jsem vybrala 36 (7 % ze všech prošlých), jejichž předmětem zájmu bylo město a ne například celý region, ekologické zemědělství, hotelový trh, letecká doprava, cyklistická infrastruktura, kultura pohřbívání nebo vnímání zdraví.

Tímto způsobem jsem k analýze vybrala celkem 96 závěrečných prací. Graf 4 znázorňuje jejich složení podle studijních oborů. Prací vybraných z oboru Sociologie je zhruba dvakrát méně než prací ze zbývajících dvou oborů.

Graf 4. Vybrané závěrečné práce podle studijních oborů

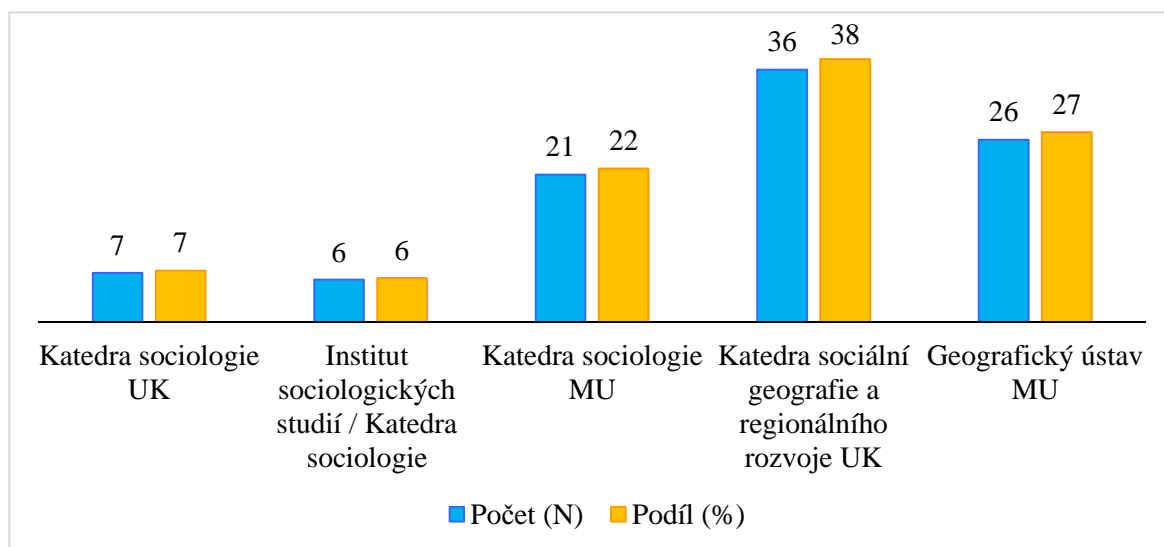
Zdroj: vlastní šetření.

V této kapitole se držím formálního rozdělení a pojmenování oborů podle toho jak jsou akreditovány, ale v dalších kapitolách rozdělují závěrečné práce pouze mezi dva obory, a to sociologii a sociální geografii (do níž zahrnuji práce jak z oboru Sociální geografie, tak z oboru Sociální geografie a regionální rozvoj).

3.3 Kvantitativní charakteristika závěrečných prací

Zhruba polovina (51 %) závěrečných prací je z UK a druhá je z MU (zbylých 49 %). Vybrané práce jsou celkem z pěti fakult a pěti kateder/ústavů. Počet prací rozdělených podle kateder/ústavů je vidět v Grafu 5.

Graf 5. Počet závěrečných prací podle kateder/ústavů

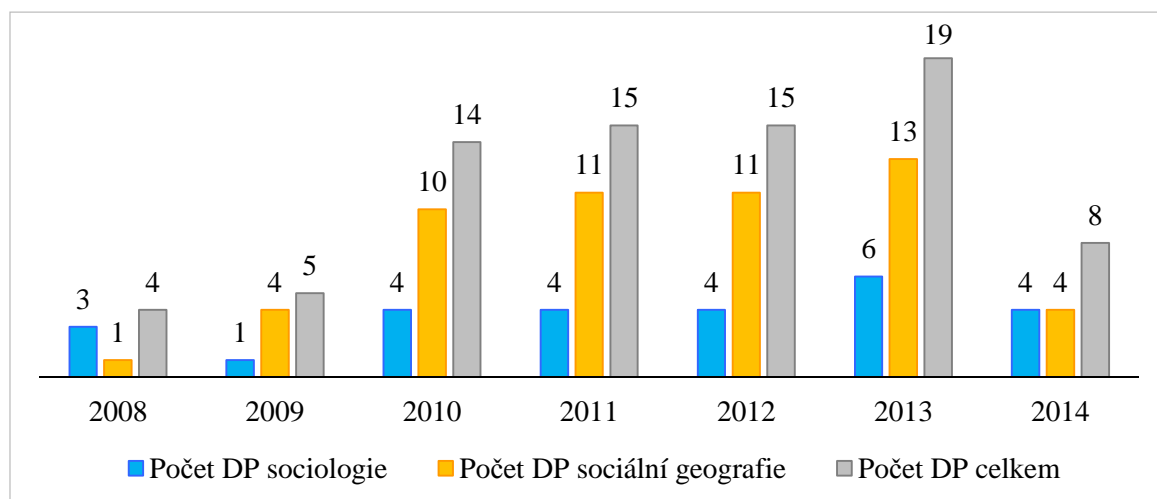

Zdroj: vlastní šetření.

Sociologických prací je pak více z MU (celkem 21 prací) než z UK (celkem 13 prací). U sociálně geografických prací je to naopak – více prací (36) je z UK než je z MU (26). Mezi vybranými pracemi je většina (83 %) diplomových. Graf 6 (str. 39) pak ukazuje jejich rozložení v čase. Nejvíce diplomových prací bylo obhájeno v roce 2013 a nejméně v roce 2008. Mezi lety 2008–2013 se celkový počet prací zabývajících se městem zvyšoval, akorát v roce 2012 zůstal oproti předešlému roku stejný. Je pravděpodobné, že v roce 2014 budou obhájeny ještě další práce zabývající se městem, protože v tomto roce bylo možné projít jen obhájené diplomové práce MU do června 2014. Za tento rok UK zveřejnila ze všech typů prací (diplomových, rigorózních, disertačních) jen jednu rigorózní práci ze sociální geografie.

Zvyšující se počet prací mezi lety 2008–2013 ze sociální geografie má podobný trend jako růst celkového počtu prací, ale u vývoje počtu prací ze sociologie již obdobný trend není.

Graf 6. Diplomové práce obhájené mezi lety 2008–2014 podle oboru

Zdroj: vlastní šetření.

Poznámka: N = 80.

Přehled počtu rigorózních a disertačních prací je zaznamenán v Tabulce 6 (použité zkratky jsou vysvětleny v poznámce pod tabulkou). Disertačních prací z obou oborů je celkem deset a rigorózních je šest, z toho dvě rigorózní práce jsou ze sociologie a čtyři ze sociální geografie. Disertačních prací ze sociologie je celkem šest a ze sociální geografie jsou čtyři.

Tabulka 6. Počet rigorózních a disertačních prací mezi lety 2008–2014 podle oboru

Obor	Typ práce	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
SOC	RGP	1	0	0	1	0	0	0
	DSP	0	1	2	1	1	1	0
	<i>celkem</i>	1	1	2	2	1	1	0
SG	RGP	0	0	0	1	1	1	1
	DSP	0	0	0	1	2	1	0
	<i>celkem</i>	0	0	0	2	3	2	1

Zdroj: vlastní šetření.

Poznámka: SOC – sociologie, SG – sociální geografie, RGP – rigorózní práce, DSP – disertační práce.

U počtu disertačních a rigorózních prací je zapotřebí zmínit, že některé disertační práce byly zároveň uznány jako rigorózní a ve dvou dalších případech byla za rigorózní práci uznána práce diplomová. Z tohoto důvodu je 96 prací, ale pouze 91 autorů. V těchto případech neplatí, že by jeden autor napsal více odlišných prací. Práce a autoři, kterých se týká zmíněná duplicita uznání, jsou uvedeni v Tabulce 7. Pouze jedna ze šesti vybraných rigorózních prací není duplicitou jiné závěrečné práce.

Tabulka 7. Autoři s duplicitním uznáním stejné práce

Autor	Název práce	Katedra	Typ práce	Rok
Hastrmanová Šárka	<i>Rezidenční diferenciacie socioekonomických společenských tříd – případová studie hl. města Prahy.</i>	KS UK	DP	2008
	<i>Rezidenční diferenciacie socioekonomických společenských tříd – případová studie hl. města Prahy.</i>	KS UK	RGP	2008
Dittrichová Hana	<i>Bydlení v nových obytných komplexech. Kladné a záporné stránky života na "nových sídlištích" (empirická studie)</i>	KS UK	DP	2010
	<i>Bydlení v nových obytných komplexech. Kladné a záporné stránky života na "nových sídlištích" (empirická studie)</i>	KS UK	RGP	2011
Špačková/Puldová Petra ²⁷	<i>Sociální prostředí a lokální komunity: město, suburbium, venkov</i>	KSGRR	RGP	2011
	<i>Sociální prostředí a lokální komunity: město, suburbium, venkov</i>	KSGRR	DSP	2011
Pospíšilová Lucie	<i>Prostorové aspekty každodenního života</i>	KSGRR	RGP	2012
	<i>Prostorové aspekty každodenního života</i>	KSGRR	DSP	2012
Jíchová Jana	<i>Kriminalita a její percepce v městském prostředí</i>	KSGRR	RGP	2014
	<i>Kriminalita a její percepce v městském prostředí</i>	KSGRR	DSP	2013

Zdroj: vlastní šetření.

Poznámka: DP – diplomová práce, RGP – rigorózní práce, DSP – disertační práce, KS UK – Katedra sociologie Univerzity Karlovy v Praze, KSGRR - Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.

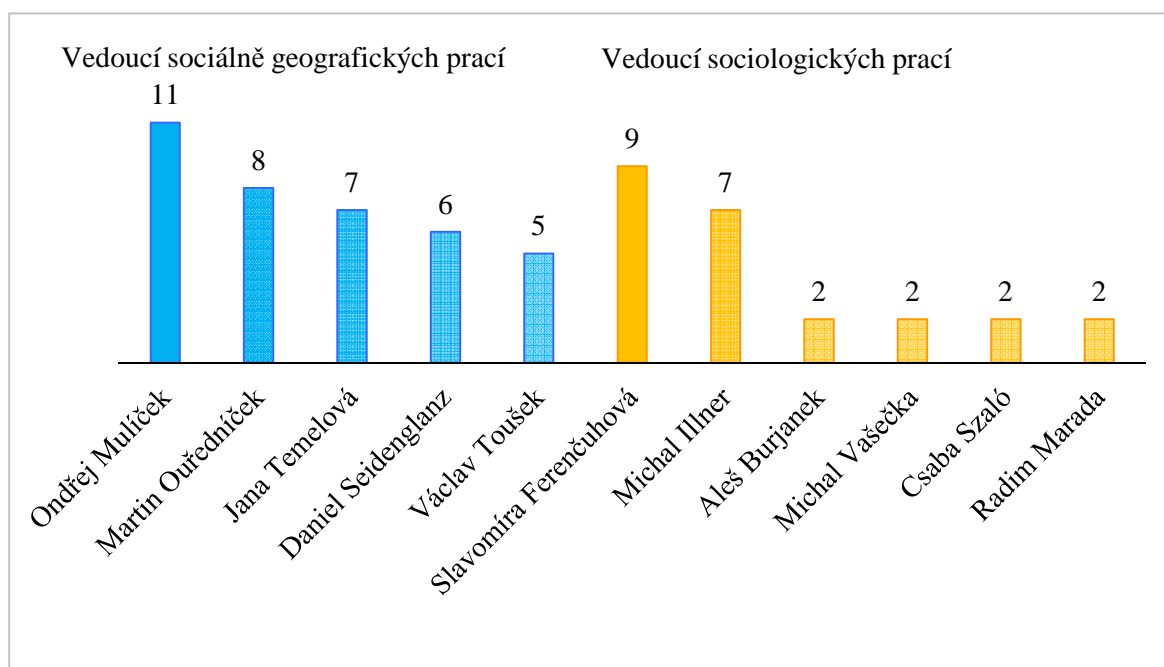
²⁷ Petra Špačková se dříve jmenovala Puldová. Pod jménem Špačková napsala své závěrečné práce, ale vzhledem k tomu, že se dříve podílela na různých odborných textech (některé zde cituji), pod nimiž je podepsaná jako Puldová, uvádím obě jména, aby nedocházelo k mýlce, že se jedná o někoho jiného.

Vedoucími těchto prací byli: Michal Illner, Jiří Buriánek, Martin Ouředníček a Jana Temelová. Tuto skutečnost zohledňuji ve srovnání počtu vedení prací, kde výše jmenovaným vedoucím odečítám jednu práci (Martinovi Ouředníčkovi dvě) z celkového počtu prací, které vedli. Z 31 vedoucích pak vedl nejvíce prací Ondřej Mulíček (11 diplomových prací). V Grafu 7 jsou vidět vedoucí, kteří vedli větší (nebo stejný) počet prací vůči počtu, který v průměru připadá na jednoho vedoucího v rámci daného oboru.²⁸

Do následující analýzy prací zahrnuji duplicitně uznané práce pouze jednou. Rigorózní práce, co jsou uznány i jako disertační, zařazuji do analýzy pouze jako disertační, a původně diplomové práce analyzuji pouze jako diplomové.

Graf 7. Počet prací vybraných vedoucích podle oboru

Zdroj: vlastní šetření.

Ondřej Mulíček vede práce studentů z Geografického ústavu MU, Martin Ouředníček a Jana Temelová pak z Katedry sociální geografie a regionálního rozvoje UK. Slavomíra Ferenčuhová obhájila svojí disertační práci týkající se vývoje měst a urbánního plánování v roce 2010 (tato práce je zařazena do analýzy) a sama vedla 9 diplomových prací z mého výběru. Michal Illner vedl práce studentů jak z Katedry sociologie Filozofické fakulty UK (dvě diplomové, jednu rigorózní), tak i z Katedry sociologie pod Institutem sociologických studií UK (čtyři diplomové, jednu disertační). Tito vedoucí byli v rámci svých pracovišť v daném období nejaktivnější, co se týče množství vedených prací o městě.

²⁸ Přehled všech vedoucích, počtu a typů prací, které vedli, je vidět v Příloze 1 (str. 75).

3.4 Analýza závěrečných prací

Informace o závěrečných pracích jsem sbírala technikou analýzy dokumentů. Vybrané práce jsem analyzovala ve dvou úrovních, z nichž první byla částečně kvantitativní povahy a druhá čistě kvalitativní. V analýze jsem chtěla ověřit, zda si sociologie udržuje specifický pohled na město – zda se sociologové soustředí na to, jak prostředí města ovlivňuje společnost, kdežto sociální geografové sledují a popisují prostředí města jako takové.

Jako každá technika i analýza dokumentů má své výhody a nevýhody. Mezi výhody lze řadit to, že dokumenty představují již sebraná data, která lze opakovaně procházet a hodnotit. Nevýhodou pak může být to, že analyzované dokumenty nebyly primárně určeny k naší analýze, a tak nemůžeme ovlivnit podobu samotných dat (jako například při sestavování dotazníku) [Bowen 2009]. Zatímco kvantitativní analýzou jsou skrze empirická fakta testovány hypotézy vycházející ze známé teorie, tak kvalitativní analýza se namísto konfirmace hypotéz snaží postihnout nové teorie a koncepty, a to „skrze propojení empirických důkazů a abstraktních konceptů“ [Neuman 2003: 440].²⁹

V rámci první úrovně jsem zjišťovala, kolik prací se zabývá podobnými dílčími tématy. Kategorie těchto témat jsem odvodila z tematických okruhů sociologie města a sociální geografie, které jsou popsány v odborné literatuře nebo jsou od ní odvozeny. Druhá úroveň analýzy spočívala v kvalitativním porovnávání prací, které spadají do jedné kategorie, jsou si tematicky blízké, ale zastupují jiné obory. První úroveň i druhá měla za hlavní cíl popsat a vysvětlit rozdíly a podobnosti metodologických přístupů sociologie a sociální geografie k městské problematice.

Pro toto porovnání jsem si v pracích všímala:

- 1. teoretických východisek,**
- 2. výzkumných otázek (stanovených cílů práce),**
- 3. metod a technik výzkumu**
- 4. povahy závěrů.**

Porovnávala jsem mezi sebou práce, které jsou typově stejné (tím myslím, zda jsou diplomové, nebo disertační/rigorózní), a to ze dvou důvodů: Prvním důvodem jsou odlišné požadavky na rozsah, obsah a strukturu práce u jednotlivých typů prací. Druhým důvodem je větší etablovanost absolventů doktorského studia v daném oboru související s jejich

²⁹ Vlastní překlad z angličtiny, originál zní: „by blending together empirical evidence and abstract concepts.“

vlastní vědeckou aktivitu, kterou během doktorského studia rozvíjejí. Práce doktorandů jsou tak oproti pracím magistrů složitější a podložené většími zkušenostmi z odborné praxe. Analýzu disertačních a rigorózních prací proto popisují zvlášť až nakonec v samostatné kapitole.

3.4.1 Analýza tematických okruhů – stanovení a charakteristika kategorií

V první úrovni analýzy jsem se zaměřovala na dílčí témata závěrečných prací. U každé práce jsem určila její hlavní téma a tři podtémata. Kategorie hlavních témat jsem částečně odvodila z odborné literatury. Z oboru sociologie města mi jako opora posloužilo rozdělení témat podle Jiřího Musila [1967] a ze sociální geografie to bylo rozdělení Ctibora Votrubce [1980] a má rešerše sociálně geografických publikací (viz Tabulka 3, str. 32).

Tabulka 8. Tematické okruhy podle Musila, Votrubce a rešerše publikací

Musil	Votrubec	Rešerše
<ul style="list-style-type: none"> • urbanizace • klasifikace a typologie měst • systémy měst – územní rozložení, hierarchie • skladba a měna městského obyvatelstva • ekologie města – územní rozložení obyvatelstva a sociálních institucí • zázemí měst a metropolitní oblasti • sociální organizace města • sociální psychologie města, osobnost člověka a charakter sociálních vztahů • sociální patologie města • aplikace sociologie v plánování, výstavbě a přestavbě měst, dále v řízení a správě 	<ul style="list-style-type: none"> • struktury měst (obyvatelstva, ekonomiky, vztahů mezi jednotlivými složkami sídel – průmysl, doprava, služby, bydlení) • struktura sídelní sítě • vztahy mezi městem a oblastí • vztahy mezi městem a vesnicí • klasifikace sídel 	<ul style="list-style-type: none"> • prostorová struktura • sociální nerovnosti • segregace • gated communities • revitalizace panelových sídlišť • kriminalita ve městě • senioři ve městě • časoprostor • suburbanizace

Zdroj: Musil [1967: 17–18], Votrubec [1980: 20].

Na základě odborné literatury a rešerše jsem stanovila několik hlavních kategorií: struktura města, suburbanizace, urbánní plánování, prostorová segregace, časoprostor, kriminalita, percepce prostoru, sídliště, sociální vtahy a ostatní. Pak jsem procházela abstrakty diplomových prací a podle toho, čeho se týkaly, jsem práce přiřazovala ke stanoveným kategoriím. Pro přiřazení byla stěžejní i klíčová slova, mezi nimiž jsem hledala slova stejná nebo podobná názvům kategorií. Pokud z abstraktu a klíčových slov nebylo zřejmé, čeho se práce týká, pak nezbylo nic jiného, než otevřít text práce a podívat se na úvod, v němž studenti vymezují její obsah nebo na definování výzkumných otázek a čeho se týkají. U většiny prací však stačilo projít abstrakt a přihlížet ke klíčovým slovům.

Poté co jsem prošla abstrakty a klíčová slova sociologických prací z UK a několik geografických prací, jsem zjistila, že je daná kategorizace nepřesná a některá témata v ní chybí a jiná bylo zapotřebí upravit. Prostorová segregace neseděla na téma gentrifikace a gated communities, a to z toho důvodu, že se vysloveně nejedná o vyloučení, ale vytlačování nebo separování se v prostoru. Jak segregace, tak gentrifikace a gated communities souvisí s měnícím se sociálním prostředím a jeho rozdílnostmi v prostoru, a proto jsem jim vytvořila nadřazenou kategorii sociálně prostorová diferenciacce. První sociologická práce o novostavbách (Hany Dittrichové) přirovnávala nové bytové komplexy k sídlištím, a tak jsem kategorii sídliště rozšířila o novostavby. Vzhledem k tomu že téma časoprostoru se pojilo s mobilitou, jsem tuto kategorii rozšířila na časoprostor a mobilita. Do mobility jsem nezahrnula dopravu, která se jako téma opakovala v geografických pracích, a vytvořila jsem jí speciální kategorii. Práce zabývající se urbánním plánováním se mnohdy překrývaly se zájmem o veřejný prostor. Kategorii globalizace jsem původně zahrnula pod kategorii ostatní, ale když se objevila druhá práce na toto téma, tak jsem ji stanovila jako samostatnou kategorii. Sociální vztahy se pak většinou řešily v rámci jiného tématu (suburbanizace, sídliště a novostavby).

Takto jsem došla ke stanovení konečné podoby kategorizace hlavních témat (viz Tabulka 9).

Tabulka 9. Přehled kategorií hlavních témat

Sociálně prostorová diferenciacce	Globalizace	Percepce prostoru
Prostorová struktura	Kriminalita	Veřejný prostor a urbánní plánování
Suburbanizace	Mobilita a časoprostor	Životní styl
Sídliště a novostavby	Doprava	Ostatní

Zdroj: vlastní kategorizace.

Skrze jakoukoliv kategorizaci se ztrácí detailní informace, a tak jsem si u každé práce poznamenávala další tři podtémata, která jsem se nesnažila a priori kategorizovat, ale zaznamenávat tak, abych na jejich základě byla schopná později rozpoznat konkrétní obsah a cíle práce. Některé práce by bylo možné na základě podtémat zařadit pod více vymezených kategorií, ale v každé práci nakonec převládalo jedno téma, které bylo hlavní. Počet diplomových prací rozdělených do jednotlivých kategorií hlavních témat je vidět v Tabulce 10.

Tabulka 10. Diplomové práce rozdělené do kategorií hlavních témat podle oborů

Kategorie hlavních témat	Celkem	Sociologie	Sociální geografie
Sociálně prostorová diferenciac	8	8	0
Prostorová struktura	8	0	8
Suburbanizace	12	2	10
Sídliště a novostavby	9	5	4
Globalizace	2	1	1
Kriminalita	4	1	3
Mobilita a časoprostor	4	0	4
Doprava	10	1	9
Percepce prostoru	3	0	3
Veřejný prostor a urbánní plánování	11	7	4
Životní styl	2	0	2
Ostatní	7	1	6

Zdroj: vlastní šetření.

Některé kategorie naplnily výhradně sociologické práce, jiné naopak sociálně geografické, jako je tomu například u kategorií **sociálně prostorová diferenciac**³⁰ a **prostorová struktura**³¹. Zde by se dalo uvažovat nad tím, zda se nakonec nejedná o jednu kategorii. Sociologické práce se v tomto tematickém okruhu zabývají prostorovou segregací, exkluzí nebo gentifikací a sociálně geografické popisují prostorovou diferenciaci města, socioekonomickou strukturu a její proměny. Během segregace, exkluze a gentifikace se mění struktura obyvatelstva a jejich socioekonomický status. V tom by se

³⁰ Zařazené práce autorů: Š. Hastrmanová, R. Sochorová, V. Mejzlíková, M. Stejskalová, Z. Rous, D. Hrstka, K. Brožovičová, K. Jindrová. Přehled všech prací je k nahlédnutí v Příloze 2.

³¹ Zařazené práce autorů: J. Kovanda, P. Železný, Š. Kučerová, O. Machek, J. Malý, Š. Podhrázký, L. Císař, L. Uhlíř.

práce mohly napříč kategoriemi sobě blížit, ale i tak jsou ty sociologické od sociálně geografických odlišné. Zatímco sociologové skrze měníci se strukturu obyvatel města zkoumají sociální nerovnosti, vztahy k menšinám, vztahy mezi starousedlíky a nově příchozími nebo vliv prostorových změn na původní obyvatele, tak sociální geografové považují strukturu obyvatel za jeden z ukazatelů (například společně s rozmístěním průmyslu a služeb), který charakterizuje město, jeho diferenciaci a proměnu v čase. V tematické kategorii sociálně prostorová diferenciaci jsou předmětem zájmu lidé a dopady diferenciaci obyvatelstva na sociální prostředí v dané lokalitě. Oproti tomu je v kategorii prostorová struktura hlavním předmětem zájmu podoba města, zatímco struktura jeho obyvatel je jednou z jeho charakteristik.

Další kategorie, které naplnily čistě sociálně geografické práce, jsou: **mobilita a časoprostor**³², **percepce prostoru**³³ a **životní styl**³⁴. Přestože s mobilitou obyvatelstva souvisí cestování dopravními prostředky, tak se ukázalo, že je vhodné rozlišovat zvlášť kategorii mobilita a časoprostor a kategorii **doprava**³⁵. V kategorii mobilita a časoprostor jsou zařazeny práce, které se zaměřují buď na dopravní chování obyvatel a jejich každodenní pohyb, nebo na residenční mobilitu. V kategorii doprava jsou pak geografické práce zabývající se převážně urbánním plánováním souvisejícím s dopravou a jedna sociologická práce, v níž se její autorka věnuje urbánnímu plánování a kvalitě bydlení v bezprostřední blízkosti hlavní dopravní tepny.

Do **percepce prostoru** se zařadily tři geografické práce, jejichž obsahem je hodnocení obrazu (image) města nebo jeho částí na základě toho, jak jej vnímají jeho obyvatelé. Autoři těchto prací používají sociologické techniky sběru dat (dotazník, analýzu dokumentů, rozhovor). Poznatky z výzkumů pak vtahují k závěrům práce tak, že skrze ně charakterizují image města nebo sledované oblasti, jejíž popis je ústředním předmětem jejich zájmu.

V kategorii **životní styl** jsou dvě geografické práce, z nichž jedna je o životním stylu mladých lidí ve městě a jejich trávení volného času v obchodních centrech, druhá je o vzorcích spotřebního chování. První ze zmíněných prací využívá dotazníky a polostandardizované rozhovory k zodpovězení otázky, jak vypadají místa, v nichž chtějí mladí lidé trávit čas. Druhá práce využívá statistiky *Českého statistického ústavu* (ČSÚ) a

---

³² Zařazené práce autorů: J. Štáštka, O. Pergl, J. Hladík, I. Přidalová.

³³ Zařazené práce autorů: D. Sokol, Z. Labajová, M. Čapek.

³⁴ Zařazené práce autorů: L. Radová, O. Stolar.

³⁵ Zařazené práce autorů: T. Vlasáková, M. Plecítá, R. Tomášek, V. Bugris, R. Sagač, H. Navrátilová, J. Jaňura, L. Kolláriková, H. Kratěnová, J. Kučera.

dotazníkové šetření ke zmapování spotřebního chování, součásti životního stylu obyvatel, a jeho dopadu na fyzické prostředí Brna.

Více prací ze sociální geografie než ze sociologie je dále v kategoriích **suburbanizace**³⁶, **kriminalita**³⁷ a **ostatní**³⁸. Sociologické práce v kategorii **suburbanizace** se týkají sociálních vztahů v příměstských oblastech a jejich změn po příchodu nových obyvatel. Zaměření sociálně geografických prací je pak tematicky více rozmanité. Jsou zde práce zabývající se urbánním plánováním, migrací, residenční spokojeností a stabilitou nebo prostorovými změnami v důsledku procesu suburbanizace.

V kategorii **kriminalita** se všechny práce zabývají pocitem nebezpečí a strachu v prostoru. Metodologické přístupy těchto prací jsou podrobněji porovnávány v další podkapitole, tak jako vybrané práce z kategorií: suburbanizace, sídliště a novostavby, globalizace, doprava.

Sociologická práce z kategorie **globalizace**³⁹ je o projevech globalizace ve městě. Její autorka v ní zkoumá dopady globalizace na strukturu obyvatel, prostorový vývoj a kulturu, k čemuž využívá dostupné statistiky a hlavně analýzu literatury. Závěrem práce je hodnocení, jakým způsobem ovlivňuje globalizace obyvatele města. Geografická práce pojednává o glocalizaci, vlivu procesů globalizace na určitou lokalitu, a jejími projevy v Brně.

V kategorii **ostatní** se mezi sociálně geografickými pracemi objevují témata jako popis univerzitního města, koncept „shrinking city“, dopady demografického stárnutí na městské prostředí, vliv sociálních sítí na lokálně ukotvenou komunitu a cestovní ruch ve městě. Jedna z prací o cestovním ruchu se zaměřuje na možnosti jeho dekoncentrace. Její autorka dochází k závěrům na základě dostupných statistik, dotazníkového šetření a polostandardizovaných rozhovorů. Ve svých závěrech zhodnocuje podobu cestovního ruchu v okolí Českého Krumlova a jeho potenciál ve vybraných dílčích lokalitách (u čehož vychází z dotazníků a rozhovorů). Druhá práce, která se týká cestovního ruchu, se soustředí na mapování vlivu turismu a dekoncentrace na město Třeboň. Autor práce o „univerzitních městech“ se věnuje tomu, co takto označená města definuje a zároveň mapuje rozložení vysokoškolských institucí v Brně. Další geografická práce se snaží porovnat koncept *shrinking cities* s vybranými českými městy, a to skrze

---

³⁶ Zařazené práce autorů: P. Puchálková, T. Bezpalcová, M. Kopečná, M. Tinková, P. Koloušek, J. Vinterová, L. Ťopková, J. Tesař, J. Bišek, M. Špačková, V. Žilavá, T. Kubíček.

³⁷ Zařazené práce autorů: V. Peterka, M. Karban, D. Černošková, L. Soukalová.

³⁸ Zařazené práce autorů: P. Hudeček, L. Hanousková, I. Tomašková, A. Zárubová, E. Hosnedlová, H. Kirschnerová, M. Tobrman.

³⁹ Zařazené práce autorů: H. Valášková, J. Horáková.

sociodemografické a ekonomické ukazatele. S podobnými ukazateli pracuje i autor píšící o vlivu stárnoucí populace na městské prostředí.

Poměrně vyrovnaný počet prací z obou oborů je v kategorii **sídliště a novostavby**⁴⁰ (ze sociologie pět prací, ze sociální geografie čtyři práce). Dvě práce se zabývají novostavbami. Z těchto dvou se sociologická zaměřuje na popis života v novostavbách, geografická na popis nové výstavby jako takové. Ostatní práce se týkají sídlišť. Tři sociologické práce se zabývají tím, jak podoba sídlišť souvisí s ideologií a utopií. Jiná sociologická práce sleduje obraz sídlišť v odborné literatuře a porovnává jej se zkušenostmi obyvatel sídlišť a jejich spokojeností s bydlením. Jedna z geografických prací se zabývá residenční spokojeností seniorů a jejím cílem je zhodnocení konkrétních pražských sídlišť na základě polostandardizovaných rozhovorů. Závěrem této práce je charakteristika sledovaných sídlišť. Další dvě geografické práce mapují vnímání sídlišť dětmi a charakteristiku sídlišť v Brně.

Práce, které jsou zařazeny v kategorii **veřejný prostor a urbánní plánování**⁴¹, mají oproti pracím z jiných kategorií méně jasné vymezené cíle, a tak i závěry prací jsou poněkud roztržité a postrádající hlavní sdělení. Sociologické práce se zde zabývají městskou správou, mocenskými vztahy v maloměstech nebo hodnocením urbánního plánování s ohledem na uživatele veřejného prostoru. V geografických pracích se objevuje zájem o: hodnocení komunitních územních plánů, chybné plánování při suburbánním rozvoji, definování prvků veřejného prostoru souvisejících se spokojeností obyvatel nebo mapování vývoje měst a charakterizování jejich rozvoje v období socialismu.

3.4.2 Kvalitativní porovnání vybraných diplomových prací podle kategorií hlavních témat

Na druhé úrovni analýzy jsem vybrala v rámci kategorií hlavních témat, v nichž jsou jak sociologické tak geografické práce⁴², takové diplomové práce, které zastupují oba sledované obory a jejichž náplň a sledované cíle se sobě co nejvíce podobají. Je zapotřebí brát na zřetel, že během přiřazování k jednotlivým kategoriím jsem se snažila velké

---

⁴⁰ Zařazené práce autorů: H. Dittrichová, D. Macešková, A. Slezáková, T. Hrušková, P. Šplíchal, K. Paučková, M. Truhlářová, B. Novotná, P. Lesová.

⁴¹ Zařazené práce autorů: A. Burianová, L. Krajčovič, E. Čejková, H. Svobodová, E. Valouchová, Z. Lehotská, R. Krylová, V. Strádal, T. Lokšová, M. Nožička, L. Králová.

⁴² To jsou kategorie: suburbanizace, sídliště a novostavby, globalizace, kriminalita a doprava. Práce z kategorie veřejný prostor a urbánní plánování jsem nezvolila k podrobnému porovnávání kvůli již zmiňovaným nejasně stanoveným cílům a závěrům výzkumů.

množství tematicky rozmanitých prací seskupit do menšího počtu zjednodušujících kategorií. Některé práce si tak mohou být podobné napříč kategoriemi a naopak uvnitř jedné kategorie mohou být práce od sebe odlišné. V rámci kategorií hlavních témat jsem k porovnání vybrala takové práce, které se shodovaly v podtématech. U suburbanizace to bylo zaměření na obyvatele, u novostaveb a sídlišť na hodnocení novostaveb, u kriminality na pocit strachu žen, u dopravy opět na obyvatele a v kategorii globalizace byly pouze dvě práce. Takto jsem například v kategorii suburbanizace vybrala k porovnání se sociologickými pracemi, které se zaměřují na sociální vztahy, geografické práce zohledňující obyvatele ze zázemí měst a vztahy mezi nimi a ne práce, které se převážně soustředí na územní plánování, nebo bytovou výstavbu. Předpokládám, že čím si budou práce tematicky bližší, tím více budou vidět mezioborové rozdíly v pohledu na danou problematiku. Z toho jsem vycházela i při výběru a párování prací z dalších kategorií.

Práce, které jsem nevybrala pro kvalitativní srovnání, jsem i tak procházela a všímala si, zda v nich nenajdu něco, co by se od ostatních prací výrazně odlišovalo (metody, techniky, uchopení tématu). Na nic takového jsem ovšem nenarazila, ale přehled o jejich obsahu jsem mohla využít při popisu, jaké práce spadají pod kategorie hlavních témat v předešlé podkapitole.

U vybraných prací z kategorií jsem zaznamenávala jejich ústřední výzkumnou otázku, používané metody a techniky při realizaci výzkumů a k jakým závěrům jejich autoři došli. V teoretických částech prací jsem si všímala citací českých autorů. Autory, které citovala většina studentů, jsem pak zapsala do přehledové tabulky srovnání. Vzhledem k tomu, že hodnotím českou sociologii města a sociální geografii, tak mě zajímalo, o jaké české autory se studenti opírají.

Kategorie suburbanizace

Z kategorie suburbanizace jsem vybrala celkem čtyři práce – dvě sociologické a dvě sociálně geografické (viz Tabulka 11, str. 50). Z autorů těchto prací absolvovaly obor sociologie Pavla Puchálková a Tereza Bezpalcová (na Fakultě sociálních věd UK). Martina Kopečná a Jaroslav Biolek studovali sociální geografii (Kopečná na UK, Biolek na MU).

Tabulka 11. Přehled vybraných prací z kategorie suburbanizace

Autor	Rok obh.	Název	Vedoucí práce
Pavla Puchálková	2011	<i>Důsledky suburbanizace pro obec – případová studie obce Velebov</i>	Michal Illner
Tereza Bezpalcová	2013	<i>Soužití starousedlíků a nově příchozích obyvatel. Případová studie suburbie v příměstské zóně Prahy</i>	Michal Illner
Martina Kopečná	2010	<i>Analýza residenční stability a spokojenosti v suburbánním zázemí Prahy případová studie města Říčany</i>	Petra Špačková
Jaroslav Biolek	2011	<i>Suburbanizační trendy v největších městech Olomouckého kraje</i>	Daniel Seidenglanz

Zdroj: vlastní přehled. Poznámka: Rok obh. – Rok obhajoby.

Všechny práce se sobě nejvíce podobají v používání technik sběru dat a v kombinaci kvantitativních a kvalitativních metod. Sociologické práce se zaměřují na zmapování sociálního prostředí v suburbánních zónách, sociálně geografické se pak snaží popsat proces suburbanizace jako takový. Zatímco socioložky se na suburbanizaci dívají optikou, jak suburbanizace ovlivňuje lidi a vztahy mezi nimi, tak sociální geografové sledují, jak lidé ovlivňují suburbanizaci. V sociologických pracích jsou hlavním zdrojem informací dotazníky a rozhovory, které jsou doplňovány sociodemografickými a jinými statistikami z ČSÚ. U sociálně geografických prací je to naopak – hlavními zdroji informací jsou statistiky ČSÚ, které dokreslují informace nabyté z dotazníků a rozhovorů. Tento fakt ve své práci komentuje Jaroslav Biolek:

„Dotazníkové šetření využíváme v případě, když nemáme k dispozici jiné informace o daných jevech a skutečnostech, nebo když potřebujeme doplnit stávající průzkum. Také v naší práci jsme použili dotazníkové šetření k dokreslení kvantitativní analýzy dat“ [Biolek 2011: 51].

Při teoretickém popisování suburbanizace citují všechny práce zde již dříve zmiňované sociální geografové: Ouředníčka, Sýkoru, Puldovou. Pokud popisují mezilidské vztahy a sociální prostředí, pak citují Galčanovou a Vackovou. Dalším opakovaně citovaným českým autorem je architekt a urbanista Pavel Hnilička, který popsal suburbia v publikaci *Sídelní kaše* (z roku 2005). Definice Jiřího Musila jsou pak v sociologických pracích citovány jako směrodatná teoretická vymezení hlavního zastupitele české urbánní sociologie.

Tabulka 12. Srovnání diplomových prací z kategorie suburbanizace

	SOCIOLOGIE		SOCIÁLNÍ GEOGRAFIE	
	Puchálková	Bezpalcová	Kopečná	Biolek
Výzkumné otázky/cíle	zmapovat důsledky příchodu novousedlíků do zázemí města	zmapovat důsledky příchodu novousedlíků do zázemí města popsání vztahů/soužití	zmapovat residenční stabilitu obyvatel v Říčanech a spokojenost s bydlením	popis procesu suburbanizace v Olomouckém kraji
Teoretická východiska	Ouředníček, Puldová, Sýkora, Hnilička, Galčanová, Vacková			
Metody a techniky	případová studie polostd. rozhovory std. rozhovory dotazníky analýza dat ČSÚ	případová studie polostd. rozhovory std. rozhovory analýza dat ČSÚ	dotazník analýza dat ČSÚ	dotazníky polostd. rozhovory analýza dat ČSÚ
Závěry	popis rozdílů mezi starousedlíky a novousedlíky charakteristika čtyř typů sociálních vazeb vliv fyzického prostředí na vztahy mezi komunitami	popis rozdílů mezi starousedlíky a novousedlíky charakteristika sociálních vazeb	popis místa popis těch, kdo se stěhují důvody ke stěhování hodnocení stability	popis migrace obyvatel ve sledované oblasti důvody ke stěhování popis lidí, kteří migrují hodnocení soudržnosti sociálních vazeb

Zdroj: vlastní šetření.

Poznámka: polostd. – polostandardizovaný, std. – standardizovaný.

Závěry obou socioložek spočívají v popisu komunity žijící v suburbiích, Kopečné pak v popisu fyzického prostředí prostřednictvím residenční stability a Bioleka v popisu zmiňované lokality prostřednictvím migrace obyvatel a jejich důvodů ke stěhování.

Porovnání diplomových prací v této kategorii bych zakončila citacemi posledních odstavců ze závěrů Kopečné a Puchálkové (viz str. 52):

„Možnosti navázání dalších studií na tuto analýzu jsou široké. Zvýšení územního rozsahu zkoumaných obcí v zázemí Prahy by mohlo přispět k ucelenějšímu pochopení problematiky residenční stability v suburbánní zóně města a poukázalo by na případné rozdíly mezi obcemi. Řešení problémů obcí v zázemí Prahy by tak přispělo k jejich příznivému rozvoji“ [Kopečná 2010: 92].

„Do budoucna si myslím, že by bylo sociologicky zajímavé realizovat podobnou studii v okolí některé z dalších českých měst střední velikosti, a především pak zopakovat toto šetření (jak kvalitativní, tak kvantitativní) v téže obci po určitém časovém období. Opakovaný výzkum by mohl přinést relevantní poznatky o vývoji sociální soudržnosti a vztahu k místu a prohloubit tak současné vědění o tomto tématu“ [Puchálková 2011: 122].

Z uvedených citací je vidět, že v zamyšlení se nad tím co by jejich práce mohla přinést do budoucna, píše Kopečná o pochopení rozdílů mezi obcemi a Puchálková o prohloubení poznání sociální soudržnosti. Právě v orientaci na místo, nebo na lidi co v něm žijí, vidím největší rozdíl v přístupu k tématu suburbanizace, co se sociologie a sociální geografie týče.

Kategorie sídliště a novostavby

V kategorii sídliště a novostavby je celkem devět prací, z nichž jsem pro podrobnější porovnání vybrala dvě, které se zabývají novými bytovými komplexy. Jednu z těchto prací napsala socioložka Hana Dittrichová, druhou sociální geografka Dana Macešková. Základní informace o zmíněných pracích jsou vidět v Tabulce 13.

Tabulka 13. Přehled vybraných prací z kategorie sídliště a novostavby

Autor	Rok obhajoby	Název	Vedoucí práce
Hana Dittrichová	2010	<i>Bydlení v nových obytných komplexech: Kladné a záporné stránky života na "nových sídlištích" (empirická studie)</i>	Jiří Buriánek
Dana Macešková	2011	<i>Lokality nové rezidenční výstavby v Praze a struktura jejich obyvatel</i>	Martin Ouředníček

Zdroj: vlastní přehled.

Tyto práce jsem porovnávala stejným způsobem jako práce v kategorii suburbanizace (viz Tabulka 14). Obě autorky opět používaly podobné techniky sběru dat. Macešková přikládala větší význam statistikám ČSÚ a terénnímu šetření (pozorování), Dittrichová naopak získala nejvíce informací z dotazníkového šetření, které doplnila statistikami ČSÚ a pozorováním. Obě autorky vycházely spíše ze zahraničních autorů než z českých. Z českých autorů citovaly práce Jiřího Musila. Dittrichová pak citovala architekta a urbanistu Karla Schmeidlera a Macešková se opírala o texty sociálních geografů (např. Ouředníčka a Brabce).

Tabulka 14. Srovnání diplomových prací z kategorie sídliště a novostavby

	SOCIOLOGIE	SOCIÁLNÍ GEOGRAFIE
	Dittrichová	Macešková
Výzkumné otázky/cíle	popis prvků života v novostavbách	zhodnotit objem a strukturu nové residenční výstavby
Teoretická východiska	Musil	
Metody a techniky	případová studie pozorování dotazníky analýza dat ČSÚ	případová studie terénní šetření (pozorování) polostd. rozhovory analýza dat ČSÚ
Závěry	vnímání novostaveb obyvateli odkud se sem lidé stěhují a jací povaha sociálních vztahů spokojenost s bydlením vliv podoby místa na spokojenost s bydlením a pohybem ve veřejném prostoru	vyhodnocení vývoje bytové výstavby

Zdroj: vlastní šetření.

Poznámka: polostd. – polostandardizovaný.

Celkové závěry Dittrichové připomínají spíše doposud komentované závěry geografů, protože se v nich snaží skrze jednotlivé prvky popsat jí sledovanou lokalitu:

„Diplomová práce se svou komplexností snažila postihnout velkou většinu nejdůležitějších prvků, které je možno a záhodno zkoumat, chceme-li docílit uceleného pohledu na konkrétní lokalitu.

Bylo by vítáno, kdyby v rámci studií sociologie města podnítila další sociologické zkoumání nejen již standardních objektů (sídliště, satelitní městečka), ale i nových velkých urbánních celků (nová sídliště – novostavby)“ [Dittrichová 2010: 115].

Avšak v jejích dílčích závěrech je vidět silná orientace na sociální aspekty života v novostavbách – proč a jací lidé se sem stěhují, jak zde fungují sousedské vztahy a co je ovlivňuje, co se obyvatelům na novostavbách líbí a co nikoliv. Dittrochová také vymezuje typologii obyvatel, kteří si v novostavbách kupují byty, popisuje jejich spokojenost s bydlením, a také to, jak hodnotí stará sídliště. V závěrech Maceškové pak převládá faktický popis současných novostaveb a toho, jací lidé je preferují.

„Cílem diplomové práce bylo analyzovat bytovou výstavbu na území Prahy v letech 2000-2009 a zhodnotit sociodemografickou strukturu obyvatel nových residenčních lokalit. Pozornost byla soustředěna především na rozmístění nové bytové výstavby podle charakteru budov v jednotlivých koncentrických zónách města, identifikaci nejvýznamnějších oblastí residenční výstavby ve městě a hodnocení sociodemografické struktury obyvatel ve vybraných nových residenčních lokalitách formou případových studií. Práce poskytuje na problematiku nový pohled prostřednictvím analýzy migračních dat na úrovni vybraných residenčních lokalit s odlišným charakterem nové residenční výstavby. Přináší rovněž příspěvek k empirickému hodnocení některých procesů sociálně prostorové transformace města (např. gentrifikace)“ [Macešková 2011: 95].

Mezi jejími závěry je: 1. popis bytové výstavby, 2. „zhodnocení možného vztahu“ mezi typem residenční lokality a strukturou jejích obyvatel, 3. určení faktorů ovlivňujících residenční preference [Macešková 2011: 95–98].

Kategorie globalizace

V kategorii globalizace jsou pouze dvě práce. Obě byly obhájeny ve stejný rok, ale jedna na Fakultě sociálních věd UK a druhá na Přírodovědecké fakultě MU. Hlavním tématem prací je globalizace a její dopad na města. Sociologická práce se soustředí konkrétně na Prahu a Brno, jehož se týká i práce studentky geografie Jany Horákové. Ta ve své práci popisuje koncept glokalizace.

Tabulka 15. Přehled vybraných prací z kategorie globalizace

Autor	Rok obhajoby	Název	Vedoucí práce
Hana Valášková	2012	<i>Projevy globalizace ve městech na příkladu měst: Praha a Brno</i>	Michal Illner
Jana Horáková	2012	<i>Glokalizace v prostoru města</i>	Martin Ouředníček

Zdroj: vlastní přehled.

Hlavní rozdíl v těchto pracích je to, že geografická je zaměřena převážně na ekonomické ukazatele, zatímco sociologická pracuje více se sociálními a kulturními ukazateli. Valášková kromě zahraničních investic a dělby práce sleduje změny v kultuře, mobilitu a migraci lidí, sociální nerovnosti, komunikaci a dopravu. Horáková se zaměřuje na nadnárodní společnosti a jejich ekonomické působení v Brně. Obě dochází k závěrům na základě sekundární analýzy dokumentů a dat. V obou pracích jsou citováni převážně zahraniční autoři, ale Valášková odkazuje na texty i některých českých geografů: Drbohlava, Sýkora, Hampla, Kosteckého, Temelové, Nováka. Obě autorky pak citují Sýkoru a Musila.

Tabulka 16. Srovnání diplomových prací z kategorie globalizace

	SOCIOLOGIE	SOCIÁLNÍ GEOGRAFIE
	Valášková	Horáková
Výzkumné otázky/cíle	zmapovat dopady globalizace na konkrétní města	zmapovat dopady globalizace na lokalitu
Teoretická východiska	Musil, Sýkora	
Metody a techniky	analýza dokumentů analýza dat ČSÚ	analýza investic zahraničních společností analýza dat ČSÚ
Závěry	popis sociálních a ekonomických projevů globalizace ve městě	popis ekonomických projevů globalizace ve městě na příkladu zahraničních společností

Zdroj: vlastní šetření.

Tyto dvě práce mají téměř totožný cíl i obdobnou povahu závěrů. Valášková v závěru práce píše (viz str. 56):

„Pro analýzu globalizace ve městech jsem globalizaci jakožto vícedimenzionální pojem rozložila do několika propojených oblastí resp. dimenzí. A to dimenzí: ekonomika, kultura, migrace a mobilita, sociálně prostorová dimenze a komunikace a doprava. Pojímám tedy globalizace nejen z hlediska koncentrace finančního kapitálu, ale v širším významu“ [Macešková 2012: 57].

Dále hodnotí Prahu a Brno ohledně „toku nadnárodního kapitálu“, opakujících se kulturních událostí, počtu cizinců a rodáků a sociálních nerovností v prostoru sledovaných měst. Geografka Horáková v závěru práce připomíná svůj cíl takto:

„Hlavním cílem práce bylo dokumentovat působení zahraničních společností s pobočkou situovanou v Brně a u vybraných společností zachytit pozici brněnské pobočky v rámci globálních prostorových strategií dotčených firem“ [Horáková 2012: 75].

Práci pak uzavírá popisem toho, jaké strategie mají zahraniční společnosti, které považuje za „aktéry globalizace“, ve svých brněnských pobočkách a z toho odvozuje, jak je Brno jimi vnímáno:

„Opačným případem, jak je Brno vnímáno, jsou firmy zabývající se výpočetní technikou a strategickými službami. Například AVG Technologies CZ, s.r.o. využívá dostupnost vysoce kvalifikovaných pracovníků a spolupráce s vysokými školami. V tomto směru je Brno opět ideálním zdrojem odborné pracovní síly“ [Horáková 2012: 75–76].

Kategorie kriminalita

Strachem ze zločinu se zabývají čtyři diplomové práce. Porovnávat budu dvě, které jsou zaměřené na to, co ve městě vyvolává pocit ohrožení u žen.

Tabulka 17. Přehled vybraných prací z kategorie kriminalita

Autor	Rok obhajoby	Název	Vedoucí práce
Denisa Černohousová	2014	<i>Strach ze zločinu v městském prostoru</i>	Slavomíra Ferenčuhová
Michal Karban	2011	<i>Analýza percepce strachu žen z trestné činnosti na vybraném území Malešic</i>	Jana Spilková

Zdroj: vlastní přehled.

Socioložka Denisa Černohousová se snaží odpovědět na otázku, jaké jsou důvody strachu žen ze zločinu v městském prostoru. Geograf Michal Karban si pak klade za cíl rozpoznat sociální a fyzické faktory ve veřejném prostoru, které vzbuzují u žen pocit ohrožení. Cíle i použité techniky sběru dat jsou opět podobné (polostandardizované rozhovory a u geografa navíc pozorování), ale závěry prací se liší.

Tabulka 18. Srovnání diplomových prací z kategorie kriminality

	SOCIOLOGIE	SOCIÁLNÍ GEOGRAFIE
	Černohousová	Karban
Výzkumné otázky/cíle	objasnit důvody strachu žen ze zločin v městském prostředí	určit prvky, které v ženách vzbuzují pocit strachu
Teoretická východiska	Buriánek	
Metody a techniky	polostandardizované rozhovory	terénní šetření polostandardizované rozhovory
Závěry	strach ze zločinu omezuje a ovlivňuje pohyb žen ve veřejném prostoru	fyzické faktory vzbuzují u žen větší pocit strachu než sociální

Zdroj: vlastní šetření.

Černohousová dochází k tomu, že strach ze zločinu omezuje a ovlivňuje pohyb žen ve veřejném prostoru. Ženy se záměrně vyhýbají místům, která považují za nebezpečná. Tato místa jsou v závěru práce specifikována. Ve shrnutí autorka píše:

„Ženský strach ze zločinu je specifický ve svém pojetí i v důsledcích pro život. Pohnutky, které formují strach žen, předesílám v průřezu celého analytického zkoumání. To nabízí hlubší porozumění důvodů a postojů v souvislosti s různými okolnostmi, kterým jsou ženy v průběhu jejich životů vystaveny“ [Černohousová 2014: 50].

Cíl své práce pak v závěru popisuje takto:

„Cílem práce bylo získat přehled o příčinách a vysvětleních ženského strachu ze zločinu a nahlédnout na tento koncept. Preference a postoje žen byly analyzovány skrze provedené rozhovory, které naznačily, jakou mírou zaujímá strach ze zločinu v jejich životech“ [Černohousová 2014: 53].

Karban uzavírá práci tím, že k jeho překvapení mají fyzické faktory silnější vliv na vzbuzení pocitu strachu než faktory sociální. Oba typy faktorů též specifikuje.

„Hlavním cílem této práce bylo s pomocí prostorové analýzy faktorů strachu a analýzy rozhovorů s respondentkami zjistit, zdali ženy při pohybu vnímají spíše prvky sociálního nebo fyzického prostředí. Předpokladem bylo, že se ženy budou výrazně obávat konkrétních skupin problémových osob a jevů, které jejich přítomnost v určitých oblastech mohou vytvářet, na úkor fyzických faktorů strachu. Jak však ukázaly obě výzkumné metody, prostorová analýza míst strachu a analýza rozhovorů s respondentkami, použité v práci, se tento předpoklad nepotvrdil“ [Karban 2011: 75].

Sociologická práce se zaměřuje více na to, jak pocit strachu a městské prostředí ovlivňuje každodennost žen. Sociálně geografická se pak více soustředí na definici prvků, které strach vzbuzují a jaké je jejich rozmístění v konkrétní městské lokalitě. Zatímco socioložka se snaží pochopit pocit strachu jako součást života žen, tak geograf se snaží pocit strachu popsat a případně dále posuzovat s analýzou rozmístění a výskytu trestné činnosti:

„Tato práce se věnovala dvou rozměrům, ovlivňující vnímání strachu žen z trestné činnosti, faktorům fyzického a sociálního prostředí. Třetím rozměrem potřebným ke komplexnímu posouzení percepce strachu je analýza trestné činnosti, resp. jejího výskytu a rozložení“ [Karban 2011: 78].

Kategorie doprava

Poslední dvě srovnávané diplomové práce jsou z kategorie doprava. Autoři obou prací se zajímají o automobilovou dopravu a její dopady. S tím rozdílem, že socioložka Tereza Vlasáková mapuje, jak doprava ovlivňuje životy lidí, kdežto geograf Roman Sagač popisuje negativní vliv počtu obyvatel, kteří se auty dopravují ze suburbií, na rozvoj lokality. Základní informace o těchto pracích jsou vidět v Tabulce 19 a přehled jejich srovnání je potom v Tabulce 20 (na str. 59).

Tabulka 19. Přehled vybraných prací z kategorie doprava

Autor	Rok obhajoby	Název	Vedoucí práce
Tereza Vlasáková	2013	<i>Bydlení v okolí pražské severo-jížní magistrály. Život v sousedství městské dopravní tepny - empirická sonda</i>	Petra Průšová
Roman Sagač	2010	<i>Vliv rezidenční suburbanizace na dopravu a jeho regulace územními plány ve východním zázemí Prahy</i>	Radim Perlín

Zdroj: vlastní přehled.

Obě práce citují autory z různých oborů (hlavně z urbanismu, sociologie, geografie, architektury). Zdroji, které je spojují, jsou texty architekta Schmeidlera a sociologa Jiřího Musila. Metody, které používají obě práce, jsou převážně kvantitativní. Vlasáková čerpá nejvíce informací z dotazníkového šetření a Sagač ze sekundární analýzy dat ČSÚ.

Tabulka 20. Srovnání diplomových prací z kategorie doprava

	SOCIOLOGIE	SOCIÁLNÍ GEOGRAFIE
	Vlasáková	Sagač
Výzkumné otázky/cíle	zmapovat kvalitu bydlení v okolí magistrály a postoj obyvatelů k její „humanizaci“	analýza vlivu rezidenční suburbanizace na dopravu a územní plánování
Teoretická východiska	Musil, Schmeidler	
Metody a techniky	dotazníky pozorování	analýza dat ČSÚ
Závěry	jak automobilová doprava ovlivňuje život lidí žijících v okolí magistrály zda by obyvatelé podporovali změnu prostředí magistrály, která by vedla ke snížení automobilové dopravy	lidé ze suburbií brání svým dopravováním se auty územnímu rozvoji jak předejít tomu, aby automobilová doprava související s počtem obyvatel v lokalitě a jejich mobilitě bránila územnímu rozvoji

Zdroj: vlastní šetření.

Vlasákovou zajímají projekty, které vytvářejí „města pro lidi“. Fyzické prostředí takovýchto měst zpřijemňuje každodenní životy jejich obyvatel. Své poznatky z empirického výzkumu pak shrnuje takto (viz str. 60):

„Přerozdělení dopravního prostoru ulice 5. května a revitalizace přilehlých veřejných prostranství by pravděpodobně výrazně přispěla k rozvoji pěší a cyklistické dopravy, k obnovení přirozených sociálních a fyzických vazeb prostředí a obecně k vyšší kvalitě městského života v této čtvrti. Vzhledem k rozsahu záměru a k existujícím obavám obyvatel o jeho účinnost by případné realizaci projektu měla předcházet účinná informační kampaň a aktivní otevřená komunikace s veřejností, např. formou veřejných diskuzí, debat s odborníky a podobně“ [Vlasáková 2013: 88].

Sagač připomíná cíl své práce v jejím závěru takto:

„Cílem této práce proto bylo prověřit, zda je individuální automobilová doprava (IAD) ve východním suburbánním zázemí Prahy již bariérou dalšího rozvoje, popř. jakými nástroji je možné tomu zabránit? Ze zaměření na AID vyplývá, že práce analyzuje pouze rezidenční suburbanizaci, nikoliv komerční“ [Sagač 2010: 71].

Řešení daného problému vidí v určitém legislativním zasahování do územního plánování:

Nejvhodnějším řešením problému je uzákonit takový dokument územního rozvoje, který by na základě dopravního modelu Prahy a jejího zázemí, stanovil typ (např. bydlení, služby) a maximálně možný rozsah rozvojových záměrů v území. Maximální hodnoty by nebyly definitivní – v případě výstavby nové dopravní infrastruktury by byly aktualizovány podle zvýšené dopravní sítě. Smyslem dokumentu by bylo koordinovat vhodné rozmístění funkcí v městském regionu, a to i s ohledem na časové hledisko. Negativní důsledky suburbanizace na dopravu (kongesce) by tímto byly omezeny alespoň v rozsahu, který odpovídá územnímu rozvoji v problematicky obslužitelných lokalitách“ [Sagač 2010: 72].

Ze závěrů prací je opět znát orientace ze strany socioložky na lidi a z pohledu sociálního geografa na lokalitu.

3.4.3 Kvalitativní porovnání disertačních a rigorózních prací

Při porovnávání disertačních a rigorózních prací nemělo význam pracovat s jejich rozdělením do kategorií hlavních témat, protože byly jen dvě kategorie, do nichž se zařadilo více prací, a to pouze pět ze všech jedenácti. Zbylé práce se v tematickém

zařazení od sebe lišily. Přehled porovnávaných deseti disertačních prací a jedné rigorózní (Martina Šimona) je v Tabulce 21.

Šest prací je absolventů doktorského studia sociologie a pět prací absolventů sociální geografie. Na Fakultě sociálních věd UK své práce obhájily Markéta Braun Kohlová a Jana Barvíková. Na Fakultě sociálních věd to byli: Barbora Vacková, Slavomíra Ferenčuhová, Pavel Pospěch a Lucie Galčanová. Všechny geografické práce jsou z Přírodovědecké fakulty UK. Texty těchto autorů (nejen disertační práce) jsou citovány i v mnou sledovaných diplomových pracích v jejich teoretických částech.

Tabulka 21. Základní informace o diplomových pracích a jedné rigorózní

Autor	Rok obhajoby	Název	Vedoucí práce
Barbora Vacková	2009	<i>Prostor, moc a utopie: ideální město a jeho společnost</i>	Radim Marada
Slavomíra Ferenčuhová	2010	<i>MENO, MESTO, VEC: Premeny urbánneho plánovania, sociológia mesta a prípad (post)socialistického Brna</i>	Csaba Szaló
Markéta Braun Kohlová	2010	<i>Město a pohyb v něm - otázka racionality volby dopravního prostředí</i>	Jiří Musil
Jana Barvíková	2011	<i>Sídliště dnes: Jižní město jako místo k životu z pohledu dvou generací jeho prvních obyvatel</i>	Míchal Illner
Pavel Pospěch	2012	<i>Nákupní centra a veřejný prostor: studie o regulaci městského prostoru</i>	Radim Marada
Lucie Galčanová	2013	<i>Narativy touhy a narativy soužití: Sociologický pohled na zkušenosti residenční suburbanizace</i>	Hana Librová
Petra Špačková/Puldová	2011	<i>Sociální prostředí a lokální komunity: město, suburbium, venkov</i>	Martin Ouředníček
Lucie Pospíšilová	2012	<i>Prostorové aspekty každodenního života</i>	Martin Ouředníček
Michaela Pixová	2012	<i>Struggle for the right to the city: Alternative spaces in post-socialist Prague</i>	Luděk Sýkora
Jana Jíchová	2013	<i>Kriminalita a její percepce v městském prostředí</i>	Jana Temelová
Martin Šimon	2013	<i>Kontraurbanizace: rytmy, identity, domovy</i>	Martin Ouředníček

Zdroj: vlastní přehled.

Pražské sociologické práce se soustředí na každodennost a vnímání městského prostředí jeho obyvateli, brněnské práce se více zaměřují na urbánní plánování a prostorovou strukturu, nebo sociální soužití. Mezi geografickými pracemi se též objevují témata každodennosti, prostorové struktury, sociálního soužití a k tomu navíc téma kriminality.

Socioložka Markéta Braun Kohlová se zabývá každodenním cestováním a ve své práci chce odpovědět na otázku, „jaký dopravní prostředek jednotlivci a sociální skupiny používají, za jakých podmínek a proč“ [Braun Kohlová 2010: 19]. Každodenní mobilitu popisuje statistikami ČSÚ a motivaci k volbě dopravního prostředku vysvětluje na základě kvantitativního dotazníkového šetření. V teoretické části propojuje pohledy na dané téma z různých vědních oborů (převážně sociologie, sociální geografie, urbanismu a architektury). V závěru práce pak píše:

„Má práce je příspěvkem k dynamicky se rozvíjejícím oborům sociologie mobility a dopravy a z části také k sociologii bydlení. Volba metodologie v této práci je založena na předpokladu, že přestože je volba dopravního prostředku rutinním sociálním jednáním, lze ji považovat za alespoň z části racionální“ [Braun Kohlová 2010: 174].

Ze závěru, že se jedná o racionální jednání, vyvozuje, že jej lze ovlivňovat, a to hlavně kvůli dopadům automobilové dopravy na životní prostředí.

Každodenností, jednáním a rutinou se zabývá i sociální geografka Lucie Pospíšilová. Teoretická východiska práce jsou opět mezioborově promíchaná. Ve svém výzkumu vychází z analýzy dokumentů, sekundární analýzy statistických dat a rozhovorů. Její závěry se opírají hlavně o dostupné statistiky a pozorování. Cíl své práce popisuje takto:

„Tato disertační práce se snaží nalézt pozici geografie ve výzkumu každodenního života a přispět tak k formování geografické subdisciplíny, která zatím není rozvinuta. Reaguje na přístupy ovlivněné geografii času, které mají tendenci redukovat každodenní život lidí na cestu časoprostorem a vytvářet modely lidského chování a snaží se je „oživit“ pomocí konceptů, které reflektují subjektivní vnímání a prožívání jednotlivců a atmosféru míst. Každodenní život lidí zasahuje do kontextu současného rozvoje dopravy, informačních a komunikačních technologií a diferencované společnosti. V práci je kladen důraz na empirická zkoumání a důležitost mikroúrovně sledování“ [Pospíšilová 2012: 6].

Skrze prostředí a pohyb obyvatelstva se snaží charakterizovat každodenní mobilitu jako takovou a ne každodenní život jednotlivců a s tím spojené rutinní chování.

Sociálním prostředím v příměstských oblastech se pak zabývají socioložky Lucie Galčanová a Petra Špačková/Puldová. Galčanová se zaměřuje na vnímání prostředí obyvateli suburbií, které vztahuje ke kulturním důsledkům residenční suburbanizace. Na mezioborová teoretická východiska a popis konkrétních míst prostřednictvím statistik ČSÚ navazuje výzkum opřený o kvalitativní nestrukturované rozhovory, který přináší informace o aspektech života respondentů žijících v příměstských obcích a jejich vnímání lokální historie.

Petra Špačková/Puldová se snaží porovnat sociální vazby a jejich lokální ukotvení mezi různými sídelními typy. Výzkum sociálního prostředí komentuje z perspektivy geografa takto:

„Pro geografa je zřejmě nejlépe uchopitelnou sférou sociálního prostředí struktura obyvatelstva. Zejména pomocí dostupných statistických údajů je hodnocena demografická, sociální a ekonomická struktura obyvatel ve sledované územní jednotce“ [Špačková/Puldová 2011: 17].

Základní technikou sběru dat je jejich sekundární analýza. Ta může být případně doplněna rozhovory s obyvateli. Na závěr práce Špačková/Puldová vybízí ke spolupráci sociologie a sociální geografie, co se týče tématu mapování sociálního prostředí a geografického uspořádání sociálních vazeb:

„Jelikož se jedná o téma na rozhraní vědních oborů sociální geografie a sociologie, zvláště žádoucí by bylo interdisciplinární zaměření dalšího výzkumu“ [Špačková/Puldová 2011: 50].

Galčanová se snaží život obyvatel suburbií a jejich sociální vztahy pochopit skrze informace od samotných obyvatel, zatímco Pospíšilová se snaží popsat aspekty sociálního života a sociální vazby na základě statistických údajů.

Urbánním plánováním v rámci sociologie města se pak zabývá Slavomíra Ferenčuhová, která se snaží dokázat relevanci tématu urbánního plánování pro sociologický zájem. Proč by se měla sociologie města zabývat urbánním plánováním, je vysvětleno například v tomto odstavci dané práce (viz str. 64):

„Mestské plánovanie je zvláštna oblasť poznania, ktorá vytvára – a stojí na – reprezentácii mesta ako predmetu rozhodovania a špecializovanej činnosti. Poznávanie plánovanie v poli sociológie mesta umožňuje porozumieť kategórii mesta a jej významom presadzovaným a tvoreným v rámci oblasti vedenia a konania, ktorá mesto nielen určitým spôsobom zobrazuje, ale snaží sa ho zároveň utvárať a meniť. Umožňuje teda rozšíriť pochopenie toho, čo vlastne mesto predstavuje v danej spoločnosti“ [Ferenčuhová 2010: 53].

Urbánní plánování je dle ní zajímavé nejen pro sociology, ale i geography, architektky a ekonomy. Teoretickou část práce doplňuje analýza dokumentů – plánovacích koncepcí. V závěru práce se snaží popsat souvislost plánování se společenskými změnami a otázkou mocenských vztahů.

Urbánní plánování spojuje s mocí i socioložka Barbora Vacková, která tuto souvislost doplňuje o roli utopických představ o ideálním městě a společnosti, která v něm žije.

„Cílem této práce je proto uvedení do problematiky *utopie*, a to z několika hledisek: z hlediska specifického typu vědění, materiálních artefaktů, které jsou produktem vědění, a v návaznosti na to z hlediska inspirace pro moderní urbánní plánování. Cíl práce je tedy v zásadě deskriptivní. Jde o to popsat utopii jako takovou a v souvislosti s tím nevyhnutelně společnost, kterou představuje, a formu sídel, jakou předkládá“ [Vacková 2010: 53].

Tato práce pracuje převážně s odbornou literaturou a neobsahuje empirický výzkum, který by byl podobný doposud zde zmíněným.

Pocitu bezpečí se věnuje sociologická práce Pavla Pospěcha a sociálně geografická práce Jany Jíkové, ale každá z jiného úhlu pohledu. Pavel Pospěch řeší otázku, proč se z některých veřejných prostorů (nákupních center) vytratil pocit strachu, Jana Jíková se naopak zabývá místy, kde je strach pocíťován. Pavel Pospěch kombinuje techniku pozorování, analýzy dokumentů, polostandardizovaných rozhovorů a nestrukturovaných rozhovorů. Na základě empirického výzkumu hodnotí Pospěch prostředí nákupních center takto:

„Nákupní centra jsou produktem ideálu města-citadely. Uzavřená proti nepředvídatelnému, nebezpečnému „venku“, nabízí nákupní centra kontrolované, předvídatelné prostředí. Jejich prostor je čistý, přehledný a dobře viditelný. Hranice pozemku a hranice působení bezpečnostní agentury jednoznačně vymezují „uvnitř“ a „venku“. Platí zde pravidla a jsou vynuována. Nežádoucí elementy a nekontrolovatelné prvky sem pronikají, tak jako výhonky zahrady do

moderního města, jsou však promptně vykazovány. Není zde místo pro konflikt“ [Pospěch 2012: 155].

Závěr práce shrnuje, jak je prostor nákupních center regulován a co má vliv na to, že se zde lidé cítí bezpečně. Jíchová se naopak snaží zjistit, kde se lidé cítí ohroženi. Závěry opírá o uskutečněné výzkumy, které jsou založeny na statistických údajích o kriminalitě a případně doplněny rozhovory nebo dotazníky. Hlavním přínosem práce je zhodnocení prostorového rozmístění percepce strachu. Obsah práce Jíchová shrnuje v jejím závěru takto:

„Dizertační práce se zabývá diskuzí vztahu mezi kriminalitou, člověkem a městským prostředím, tedy vztahem, který patří v zahraničí k široce diskutovaným, nicméně v českém prostředí byl doposud značně opomíjený. Význam práce spočívá v její teoretické, metodologické i empirické rovině. V teoretické rovině je přínosem ucelené představení geografie zločinu. Práce nepřináší pouze shrnutí vývoje geografie zločinu v zahraničí, ale rovněž jeho konfrontaci s vývojem výzkumů kriminality na českém území, čímž jej zasazuje do zahraničního kontextu. Jádrem práce představuje výzkum percepce zločinu, který je proto širěji představen a diskutován jednak z pohledu různých skupin obyvatel, tak z hlediska vlivu residenčního prostředí jako celku i konkrétních míst“ [Jíchová 2013: 48].

Zbylé tři práce se tematicky ostatním příliš neblíží. Socioložka Jana Barvíková zkoumá, jak jsou vnímána česká sídliště jejich obyvateli, k čemuž využívá polostandardizované rozhovory. Zkušenosti lidí porovnává s tím, jak jsou sídliště zobrazována v odborných publikacích. Geografka Michaela Pixová se zaměřuje na alternativní prostory v postsocialistické Praze určené pro neziskové umění. Empiricky pak zkoumá tato místa, jimž hrozí zánik. Poslední z prací (rigorózní, Martina Šimona) je o kontraurbanizaci, kterou autor popisuje prostřednictvím migrace obyvatel.

4. SHRnutí VÝZKUMU

V analýze závěrečných prací jsem chtěla najít odpověď na otázku, zda si sociologie udržuje svůj specifický pohled na město a v čem se liší její metodologické přístupy k městu od sociální geografie. Závěrečné práce jsem analyzovala na dvou úrovních. V první jsem se zaměřila na určení hlavních témat, jimiž se studenti z obou oborů zabývali a také na odlišnosti a podobnosti prací v rámci vymezených kategorií hlavních témat.

Rozřazení prací do jednotlivých tematických kategorií poodhalilo rozdílnost v preferencích témat u studentů napříč obory. Sociologové upřednostňovali témata jako: sociálně prostorová diference, sídliště a novostavby nebo veřejný prostor a urbánní plánování. Sociální geografové pak zajímala hlavně témata jako: prostorová struktura, suburbanizace a doprava. Témata patřící výhradně do zájmu sociálních geografů byly: prostorová struktura, mobilita a časoprostor, percepce prostoru a životní styl. U zájmu sociologů to pak bylo téma sociálně prostorové diference.

V teoretické části jsem uváděla názory o překrývání se předmětu zájmu urbánních sociologů se zájmy sociálních geografů (Ouředníček et al. 2009, Illner 2007, Hampl 2007). Mezi závěrečnými pracemi se objevovala hlavní témata, k nimž měli co říci jak sociologové, tak sociální geografové (suburbanizace, sídliště a novostavby, globalizace, kriminalita, doprava, veřejný prostor a urbánní plánování), ale i témata zastoupená ryze sociologickými (sociálně prostorová diference) nebo sociálně geografickými pracemi (prostorová struktura, percepce prostoru, životní styl).

Na druhé úrovni jsem podrobněji procházela vybrané práce v rámci každé jedné kategorie, které si byly blízké svými podtématy a stanovenými cíli.

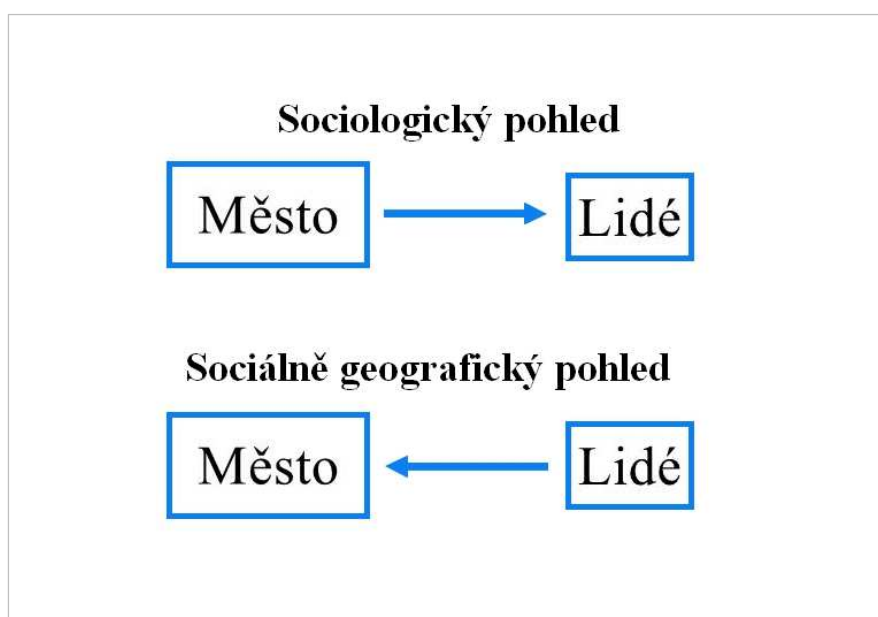
V teoretických částech závěrečných prací bývají citováni autoři z různých vědních oborů, kteří se zabývají stejným tématem jako konkrétní student. Vedle sociologů a geografů jsou citováni i architekti, urbanisté, ekonomové a zástupci jiných oborů. Z českých autorů je pro sociology i sociální geografové zajímavý Jiří Musil a jeho starší i novější texty, které jsem zde sama citovala. Ze sociálních geografů jsou studenty obou oborů citováni: Sýkora, Ouředníček, Puldová. Z architektů je studenty citovaný Karel Schmeider, který knižně přispěl k diskuzi o propojení architektury a sociologie (*Sociologie v architektonické a urbanistické tvorbě*, 1997), nebo Pavel Hnilička popisující suburbia. Pokud se práce dotýká sociálních vztahů v zázemí měst, pak studenti citují práce Galčanové a Vackové. Disertační práce těchto autorek rozebírám v poslední podkapitole analýzy závěrečných prací.

Jak studenti sociologie, tak i studenti sociální geografie kombinují ve svých výzkumech kvantitativní a kvalitativní metody. Využívají i stejné techniky sběru dat: pozorování, sekundární analýzu dat, analýzu dokumentů, dotazníky, standardizované rozhovory, polostandardizované rozhovory a nestrukturované hloubkové rozhovory. V přejímání sociologických technik bych viděla Hamplem [2007] komentovanou sociologizaci sociální geografie. O využívání sociologických technik (dotazníků a rozhovorů) v geografických výzkumech je pak zmínka v článku Metody geografického výzkumu [Ouředníček et al. 2009]. Analýza prací ukázala, že ačkoliv jsou využívány stejné metody a techniky, pak jejich užití je mezi obory odlišné.

Sociální geografové upřednostňují analýzu statistických dat, kterou doplňují o informace nabyté z rozhovorů nebo dotazníků. U sociologů je tomu naopak – hlavním zdrojem informací jsou rozhovory a dotazníky, zatímco sekundární analýza statistických dat je doplňující. Každý z oborů tak má techniku, kterou upřednostňuje jako svůj hlavní zdroj informací a na níž staví obsah svého zkoumání.

Nejpatrnějším, a podle mě i nejzajímavějším, rozdílem v metodologických přístupech těchto oborů je nakonec samotný pohled – respektive jakým způsobem na danou problematiku sociologové nebo geografové nahlízejí. Zatímco sociologové se zaměřují na to jak město nebo s ním související procesy dopadají na lidi, vztahy mezi nimi a jejich chování, tak sociální geografové se na ten stejný jev dívají obráceně, tedy sledují to, jak je město (a s ním související procesy) ovlivněno lidmi a jejich chováním (viz Schéma 3).

Schéma 3. Optika sociologů a geografů: vztah město – lidé

Zdroj: vlastní nákres.

S tím souvisí i to, že práce sociálních geografů jsou více deskriptivní (popisují lokalitu prostřednictvím statistických údajů, případně jak ji popisují dotázaní lidé), zatímco práce sociologů se více než na popis soustředí na pochopení sledovaných jevů (např. na pochopení chování a preferencí lidí nebo mezilidských vztahů) a jejich interpretaci v širším sociálním kontextu.

Mnou sledované disertační práce jsou autorů, kteří mají za sebou větší publikační činnost a zkušenosti z praxe, než mívají studenti magisterského studia. Absolventi doktorského studia jsou ve svém oboru více etablovaní a jejich práce se snaží přispívat nejen k povědomí o daném tématu, ale i k rozvíjení samotného oboru, což se jim dle mého názoru společně se staršími kolegy daří.

ZÁVĚR

O město se zajímá více vědních disciplín, ale způsoby, jakými na něj pohlíží, jsou odlišné. Mým cílem bylo zjistit, zda se stále liší pohled českých sociologů a sociálních geografů, navzdory tomu, že se jejich odborné aktivity prolínají a zaznívají hlasy, které upozorňují na splyvání jejich předmětu zájmu, okruhů témat a používaných metod.

Počáteční empirické studie obou oborů jsou spojeny s hledáním inspirace v zahraničních sociologických teoriích (chicagské školy). Sociální geografové i později doplňovali svá empirická šetření o sociologickou teorii a poté i o sociologické techniky sběru dat. Zatímco geografický zájem o město se prohluboval i po roce 1989, tak sociologický se roztrávil mezi jiná témata a město poněkud opomíjel. Aktivity a publikace sociologů z posledních deseti let dokládají, že se jejich zájem o město zcela nevytratil a oproti devadesátým létům opět zesílil. Mezi aktivními sociology a geografy jsou i absolventi doktorského studia, jejichž práce jsem zde rozebírala.

Z analýzy závěrečných prací je patrné, že si obory svůj specifický pohled na město nadále udržují. Sociální geografové se snaží popsat, jak je dané místo a s ním spojené urbánní procesy, ovlivňováno různými faktory a mezi nimi i lidmi, naproti tomu sociologové se snaží pochopit, jak místo ovlivňuje společnost a probíhající procesy uvnitř ní. Pro svou specifickou povahu nejsou sociologické a sociálně geografické závěry zaměnitelné, ani tehdy, pokud spadají do stejného tematického okruhu. Přestože jsou napříč těmito obory používané stejné metody, tak každý obor s nimi nakládá po svém.

To, co oběma oborům chybí je sjednocující teorie (paradigma) a jasná terminologie. Mezery mají i v systematizaci a vymezení zájmu svých dílčích disciplín. Na druhou stranu jsou zde mladí absolventi doktorských programů spolupracující se svými staršími kolegy, kteří mají zájem své obory rozvíjet a reflektovat, a proto sama nemám obav, co se týče budoucnosti sociologie města či sociální geografie.

POUŽITÉ ZDROJE

Citovaná literatura

Bláha, Arnošt Inocenc. 1914. *Město: Studie sociologická*. Praha: Melantrich.

Bowen, Glenn. A. 2009. „Document Analysis as a Qualitative Research Method.“ *Qualitative Research Journal* 9 (2): 27–40.

Brabec, Tomáš, Luděk Sýkora. 2009. „Gated Communities in Prague.“ *Forum IFL* 11: 83–89.

Demek, Jaromír. 1984. *Teoretická geografie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Dvořáková, Nina, Jana Temelová. 2012. „Kvalita života seniorů v centru Prahy.“ Pp. 68–91 in Martin Ouředníček, Jana Temelová (eds.). *Sociální proměny pražských čtvrtí*. Praha: Academia.

Fajkus, Břetislav. 2005. *Filosofie a metodologie: vývoj, současnost a perspektivy*. Praha: Academia.

Ferenčuhová, Slavomíra, Magdaléna Hledíková, Lucie Galčanová, Barbora Vacková (eds.). 2009. *Město: Proměnlivá ne/samozřejmost*. Červený Kostelec/Brno: Pavel Mervart/Masarykova univerzita.

Ferenčuhová, Slavomíra, Barbora Vacková, Lucie Galčanová (eds.). 2010. *Československé město včera a dnes: Každodennost – reprezentace – výzkum*. Červený Kostelec/Brno: Pavel Mervart/Masarykova univerzita.

Ferenčuhová, Slavomíra, Lucie Galčanová. 2013. „Urbánní sociologie se drží vcelku slušně... Rozhovor s Jiřím Musilem.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 49 (5): 811–820.

Fischer, Josef Ludvík, Miloslav Petrušek, Zdeněk Strmiska (eds.) 1970. *Malý sociologický slovník*. Praha: Svoboda.

Gardavský, Václav, Martin Hampl. 1982. *Základy teoretické geografie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Hampl, Martin. 2007. „Regionální diferenciace současného socioekonomického vývoje v České republice.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 43 (5): 187–189.

Hampl, Martin. 1998. *Realita, společnost a geografická organizace: Hledání integrálního řádu*. Praha: DemoArt.

Illner, Michal. 2007. „Martin Ouředníček (ed.): Sociální geografie pražského městského regionu.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 43 (5): 1055–1058.

Illner, Michal. 2008. „Dvakrát o prostorové sociologii na počest Jiřího Musila.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 44 (2): 455–456.

Illner, Michal. 2011. „Konference Třetí město.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 48 (1): 187–189.

Illner, Michal. 2013. „Sociologie města v Čechách a na Moravě – od Bláhy k Musilovi.“ Abstrakt přednášky *AntropoWEbu*. Plzeň, 10. 12. 2013.

Janák, Dušan. 2006. „I. A. Blaha a počátky sociologie města u nás.“ *Sociální studia* 2: 11–32.

Janák, Dušan. 2009. „Ohlédnutí za sociologií Inocence Arnošta Bláhy.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 45 (5): 1081–1090.

Jíchová, Jana, Jana Temelová. 2012. „Kriminalita a její percepce ve vnitřním městě: Případová studie pražského Žižkova a Jarova.“ *Geografie* 117 (3): 329–348.

Kára, Jan. 1993. „Spor o paradigma, geografický výzkum a společenská praxe.“ Pp. 4–8 in in Luděk Sýkora (ed.). *Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii*. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy.

Kofroň, Jan. 2012. „Geografie fragmentovaná jako geografie úspěšná? Postmoderní sen noci Ostravské.“ *Informace ČGS* 31 (1): 1–10.

Martínek, Jiří. 2010. „Radost z poznání nemusí vést k poznání.“ Pp. 176–189 in Jiří Martínek, Pavla Vošahlíková et al. *Cesty k samostatnosti. Portréty žen v éře modernizace*. Praha: Historický ústav.

Matoušek, Roman. 2013. „Jaké metody pro jakou geografii? K přínosu geografie a inspiraci z jiných disciplín.“ *Informace ČGS* 32 (1): 16–24.

May, Tim, Beth Perry, Patrick Le Galès, Saskia Sassen, Mike Savage. 2005. „The Future of Urban Sociology.“ *Sociology* 39 (2): 343–370.

Miltová, Alena, Miloslav Petrušek, Alena Vodáková. 2000. *Sociologické školy, směry, paradigmata*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Mulíček, Ondřej, Robert Osman, Daniel Seidenglanz. 2010. „Časoprostorové rytmy města – industriální a postindustriální Brno.“ Pp. 195–220 in Slavomíra Ferenčuhová, Barbora Vacková, Lucie Galčanová (eds). *Československé město včera a dnes: Každodennost – reprezentace – výzkum*. Červený Kostelec/Brno: Pavel Mervart/ Masarykova univerzita.

Musil, Jiří. 1967. *Sociologie soudobého města*. Praha: Svoboda.

Musil, Jiří et al. 1985. *Lidé a sídliště*. Praha: Svoboda.

Musil, Jiří. 2002. „Zamyšlení nad soudobou českou sociologií.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 38 (1): 17–24.

Musil, Jiří, Eduard Maur, Pavla Horská. 2002. *Zrod velkoměsta: Urbanizace českých zemích a Evropa*. Praha a Litomyšl: Paseka.

Musil, Jiří. 2003. „Proměny urbánní sociologie ve Spojených státech a Evropě 1950–2000.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 39 (2): 137–167.

Musil, Jiří. 2004. „Poznámky o české sociologii za komunistického režimu.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 40 (5): 573–595.

Musil, Jiří. 2005. „Jak se formovala sociologie bydlení.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 41 (2): 207–225.

Neuman, William Lawrence. 2003. *Social Reserch Methods: Qualitative and Quantitative approaches*. Boston: Pearson Education.

Nešpor, Zdeněk R. 2011. *Republika sociologů: Zlatá éra české sociologie v meziválečném období a krátce po druhé světové válce*. Praha: Scriptorium.

Nešpor, Zdeněk R. 2014. *Dějiny české sociologie*. Praha: Nakladatelství Academia.

Ouředníček, Martin. 2007. „Segregace sociálně slabých.“ *Obec a finance* 12 (3): 28–29.

Ouředníček, Martin, Jana Temelová, Marie Macešková, Jakub Novák, Petra Puldová, Dušan Ramportl, Tomáš Chuman, Světlana Zelendová, Iva Kuncová. 2008. *Suburbanizace.cz*. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy a Ministerstvo životního prostředí ČR.

Ouředníček, Martin, Jakub Novák, Jana Temelová, Petra Puldová. 2009. „Metody geografického výzkumu města.“ Pp. 93–128 in Slavomíra Ferenčuhová, Magdaléna Hledíková, Lucie Galčanová, Barbora Vacková (eds.). *Město: Proměnlivá ne/samozřejmost*. Červený Kostelec/Brno: Pavel Mervart/ Masarykova univerzita.

Ouředníček, Martin, Lucie Pospíšilová, Petra Špačková, Jana Temelová, Jakub Novák. 2012. „Prostorová typologie a zonace Prahy.“ Pp. 268–286 in Martin Ouředníček, Jana Temelová (eds.). *Sociální proměny pražských čtvrtí*. Praha: Academia.

Prudký, Libor. 2009. „Křižovatky života a oboru: Rozhovor s Jiřím Musilem.“ Pp. 7–21 in Libor Prudký (ed.). *Prostor a společnost: Sborník profesoru Jiřímu Musilovi k osmdesátinám*. Praha: vydavatelství Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

Skokan, Ladislav. 1998. *Úvod do teorie geografie I*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně.

Sýkora, Luděk (ed.). 1993. *Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii*. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy.

Sýkora, Luděk (ed.). 1993. „Teoretické přístupy ke studiu města.“ Pp. 64–99 in Luděk Sýkora (ed.). *Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii*. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy.

Sýkora, Luděk. 2001. „Proměny prostorové struktury Prahy v kontextu postkomunistické transformace.“ Pp. 126–166 in Martin Hampl et al. *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy.

Sýkora, Luděk. 2003. „Suburbanizace a její společenské důsledky.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 39 (2): 55–71.

Temelová, Jana. 2012. „Revitalizace panelových sídlišť v Česku.“ *Geografické rozhledy* 22 (2): 6–7.

Temelová, Jana, Lucie Pospíšilová, Martin Ouředníček (eds.). 2012. *Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života*. Plzeň: Aleš Čeněk.

Toušek, Václav, Josef Kunc, Jiří Vystoupil (eds.). 2008. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Aleš Čeněk.

Učitel'ské noviny 116 (43–44). 2013. „Akreditované studijní programy a obory na vysokých školách, fakultách a jiných součástech vysokých škol v České republice pro akademický rok 2014/2015.“ Praha: GNOSIS.

Ullrich, Zdeněk. 1938. „Nástin sociologické analýzy pražského okolí.“ Autorizované zkrácené české vydání spisu *Soziologische studien zur verstaedterung der Prager Umgebung*. Praha: Sociologický seminář VŠPS.

Velký sociologický slovník. 1996. Praha: Karolinum.

Vohralíková, Lenka. 2002. „O čem psali a bádali čeští sociologové v devadesátých letech 20. století.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 38 (1): 139–151.

Votrubec, Ctibor. 1959. „Zanikání nouzových kolonií na území Prahy: Příspěvek k zeměpisu velkoměsta.“ *Sborník Československé společnosti zeměpisné* 64 (1): 6–12.

Votrubec, Ctibor. 1965. *Praha – zeměpis velkoměsta*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Votrubec, Ctibor. 1980. *Lidská sídla, jejich typy a rozmístění ve světě*. Praha: Academia.

Analyzovaná čísla Sociologického časopisu

Sociologický ústav AV ČR. 2003. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* [online] 39 (2) [cit. 30. 6. 2014]. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/27-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-2-2003>.

Sociologický ústav AV ČR. 2011. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* [online] 47 (4) [cit. 30. 6. 2014]. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/119-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-4-2011>.

Sociologický ústav AV ČR. 2012. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* [online] 48 (5) [cit. 30. 6. 2014]. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/159-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-5-2012>.

Sociologický ústav AV ČR. 2013. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* [online] 49 (5) [cit. 30. 6. 2014]. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/167-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-5-2013>.

Repozitáře závěrečných prací

Vysokoškolské kvalifikační práce:

<http://www.theses.cz/>

Informační systém UK, *Repozitář závěrečných prací*:

http://is.cuni.cz/webapps/zzp/search/?tab_searchas=basic&lang=cs

Informační systém MU, *Absolventi a závěrečné práce MU*:

<https://is.muni.cz/thesis/?studium=282101;vysl=19055>

Internetové stránky

AUC Geographica: <http://web.natur.cuni.cz/gis/aucg/>

Data Ministerstva školství, mládeže a výchovy (MŠMT), *Celkový přehled studijních programů po dohodě s vysokou školou*: www.msmt.cz/file/33759_1_1/

Geografie – Sborník České geografické společnosti: <http://geography.cz/sbornik/>

Přehled publikací S. Ferenčuhová: <http://www.muni.cz/people/40874/publications>

Přehled publikací B. Vacková: <http://www.muni.cz/fss/people/22034/publications>

Přehled publikací L. Galčanová: <https://is.muni.cz/osoba/galcanov#publikace>

Sociologický časopis: <http://sreview.soc.cas.cz/>

Sociologický ústav AV ČR: <http://www.soc.cas.cz/>

SEZNAM TABULEK, GRAFŮ A SCHÉMÁT

Tabulky

- Tabulka 1. Přehled brněnských konferencí z Fakulty sociálních studií MU (str. 13)
- Tabulka 2. Přehled kritérií (str. 28)
- Tabulka 3. Přehled vybraných témat v sociální geografii po roce 1989 (str. 32)
- Tabulka 4. Přehled škol, fakult, kateder a ústavů, kde je možné studovat obor sociologie a sociální geografie a regionální rozvoj v magisterském studijním programu (str. 35)
- Tabulka 5. Vývoj počtu absolventů magisterského studia pro vybrané obory Geografického ústavu MU (str. 37)
- Tabulka 6. Počet rigorózních a disertačních prací mezi lety 2008–2014 podle oboru (str. 39)
- Tabulka 7. Autoři s duplicitním uznáním jedné práce (str. 40)
- Tabulka 8. Tematické okruhy podle Musila, Votrubce a řešerše publikací (str. 43)
- Tabulka 9. Přehled kategorií hlavních témat (str. 44)
- Tabulka 10. Diplomové práce rozdělené do kategorií hlavních témat podle oborů (str. 45)
- Tabulka 11. Přehled vybraných prací z kategorie suburbanizace (str. 50)
- Tabulka 12. Srovnání diplomových prací z kategorie suburbanizace (str. 51)
- Tabulka 13. Přehled vybraných prací z kategorie sídliště a novostavby (str. 52)
- Tabulka 14. Srovnání diplomových prací z kategorie sídliště a novostavby (str. 53)
- Tabulka 15. Přehled vybraných prací z kategorie globalizace (str. 55)
- Tabulka 16. Srovnání diplomových prací z kategorie globalizace (str. 55)
- Tabulka 17. Přehled vybraných prací z kategorie kriminalita (str. 56)
- Tabulka 18. Srovnání diplomových prací z kategorie kriminality (str. 57)
- Tabulka 19. Přehled vybraných prací z kategorie doprava (str. 59)
- Tabulka 20. Srovnání diplomových prací z kategorie doprava (str. 59)
- Tabulka 21. Základní informace o diplomových prací a jedné rigorózní (str. 61)

Grafy

- Graf 1. Počty článků sociologů, geografů a ostatních odborníků v číslech Sociologického časopisu, která jsou zaměřená na urbánní tematiku (str. 11)
- Graf 2. Počet článků a autorů, kteří se na nich podíleli, z publikací dvou brněnských konferencí - rozděleno podle oborů a konferencí (str. 14)
- Graf 3. Počet příspěvků a jejich přednášejících na posledních dvou brněnských konferencích (str. 15)
- Graf 4. Vybrané závěrečné práce podle studijních oborů (str. 37)
- Graf 5. Počet závěrečných prací podle kateder/ústavů (str. 38)
- Graf 6. Diplomové práce obhájené mezi lety 2008–2014 podle oboru (str. 39)
- Graf 7. Počet prací vybraných vedoucích podle oboru (str. 41)

Schémata

- Schéma 1. Hierarchické uspořádání sociologie lidských sídel (str. 21)
- Schéma 2. Hierarchické uspořádání humánní (socioekonomické) geografie (str. 23)
- Schéma 3. Optika sociologů a geografů: vztah město – lidé (str. 67)

PŘÍLOHY

Příloha 1: Přehled vedoucích závěrečných prací podle oborů – údaje o počtu vedených prací celkem a počtu vedených prací podle typu práce

Sociologie				
Vedoucí práce	Celkem	Diplomové	Rigorózní	Disertační
Slavomíra Ferenčuhová	9	9	0	0
Michal Illner	8	6	1	1
Aleš Burjanek	2	2	0	0
Michal Vašečka	2	2	0	0
Csaba Szaló	2	1	0	1
Radim Marada	2	0	0	2
Jiří Buriánek	2	1	1	0
Jana Duffková	1	1	0	0
Jiří Musil	1	0	0	1
Irena Kašparová	1	1	0	0
Zdeněk Konopásek	1	1	0	0
Petr Mareš	1	1	0	0
Hana Librova	1	0	0	1
Petra Průšová	1	1	0	0
Sociální geografie				
Ondřej Mulíček	11	11	0	0
Martin Ouředníček	10	5	3	2
Jana Temelová	8	6	1	1
Daniel Seidenglanz	6	6	0	0
Václav Toušek	5	5	0	0
Radim Perlín	3	3	0	0
Luděk Sýkora	2	1	0	1
Dana Fialová	2	2	0	0
Petra Špačková/Puldová	2	2	0	0
Miroslav Marada	2	0	0	2
Jakub Novák	2	2	0	0
Jana Spilková	2	2	0	0
Ivan Andráško	2	2	0	0
Milan Jeřábek	2	2	0	0
Petr Dostál	1	1	0	0
Jiří Blažek	1	1	0	0
Tomáš Matějček	1	1	0	0

Příloha 2: Seznam analyzovaných závěrečných prací – seřazeno abecedně a tříděno podle oboru a školy

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

1. SOCIOLOGIE

A) Filozofická fakulta, Katedra sociologie

Burianová, Adéla. 2011. *Veřejný prostor ve městě. Sociální aspekty a návrhy pro funkční městské plánování na příkladu Prahy*. Vedoucí diplomové práce Jana Duffková.

Dittrichová, Hana. 2010. *Bydlení v nových obytných komplexech. Kladné a záporné stránky života na "nových sídlištích" (empirická studie)*. Vedoucí diplomové práce Jiří Buriánek.

Dittrichová, Hana. 2011. *Bydlení v nových obytných komplexech. Kladné a záporné stránky života na "nových sídlištích" (empirická studie)*. Vedoucí rigorózní práce Jiří Buriánek.

Hastrmanová, Šárka. 2008. *Rezidenční diferenciacie socioekonomických společenských tříd – případová studie hl. města Prahy*. Vedoucí diplomové práce Michal Illner.

Hastrmanová, Šárka. 2008. *Rezidenční diferenciacie socioekonomických společenských tříd – případová studie hl. města Prahy*. Vedoucí rigorózní práce Michal Illner.

Králová, Lucie. 2008. *Společné rysy a specifika v urbánním vývoji v NDR a na území České republiky*. Vedoucí diplomové práce Michal Illner.

Vlasáková, Tereza. 2013. *Bydlení v okolí pražské severo-jihní magistrály. Život v sousedství městské dopravní tepny - empirická sonda*. Vedoucí diplomové práce Petra Průšová.

B) Fakulta sociálních věd, Institut sociálních studií, Katedra sociologie

Barvíková, Jana. 2011. *Sídliště dnes. Jižní město jako místo k životu z pohledu dvou generací jeho prvních obyvatel*. Vedoucí disertační práce Michal Illner.

Braun Kohlová, Markéta. 2010. *Město a pohyb v něm - otázka racionality volby dopravního prostředku*. Vedoucí disertační práce Jiří Musil.

Bezpalcová, Tereza. 2013. *Soužití starousedlíků a nově příchozích obyvatel. Případová studie suburbie v příměstské zóně Prahy*. Vedoucí diplomové práce Michal Illner.

Kirschnerová, Hana. 2013. *Where is the community? Case study of neighborhoods in Žiar nad Hronom*. Vedoucí diplomové práce Michal Illner.

Puchálková, Pavla. 2011. *Důsledky suburbanizace pro obec - případová studie obce Velebov*. Vedoucí diplomové práce Michal Illner.

Valášková, Hana. 2012. *Projevy globalizace ve městech na příkladu měst: Praha a Brno*. Vedoucí diplomové práce Michal Illner.

2. SOCIÁLNÍ GEOGRAFIE

Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Bugris, Vojtěch. 2010. *Stanice pražského metra jako impulz lokálního rozvoje*. Vedoucí diplomové práce Miroslav Marada.

Čejková, Eva. 2012. *Lokální aktéři procesu suburbanizace na příkladu Českých Budějovic*. Vedoucí diplomové práce Martin Ouředníček.

Hosnedlová, Eva. 2011. *Vliv turistifikace a decentralizace funkcí na využití centra města Třeboně*. Vedoucí diplomové práce Jana Temelová.

Hrušková, Tereza. 2013. *Prostor města a místo bydliště očima dětí z Prahy-Kunratic*. Vedoucí diplomové práce Jana Temelová.

Jíchová, Jana. 2013. *Kriminalita a její percepce v městském prostředí*. Vedoucí disertační práce Jana Temelová.

Jíchová, Jana. 2014. *Kriminalita a její percepce v městském prostředí*. Vedoucí rigorózní práce Jana Temelová.

Karban, Michal. 2011. *Analýza percepce strachu žen z trestné činnosti na vybraném území Malešic*. Vedoucí diplomové práce Jana Spilková.

Koloušek, Petr. 2013. *Možnosti monitoringu a hodnocení procesu komerční suburbanizace na příkladu suburbánní zóny Prahy*. Vedoucí diplomové práce Jakub Novák.

Kopečná, Martina. 2010. *Analýza residenční stability a spokojenosti v suburbánním zázemí Prahy případová studie města Říčany*. Vedoucí diplomové práce Petra Špačková/Puldová.

Kovanda, Jaroslav. 2010. *Plzeň jako postindustriální město?*. Vedoucí diplomové práce Luděk Sýkora.

Krajčovič, Linda. 2012. *Komunitní strategické plánování jako nástroj rozvoje města*. Vedoucí diplomové práce Radim Perlín.

Labajová, Zuzana. 2010. *Image krajských měst v Česku a jejich percepce vysokoškolskými studenty z moravských krajských měst*. Vedoucí diplomové práce Jiří Blažek.

Macešková, Dana. 2011. *Lokality nové rezidenční výstavby v Praze a struktura jejich obyvatel*. Vedoucí diplomové práce Martin Ouředníček.

Pergl, Ondřej. 2012. *Dopravní chování obyvatel obcí zázemí Prahy*. Vedoucí diplomové práce Jakub Novák.

Peterka, Vlastimil. 2011. *Časoprostorové vnímání pocitu ohrožení jako bariéry každodenního života žen: případová studie Prahy 15 a Petrovic*. Vedoucí diplomové práce Jana Temelová.

Pixová, Michaela. 2012. *Struggle for the right to the city: Alternative spaces in post-socialist Prague*. Vedoucí disertační práce Luděk Sýkora.

Plecitá, Monika. 2010. *Vliv dálnice D5 na rozvoj Rokycan*. Vedoucí diplomové práce Miroslav Marada.

Pospíšilová, Lucie. 2012. *Prostorové aspekty každodenního života*. Vedoucí rigorózní práce Martin Ouředníček.

Pospíšilová, Lucie. 2012. *Prostorové aspekty každodenního života*. Vedoucí disertační práce Martin Ouředníček.

Přidalová, Ivana. 2013. *Rezidenční mobilita obyvatel Prahy se zaměřením na etnické menšiny*. Vedoucí diplomové práce Martin Ouředníček.

Radová, Lucie. 2010. *Preference v trávení volného času městské mládeže: mikrokultura "mall junkies" v prostoru obchodního centra*. Vedoucí diplomové práce Jana Spilková.

Sagač, Roman. 2010. *Vliv rezidenční suburbanizace na dopravu a jeho regulace územními plány ve východním zázemí Prahy*. Vedoucí diplomové práce Radim Perlín.

Sokol, Daniel. 2011. *Konjunkturální Bratislava*. Vedoucí diplomové práce Petr Dostál.

Slezáková, Alena. 2011. *Rezidenční spokojenost seniorů na vybraných pražských sídlištích*. Vedoucí diplomové práce Jana Temelová.

Svobodová, Hana. 2012. *Veřejné prostory v lokalitách s rodinnými domy*. Vedoucí diplomové práce Jana Temelová.

Šimon, Martin. 2013. *Kontraurbanizace: rytmy, identity, domovy*. Vedoucí rigorózní práce Martin Ouředníček.

Špačková/Puldová, Petra. 2011. *Sociální prostředí a lokální komunity: město, suburbium, venkov*. Vedoucí rigorózní práce Martin Ouředníček.

Špačková/Puldová, Petra. 2011. *Sociální prostředí a lokální komunity: město, suburbium, venkov*. Vedoucí disertační práce Martin Ouředníček.

Šťáštka, Jakub. 2010. *Časoprostorová mobilita studentů v Praze*. Vedoucí diplomové práce Martin Ouředníček.

Tesař, Jakub. 2012. *Transformace rekreačního zázemí Prahy*. Vedoucí diplomové práce Dana Fialová.

Tinková, Marie. 2012. *Každodenní život matek s dětmi v suburbánní zóně a ve vnitřním městě*. Vedoucí diplomové práce Jana Temelová.

Tobrman, Michal. 2012. *Transformace lokálně ukotvené komunity v čase: vliv Facebooku na udržování vztahů*. Vedoucí diplomové práce Petra Špačková/Puldová.

Tomášek, Radek. 2013. *Prostorové externality v dopravě na příkladu Prahy*. Vedoucí diplomové práce Tomáš Matějček.

Topková, Lenka. 2010. *Příčiny a důsledky změn územních plánů v suburbánním zázemí Prahy*. Vedoucí diplomové práce Radim Perlín.

Vinterová, Jana. 2011. *Suburbanizace v kontextu sociálního pilíře trvale udržitelného rozvoje*. Vedoucí diplomové práce Martin Ouředníček.

Zárubová, Alena. 2010. *Návrh možností dekoncentrace cestovního ruchu - případová studie okres Český Krumlov*. Vedoucí diplomové práce Dana Fialová.

MASARYKOVA UNIVERZITA

1. SOCIOLOGIE – Fakulta sociálních studií, Katedra sociologie

Brožovičová, Klára. 2013. *Gentrifikace: Příležitost integrace? Případová studie lokality Brno Zábrdovice*. Vedoucí diplomové práce Michal Vašečka.

Černohousová, Denisa. 2014. *Strach ze zločinu v městském prostoru*. Vedoucí diplomové práce Slavomíra Ferenčuhová.

Ferenčuhová, Slavomíra. 2010. *MENO, MESTO, VEC: Premeny urbánneho plánovania, sociológia mesta a prípad (post)socialistického Brna*. Vedoucí disertační práce Csaba Szaló.

Galčanová, Lucie. 2013. *Narativy touhy a narativy soužití: Sociologický pohled na zkušenosti residenční suburbanizace*. Vedoucí disertační práce Hana Librová.

Hrstka, Dušan. 2011. *Sociální izolace obyvatel Suburbia*. Vedoucí diplomové práce Petr Mareš.

Jindrová, Klára. 2014. *Gentrifikace v pražských čtvrtích*. Vedoucí diplomové práce Slavomíra Ferenčuhová.

Krylová, Radoslava. 2012. *Městská divočina a společenskovední teorie moderního města*. Vedoucí diplomové práce Slavomíra Ferenčuhová.

Lehotská, Zuzana. 2010. *Podoba a plánování města. Případ krytých bazénů v Brně*. Vedoucí diplomové práce Zdeněk Konopásek.

Lokšová, Terezie. 2014. *Developer, demolice, dotace: Spor o osud Víceúčelové sportovní haly*. Vedoucí diplomové práce Slavomíra Ferenčuhová.

Mejzlíková, Veronika. 2010. *Prostorová diferenciacce, segregace, exkluze a sociální politika*. Vedoucí diplomové práce Aleš Burjanek.

Novotná, Barbora. 2014. *Sídliště jako postsocialistický symbol i milovaný domov: Brno – Vinohrady*. Vedoucí diplomové práce Slavomíra Ferenčuhová.

Paučková, Kateřina. 2012. *České panelové sídliště a jeho obraz v odborné literatuře*. Vedoucí diplomové práce Slavomíra Ferenčuhová.

Pospěch, Pavel. 2012. *Nákupní centra a veřejný prostor: studie o regulaci městského prostoru*. Vedoucí disertační práce Radim Marada.

Sochorová, Radka. 2008. *Vzorce prostorové exkluze v Brně 1991 a 2001*. Vedoucí diplomové práce Aleš Burjanek.

Stejskalová, Michaela. 2010. *Procesy getoizácie v českých městách: případ vsetínskej Poschly*. Vedoucí diplomové práce Michal Vašečka.

Strádal, Vít. 2013. *Malá města v meziměstském souboji a role regulací veřejného prostoru*. Vedoucí diplomové práce Slavomíra Ferenčuhová.

Šplíchal, Pavel. 2012. *Normalizované bydlení na sídlišti*. Vedoucí diplomové práce Slavomíra Ferenčuhová.

Rous, Zdeněk. 2011. *Městská marginalita*. Vedoucí diplomové práce Csaba Szaló.

Truhlářová, Miroslava. 2013. *Sídliště jako "městská utopie"?*. Vedoucí diplomové práce Slavomíra Ferenčuhová.

Vacková, Barbora. 2009. *Prostor, moc a utopie: ideální město a jeho společnost*. Vedoucí disertační práce Radim Marada.

Valouchová, Eliška. 2009. *Veřejný prostor v malém městě – příklad Holešova*. Vedoucí diplomové práce Irena Kašparová.

2. SOCIÁLNÍ GEOGRAFIE – Přírodovědecká fakulta, Geografický ústav

Biolek, Jaroslav. 2011. *Suburbanizační trendy v největších městech Olomouckého kraje*. Vedoucí diplomové práce Daniel Seidenglanz.

Císař, Luboš. 2014. *Geografie města Bystřice nad Pernštejnem*. Vedoucí diplomové práce Václav Toušek.

Čapek, Martin. 2013. *Aplikace vybraných postupů kvalitativně orientovaného výzkumu při studiu obrazu města Brna*. Vedoucí diplomové práce Ivan Andráško.

Hanousková, Linda. 2012. *Kritická geografická analýza konceptu "shrinking city"*. Vedoucí diplomové práce Ondřej Mulíček.

Hladík, Jiří. 2013. *Vliv komunikačních a mobilních technologií na organizaci městského prostoru*. Vedoucí diplomové práce Ondřej Mulíček.

Horáková, Jana. 2012. *Glokalizace v prostoru města*. Vedoucí diplomové práce Ondřej Mulíček.

Hudeček, Petr. 2011. *Brno - univerzitní město*. Vedoucí diplomové práce Ondřej Mulíček.

Jaňura, Jakub. 2011. *Geografická analýza přístupnosti města Brna pro vozíčkáře*. Vedoucí diplomové práce Václav Toušek.

Kolláriková, Lucia. 2013. *Možnosti analýzy dostupnosti velkých měst v ČR železniční dopravou*. Vedoucí diplomové práce Daniel Seidenglanz.

Kratěnová, Helena. 2013. *Časoprostorová analýza městské hromadné dopravy ve větších městech ČR*. Vedoucí diplomové práce Daniel Seidenglanz.

Kubíček, Tomáš. 2014. *Sub/urbanizace v Brně a zázemí – proměna 2001 až 2011*. Vedoucí diplomové práce Milan Jeřábek.

Kučera, Jan. 2013. *Brno - komplexní dopravní analýza*. Vedoucí diplomové práce Daniel Seidenglanz.

Kučerová, Štěpánka. 2009. *Koncept post-socialistického města – geografická analýza*. Vedoucí diplomové práce Ondřej Mulíček.

Lesová, Pavlína. 2011. *Brněnská sídliště*. Vedoucí diplomové práce Ondřej Mulíček.

Machek, Ondřej. 2009. *Vnitřní socioekonomická struktura města Jihlavy a blízkého zázemí (využití metod vícerozměrné analýzy)*. Vedoucí diplomové práce Václav Toušek.

Malý, Jiří. 2012. *Srovnání metropolitních areálů Prahy a Brna*. Vedoucí diplomové práce Ondřej Mulíček.

Navrátilová, Hana. 2009. *Možnosti dopravního řešení zlínské aglomerace*. Vedoucí diplomové práce Daniel Seidenglanz.

Nožička, Marek. 2014. *Sídelní systémy a města za socialismu – plány versus realita*. Vedoucí diplomové práce Daniel Seidenglanz.

Podhrázský, Štěpán. 2012. *Morfogenetické zóny města a jejich vztah k funkční a socio-ekonomické městské struktuře*. Vedoucí diplomové práce Ondřej Mulíček.

Soukalová, Lucie. 2013. *Brno – vybrané aspekty geografie strachu*. Vedoucí diplomové práce Ivan Andráško.

Stolar, Ondřej. 2009. *Analýza městských spotřebních vzorců*. Vedoucí diplomové práce Ondřej Mulíček.

Špačková, Monika. 2013. *Suburbanizace Uherskohradištska*. Vedoucí diplomové práce Václav Toušek.

Tomašková, Iveta. 2013. *Prostorové a funkční dopady stárnutí městské populace*. Vedoucí diplomové práce Ondřej Mulíček.

Uhlíř, Luboš. 2014. *Územní diferenciacie obyvateľstva mesta Brna na základe vybraných identifikačných znakov*. Vedoucí diplomové práce Milan Jeřábek.

Železný, Pavel. 2008. *Transformace městského centra-geografická analýza*. Vedoucí diplomové práce Ondřej Mulíček.

Žilavá, Veronika. 2013. *Suburbanizace Frýdecko-Místecka*. Vedoucí diplomové práce Václav Toušek.